بەرەو هەڵسانەوەیەکی سەرلەنوێی چەپ

کەریم مروە

بەرەو هەڵسانەوەیەکی سەرلەنوێی چەپ

وەرگێڕانی

د.ئەحمەد محەمەد ئابلاّخی

چاپی عەرەبی ئەم کتێبە لەلایەن _دار الساقی للنشر و الطبع —وە کراوە بە سوپاسەوە ڕێگەیانداین بە کوردی بڵاوی بکەینەوە

خانەی موکریانی بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە

- **بەرەو هەڵسانەوەیەکی سەرلەنوێی چەپ**

- **نووسینی:** کەریم مروە
- **وەرگێڕانی:** د.ئەحمەد محەمەد ئابڵاخی
- **بابەت:** لێکۆڵینەوەی سیاسی
- **نەخشەسازی ناوەوە:** گۆران جەمال ڕواندزی
- **بەرگ:** هەرێم عوسمان
- **نرخ:** ٣٠٠٠ دینار
- **چاپی یەکەم** ٢٠١٤
- **تیراژ:** ٧٥٠ دانە
- **چاپخانەی** موکریانی (هەولێر)
- بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانەی گشتییەکان ژمارەی سپاردنی (١٥٤) ساڵی ٢٠١٤ی پێی دراوە.

زنجیرەی کتێب (٨١٠)

ماڵپەڕ: www.mukiryani.com
ئیمەیل: info@mukiryani.com

ناوەڕۆك

چەند دێرێك دەربارەی کەریم مروە ٧
هەندێك سەرنجی پێویست لە بری پێشەکی ١٨
بەشی یەکەم: چەپ لە جیهانی عەرەبیداو گۆرانکاریەکانی ٣٥
دەرگای یەکەم: چەپ و گۆڕانکاریەکانی سەردەم بەرەو ٣٧
دەرگای دووەم: نەهامەتییە ئابوورییە تازەکان و هەندێك لە ٤٥
دەرگای سێیەم: بەرەو سیستمێکی جیهانی نوێ لەگەڵ ڕاگرتنی ٥١
دەرگای چوارەم: کۆسپەکانی بەردەم دروستبوونی سیستمێکی ٦٢
بەشی دووەم :بەرەو هەڵسانەوەیەکی سەرلەنوێی چەپ ٦٨
دەرگای یەکەم: پێشەکیەکی ڕەخنەگرانەی بنیاتنەرانە ٧٠
دەرگای دووەم: کۆڵەکە سەرەکییەکانی پڕۆژەی گۆڕان بە ناوی چەپەوە ٨٩
دەرگای سێیەم: ئەرك و بابەتە ڕاستەوخۆکانی بەرنامەی ٩٩

چەند دێڕێك دەربارەی کەریم مروە

کەریم مروە لەدایکبوی ساڵی ١٩٣٠ زاینیە، لە شارۆچکەی (حـاریص) لە خواروی لوبنان لە دایکبوە کـە کەوتۆتـە لای سـەروی سـنوری مێـژویی فەلەستینەوە، لە بنەماڵەیەکی ئاینیی سەر بە مەزهـەبی شـیعەیە، بـاوکی پیاوێکی ئاینی ناسراو بوە ناوی (شێخ ئەحمەد مروە) بوە.

کەریم مروە لە تەمەنی هەشت سـاڵیدا قورئـانی خـەتم کـردوە و سـاڵی دواتر چـۆتە بـەر خوێنـدن لـە خوێیندنگایـەك کـە کۆمەڵـەی خێرخـوازیی (العاملیە) لە شارۆچکەکەیان کردبویەوە، لـە سـاڵی ١٩٤١ خێزانەکـەیان گواسـتیانەوە بـۆ شـاری (صـور) لـە خـواروی وڵات و لـەوێ کـەریم چـوە قوتابخانەی (الجعفریە) کە چەند سـاڵێك لەوەبـەر مەرجـەعی ئـاینی شـیعە (سید عبدالحسین شرف الدین)دایمەزراندبو،کـەریم لـەو قوتابخانەیـە قۆنـاغی سەرەتایی و تەکمیلی تەواوکرد و لە ساڵی ١٩٤٧ باوکی ناردی بـۆ عێـراق تا لەوێ لە ژێر چاودێری کوڕی مامی باوکیا خویندن تەواو بکات کە زانـای کەڵچەری ئیسلامی شـەهید (حسـێن مـروە) بو،کـە دواتـر بـەرگی ئـاینی داماڵی و خۆی دەستبەتاڵ کرد بۆ وتنەوەی وانـەی ئـەدەب و فەلسـەفە لـە خویندنگاکانی عیراقدا و نوسین دەربارەی بابەتە ڕۆشـنبیریەکان لـە گۆڤـارو ڕۆژنامەکاندا.

کەریم مروە لە ناو خێزانی حسین مروەدا لـە کازمیـە دانیشـتبون و تـا دوساڵ بەردەوام بو لە خویندنـدا لـە قوتابخانـەی (الجعفریـە) و (الاعدادیـە المرکزیە)، لە کاتێکدا کـە ئـەو لـە عێـراق بـو ڕوداوی (الوثبـة) ڕویـدا کـە سەرەتاکانی ساڵی ١٩٤٨ بو ئەمیش لەو خۆپیشاندانانەدا بەشـداری کـرد،

کەریم مروە لە ماوەی ئەو دووساڵەی کە لە عێراقدا بو زۆرکەسی لە نوسەرە ناسراو و شاعیرەکانی عێراق ناسی،لەوانە (جواهری) و(سیاب) و (الملائکە)و (الحیدری) لە نوسەرەکانیش (محمد شرارە)و(عبدالملك نوری)و (جعفر الخلیلی) و (عبدالقادر البراك) و (ذو النون ایوب) و(محمد حسن الصوری)

لە هاوینی ١٩٤٩ داو دوای شکستی ڕاپەرین و گەڕانەوەی سەرکوتکاری پێشوی سەردەمی مەلیکی جنسیەی عێراقی لە حسین مروە سەندرایەوە و ئەویش عێراقی جێهێشت و گەرایەوە بۆ لوبنان و کەریم مروەش لەگەڵیان ڕۆشت، کەریم لەوسەردەمەدا لە عێراق بو کە سەرکردەکانی حزبی شیوعی عێراقیان ئیعدام کرد لەوانە (فهد) و هاوڕێکانی،کەریم سەردانی زۆر لەو ڕۆشنبیرانەی کرد کە لە بەندیخانەکان توند کرابون لەوانە (جواهری) کە پێشتر لە ئاهەنگی ڕێزلێنانی ڕاگری کۆلێژی پزیشکی (هاشم الوتری) ناسیبوی کە لە یانەی (المسبح) لە (کرادە مریم) سازکرابو کاتێك (جواهری) قەسیدەیەکی خویندەوە و هێرشی توندی کردە سەر هەمو دەسەڵاتدارانی حوکم و کەریم مروە لە تەنیشتیەوە دانیشتبوو.

کەریم مروە پاش ئەوەی لە عێراق گەڕایەوە بۆ لوبنان دەستبەجێ پەیوەندی کردەوە بە خویندنگای (الجعفریە) بۆ ماوەی ساڵێك و دواتر بۆ ماوەی دوساڵ بو بە مامۆستا لە قوتابخەنە رەسمیەکاندا، لە هەمان کاتیشدا بەردەوام بو لە خویندن بۆ بەدەستهێنانی بڕوانامەی ئامادەیی، تا لە تاقیکردنەوەی ساڵی ١٩٥٢ دا دەرچوو ئیتر وازی لە وانە وتنەوە هیناو پەیوەندی کرد بە زانکۆی لوبنانیەوە بەشی ئاداب، لەو ماوەیەدا کە خوێنکاری زانکۆ بو هەڵبژیررا بە جێگری سەرۆکی یەکێتی (مەبەست

یەکیتی خویندکارانە — وەرگێڕ) بەو سیفەتەی کە شیوعیە، کە کەریم مروە پێشتر لە عێراق لە سالّی ١٩٤٨ لە ژێر کاریگەری ڕوداوەکانی ئەو سەردەمەی ولاّتانی عەرەب و جیهان بوبو بە شیوعی و بە خۆشی ئەو سەرکەوتنە گەورانەوە کە لەشکری سوری سۆڤیێتی بەسەر نازیەکان و فاشیەکاندا بەدەستی ئەهێنا و پێشتریش لە ژێرکاریگەری نوسینەکانی (جبران خلیل جبران) و (مخائیل نعیمە) و (أمین الریحانی) و زۆر لە نوسەرە فەرەنسیە ناسراوەکاندا بو کە ئەمانە هەمو بە ڕوانگەیەکی شۆرشگێڕانەو سۆشیالستانە بە ناوی بیروباوەڕی شۆڕشی فەرەنسیەوە ئەیاننوسی لەکۆتاییی سالّی یەکەمی خوێندنی زانکۆدا سەرکردایەتی حزبی شیوعی هەڵیان بژارد کە بچێت بۆ مەجەڕی سۆشیالستی بە نوینەرایەتی لاوانی عەرەبی لە سەرکردایەتی یەکێتی لاوانی دیموکراتی جیهانی کە بارەگاکەیان لە بۆدابست بو،لەو ماوەیەدا کە لەوێ بو زۆر لە لاوانی پیشەوای ولاّتە عەرەبی و جیهانیەکانی ناسی لەوانە لاوی چەپڕەو (جەلال تاڵەبانی) لە کاتی فیستڤالی جیهانی چوارەم بۆ لاوان و قوتابیان کە سالّی ١٩٥٥ لە وارشۆ سازدرابو، لەو کاتەوە کەریم مروە نزیکی لەگەڵ کێشەی کوردا پەیدا کرد و لە گەڵ رۆژگاردا پەیوەندیەکەی زیاتر بو،لای خۆشیەوە دایئەنا بە یەکێك لەو کێشە ئینسانیانەی کە لەیادی دور نەئەکەوتەوە و شانبەشانی کێشەی فەلەستین دای ئەنان بە هێمای کێشەی سەربەستی مرۆڤ و گەورەترین بەهای مرۆڤ لەسەر ڕوی زەوی کە بە قەناعەتەوە لە هەمو نوسینەکانیا ڕەنگی داوەتەوە

کەریم مروە سالّی ١٩٥٧ گەڕایەوە بۆ لوبنان دوای ئەوەی کە ئەرکەکەی تەواو بو لە یەکێتی لاوانی دیموکراتیی جیهانی،لە سەرەتادا بو بە موحەرر لە ڕۆژنامەی (النور) کە حزبی شیوعی لوبنانی و سوری لە (دیمشق) بە

سەرۆكايەتی (فرج الحلو) دەری ئەكرد، كاتێك كە شۆڕشی شەعبی لە لوبنان دەستی پێكرد لە سەرەتای ساڵی ١٩٥٩ بە هاوكاری (فرج الحلو) ولـە ژێـر چاودێری ئەودا رۆژنامەی (النداء) یان دەركرد كە زمانحاڵی حـزب بـو،دواتر بوە سەرنوسـەری بـۆ مـاوەی شـەش مـانگ لـە سـاڵی ١٩٦٠دا، دواتـر گوێزرایەوە بـۆ پلـەی جێگـری بەرپرسـی سـەركردایەتی ڕێكخـراوی حزبـی شیوعی لە بەیروتی پایتەخت و دەوروبەریدا

لە سەرەتای سـاڵی ١٩٦٢ دا داوای لێكـرا كـە بچـێت بـۆ (ڤینـا) بـە نوینەرایەتی جوڵانەوەی ئاشتیخوازی عـەرەبی لـە سـەركردایەتی دەسـتەی ئاشتیخوازیی جیهانی و هەڵبژێررا بە ئەندامی دەسـتەی گشـتی، ئـیتر لـە (ڤینا) مایەوە تا كۆتایی ساڵی ١٩٦٤،دوای ئـەوە گەڕایـەوە بـۆ لوبنـان و یەكسەر بو بە ئەنـدامی مەكتـەبی سیاسـی حزبـی شـیوعی لوبنـانی كـە ئەوكاتە لە حزبی شیوعی سوری جیا بوبـوەوە و لـەو پۆسـتەدا مایـەوە تـا ساڵی ١٩٩٢ كە كۆنگرەی شەشەمی حزب گیرا لە ئەنجامی جـەنگی نـاوخۆ لە لوبنان

كەریم مروە ئامادەی كۆنگرەی شەشەم بو لەگەڵ نیـازی دوركەوتنـەوەی وردە وردە لە بەرپرسیارێتی حزبـی، لـە كـۆنگرەدا هەڵبژێررایـەوە بـە بـێ بەرپرسیایەتێكی دیاریكراو، ئیتر خۆی خەریك كرد بە سەرپەرشـتی كردنـی دەركردنەوەی گۆڤاری (الطریق) كە سـاڵی ١٩٩١ لـە كـار وەسـتابوو، ئـەو سەرپەرشتی كردنە تا ساڵی ٢٠٠٤ بەردەوام بو ئیتر گۆڤارەكـە وەسـتا، لـە كۆنگرەی هەشتەمی حزبدا كە لە ساڵی ١٩٩٩ گیرا لە حزب دوركەوتەوە .

ئەوەی ئاشكرایە كەریم مروە لە نەوەی گەنجانە لە پێشـڕەوایەتی كردنـی حزبدا كە هەستان بە ئەنجامدانی شۆڕشی نوێكردنەوە لـە سـاڵی ١٩٦٦ دا لە فكرو سیاسەتی حزبـدا و وینـەی سیاسـەتێكی هاوسـەنگییان لـە گـەڵ

یەکێتی سۆڤیەتدا کێشا و بێلایەنانە لە نەخشە کێشـانی سیاسـەتی حـزب سەبارەت بـە کێشـەکانی لوبنـانی و جیهـانی عـەرەبی لـە هـەمان کاتـدا پەیوەست بە مەسەلە ئومەمیەکان بە پیشڕەوایەتی کردنی یەکێتی سـۆڤێت کە ئەوە ئەرکێکی گران بو بەڵام گەنجان لەو شۆڕشـەیاندا سـەرکەوتو بـوون، ئەوەش لە کۆنگرەی دوەمی حزبدا ڕەنگی دایەوە کە لـە هـاوینی ١٩٦٨ دا بەسـتراو بـو بـە بڕیـاری کـۆنگرە، هـەر ئـەو بڕیارانـە سیاسـەتی حـزب و هەڵوێستی حزبی پتەو ڕاگرتبو تا هاوبەشی کردن و چونەناو شەڕی نـاوخۆوە کە بوە هۆی ئەوەی حزب بهاوێتە ناو زەلکاوێکەوە کە ڕەونەقی حزبـی تیـا ونبو ئەو ڕەونەق و کەسیەتیەی کە هەیبو بە پێی بڕیارەکانی کـۆنگرەی دوو سێ کە حزب پێی بە ناوبانگ بوو،لە پەیوەندیە ناوخۆییەکان و عەرەبیەکان و جیهانیەکانـدا و پێگەیـەکی دیـاری پێـدابوو، ئەمـەش ئـەو ڕەخنـە لـە خۆگرتنە دیارەی کەریم مروە بوو کە بەردەوام جەختی لەسەر ئـەکردەوە لـە نوسینەکانیدا هەر لە سەرەتای دوا قۆناغی شەڕەوە و بە تایبـەتی قۆنـاغی دوای وەستانی شەڕ

کەریم مروە لە ناوەڕاستی شەستەکانی سەدەی ڕابوردوەوە دەستی کردوە بـە نوسـین لەسـەر کێشـە فکریـەکانی پەیوەسـت بـە سۆشیالیسـتییەوە و پاشەڕۆژیان لە وڵاتە عەرەبیەکاندا، ئەو لێکۆڵینەوەیەی لە گۆڤاری (الطریق) دا لە ساڵی ١٩٨٤ دا نوسیبوی بە بۆنەی تێپەڕبونی سەد ساڵ بەسەر کۆچی دوایـی مـارکس دا لـە ژێـر ناونیشـانی (قـەیرانی مارکسـیەت لـە وڵاتـە عەرەبیەکاندا) بوە هۆی هەڵگیرسـانی گـەلێك لێکۆڵینـەوە و موناقەشـەی گەرم لە ناوەندی چەپی عەرەبییدا،ئەو لێکۆڵینەوەیە هەندێك گۆڤاری تریش بڵاوی کردەوەو چەند جارێکیش بە شێوەی نامیلکە لـە دەرەوەی لوبنـانیش لە چاپ درا

کەریم مروە بە هەرچوار لای جیهاندا سەفەری کردوە بۆ زۆر ئەرکی جیا لەوانــە : نوێنەرایــەتی کردنــی یــەکێتی لاوانــی دیمــوکراتی جیهــانیی ونوینەرایەتی کردنی دەستەی ئاشتیخوازیی جیهانیی ونوێنەرایـەتی کردنـی حزبی شیوعی لوبنانی وگەلێك سەفەری تایبەتیش، لەگەڵ زۆر لـە سـەرۆك ولاَتەکان بەیەك گەشـتوەو زۆر لـە پیشـڕەوان و سیاسـیەکان و سـەرکردەی حزبەکان و زۆر لە ڕۆشنبیرانی ئەو ولاَتانەی بینیوە و لە زۆر کۆڕو کۆبونـەوە وکۆنگرەی ڕۆشنبیری عەرەبی و بیانیدا بەشداری کردوە .

کەریم مـروە لـە پێگـەی حزبـی خۆیـدا سـور بـوە لەسـەر پێکهێنـانی پەیوەندی توندو تۆڵ بە ژیانی ڕۆشنبیرییەوە لە لوبنـان و جیهـانی عـەرەبی وبەشداری زوربەی چالاکیە ڕۆشنبیریەکانی کردوە و هەر ئەمەش وای کردوە بڕێکی زۆر لە ڕۆشنبیرانی ولاَتانی عەرەبی و هەندێك لە ولاتـانی ئـەوروپی بناسێ و ببنە هاوڕێی،هەروەها لەگەڵ ڕۆشنبیرانی عێراقییشدا، یـەکێك لـە خەونە دێرینەکانی ئەوەبوە سەردانی کوردوستان بکات، ئەوەشی لـە سـاڵی ٢٠٠٠دا بۆ ڕەخساوە لە گەڵ کۆمـەڵێك ڕۆشـنبیری عەرەبـدا، هـەر واشـی دائەنێت کە بناغەی کەسێتی ئەو کە لکاوە بـە ناوەکەیـەوە لـە عێراقـەوە دروسـت بـوە، بۆیـە عێـراق بـە ولاَتـی دوەمـی خـۆی ئـەزانێت، لـە و هاوڕێیەتیانەش کە شانازی پێوە ئەکات هاوڕێیەتیەتی لەگەڵ سـەرۆك مـام جـەلال و سـەرۆك مەسـعود بـارزانی و ژمارەیـەکی زۆر لـە سـەرکردە شیوعیەکانی عێراق و سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردوستان و پارتی دیموکراتی کوردوستان وحزبـی نیشـتمانیی دیمـوکراتی کـە کامـل چادرچـی سەرۆکایەتی ئەکرد.

جگە لەم کتێبەی بەردەستتان کەریم مروە ئەم بەرهەمانەی خوارەوەشـی بە چاپ گەیاندوە بە زمانی عەرەبی

- كيف نواجه الأزمة

في حركة التحرر الوطني العربية (١٩٧٤)

- المقاومة

أفكار للنقاش حول الجذور والتجربة والآفاق (١٩٨٥)

- حوارات

مفكرون عرب يناقشون كريم مروة

في القومية والاشتراكية والديمقراطية والدين والتراث والثورة (١٩٩٠)

- حوار الأيديولجيات

بين أفكار ماركسية وأفكار دينية (١٩٩٧)

- نحو جمهورية ثالثة (٢٠٠١)

- كريم مروة يتذكر فيما يشبه السيرة (٢٠٠٢)

- عشية أفول الأمبراطورية (٢٠٠٣)

- في البحث عن المستقبل (٢٠٠٨)

- الشيوعيون الأربعة الكبار

في تاريخ لبنان الحديث (٢٠٠٨)

- نحو نهضة جديدة لليسار في العالم العربي (٢٠١٠)

- قادة تاريخيون كبار في ثورات القرن العشرين- من جزئين(٢٠١١)

- فلسطين وقضية الحرية (٢٠١٢)

هەندێك سەرنجی پێویست لە بری پێشەكی

دوای شكستی ئەزموونی سوشیالستی لە یەكێتی سۆڤێتداو دوا بەدوای ئەویش شكستی هەموو حزبە شیوعیەكانی وولاتانی تر لە ئەوروپا و ڕۆژهەلاتی ناوەڕاستدا، نیمچە چەق بەستنێك دروست بوو وەك ئەوەی هەمویان گوللەیەكی سڕبونیان پێوەنرابێت . ڕوخانی یەكەم ئەزموون لە یەكێتی سۆڤیەت شەرمەزاریەكی بە ڕویانەوە دروستكرد لە بەرامبەر جولانەوە سەرمایەدارییەكاندا كە ئەلف و بێیەكیش دەربارەی هوكارو ئاكامەكانی ئەو هەرەسە لەلایەن ڕۆشنبیرانی ئەو ڕێبازەوە نەخرایە ڕوو،هەرچەند لادانی دەسەلاتدارانی ئەو ولاتە لە لای زۆر ڕۆشنبیری ماركسی ئەو ڕوخانەی لێ چاوەڕوان ئەكرا . وولاتانی ئەوروپای ڕۆژئاوا هەندێك ئابڕوی خۆیان كڕیەوە بە پیادە كردنی ڕێڕەوی سۆشیال دیموكرات و تائێستاش زۆریان بەردەوامن . كاتێك ئەم كتێبەی نوسەرو روناكبیر كەریم مروەم خوێندەوە (گەورە پێشرەوی فكری شیوعی لە لوبنان) . هەستم كرد حەزو گڕوتینی ئەو ڕێبازە لە شادەماری هەندێك كەسدا ماوەو پل ئەدات . من بۆ خۆم قەناعەتم وابوو كە ماركسیزم بە گوێرەی ئەم سەردەمەوئەزمونی تازەی جیهان لێكۆڵینەوەو نوێ كردنەوەی دەوێ و بەرەو پێش چوونی مێژو ئەویشی كۆن كردووە و پێویستی بە خستنە سەرو لێفرێدان هەیە و پێویستە پەیوەست بكرێت و بگونجێنرت لەگەڵ سەردەمە مێژوییەكەدا .ماركس و لینینیش كە پێشتر لە قۆناغەكانی تێكۆشانی چینی كرێكاردا باسیان لە هاوپەیمانی كردوە لە گەڵ هێزە نیشتمانیەكاندا، ڕەنگە ئەو حسابە وردەیان بۆ ولاتە ئیسلامیەكان نەكردبێت كە ئەوان تا سەر ئێسقان جولانەوەی چەپ

به تایبەتی سۆشیالستی و شیوعیەت بە دوژمنی دینەکەیان ئەزانن و هەردەم بەرهەڵستی بوون ودژی گەشەکردنیان بوون، تەنانەت هاوپەیمانی لەگەڵ هێزە نیشتمانیەکانی تر کە لە هەولی خەباتێکی رزگاریخوازی گەل و نیشتماندان بە پێی ئەزمونەکان لە حاڵەتێکدا ئەبێت کە هێزی چەپ و سۆشیالستەکان نابێ وەك ژمارە و وەك هێز و توانا لەوان کەمتر بن،نەك بە حسابی برا بچوکی و کەی بیانەوێت دایانپلۆسن، ئەزمونی کوردوستانی عێراقیش (حزبی شیوعی عیراق و حزبەکانی یەکێتی و پارتی) ئەو ڕاستیەی سەلماندوە کە بەردەوام وەك پەناهەندە و بندەست سەیریانکردون و ناوچەی جولانەوەیان بۆ دیاری کردون زۆرجاریش پەلاماریان داون .

لە ڕوی ئابوریشەوە ئەو سەردەمەی مارکس کتێبی (سەرمایە)ی نوسیوە هیچ حسابێکی بۆ ولاتانی نەوت نەکردوەو تیورەکانی بۆ ئەو ولاتانە نایەتەوە،کە ئێستا خوێندنەوەو لێکۆڵینەوەی تازە هەیە بە ناوی (ئابوری ولاتانی نەوت) کە ناچنە ژێر خویندنەوەو حسابی خستنە بازاڕ وداوای کالاو شتومەك و تەرازوەکانی داهات و خەرجی ولات و کاریگەری بەسەر داهاتی تاکە کەسەوە،کە ئەمانە هەموی کار ئەکاتە سەر دیاری کردنی چینەکان جیا لەو دابەشکردنەی کە مارکس کردویەتی . هەر لەو ڕوانگەیەوە بەو هیوایەی بۆچونەکانی خۆم لە دوتوێی ئەم کتێبەدا بدۆزمەوە بۆ جاری دووەم وردتر خوێندمەوە و هاتمە سەر بڕیاردانی وەرگێڕانی بۆ زمانی کوردی . ئەوەی کە لە دوو توێی ئەم کتێبەدا سەرنجی ڕاکێشاوم و لە سەدا سەد لەگەڵی بووم ئەم حاڵەتانەی خوارەوەیە .

١ – سەرمایەداریی گلۆبالێزم کە هەموو دنیای گرتۆتەوە . پێویستی بەبەرەنگاربونەوەیەك هەیە کە تەنها ئەرکی چینی کرێکار نییە .

٢ — چەپی نویٚ تەنها چینی کرێکار نییە و مەفهومی پرۆلیتاری گۆڕاوە لەبەر ئەوەی پرۆسەی بەرهەمهێنان گۆڕاوە و زۆر بواری تردورست بوە بۆ چەوساندنەوە .

٣ — چەپ پێویستە پێش هەموو شتێك بارودۆخی وولاٚتەکە دراسە بکات پێش جولاٚنەوە

٤ — چەپ ئەبێ حساب بۆ سەردەمە میژوییەکان بکات کە تیا ئەژی .

٥ — چەپ پێویستە ڕابردو بخوێنێتەوە نەك هەر لە پێناوی ڕەخنە گرتن، بەڵکو لە پێناوی ئەوەدا کە ئەزمونی ڕوخاوی چەپ بکاتە وانەیەك و هەوڵ بدات دوبارەی نەکاتەوە .

٦ — ئەولەویەتی چەپ بە گشتی (چینی کرێکارو سەرجەم توێژەچەوساوەکانی ترو هێزە نیشتیمانیەکان) پێویستە دەوڵەتێکی دیموکراتیی ڕاستەقینە پێك بهێنن و دواتر لە سایەی دیموکراتیەتدا چەپە سۆشیالیستەکان لە هەولّی خۆیان بەردەوام بن بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی سۆشیالیستی .

ئەوەشی کە بە گومانم لێی و وای بۆ ئەچم کە پێویستی بە لێکۆڵینەوەی قولتر هەیە .ئەوەیە کە نوسەری ئەم کتێبە دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا ڕەت ئەکاتەوە بەو بیانووەی کە دیکتاتوریەت هەر دیکتاتۆریەتە جاهی کرێکار بێت یان هەر چینێکی ترو بە پێویستی ئە زانێ کە ئەو دەستە وا ژەیە بگۆڕێ بۆ شێوازێکی تر و ڕژێمێك بەرهەم بهێنێ کە هەموو چینەکان لە سایەیدا هەست بە ئازادی و عەدالەتی کۆمەلاٚیەتی ودادپەروەری بکەن .

ئەوەشی کەلەگەڵیا نیم ئەوەیە کە نوسەر باس لە پێکهێنانی بەرەیەك ئەکات دژی دەسەلاٚتە سەرکوتکەرەکان،کەبەڕای نوسەر ئەو بەرە چەپە نوێیە ئاساییە ئیسلامی سیاسیاشی تیابێت،مادەم هەست بە چەوساندنەوە

ئـەکات و دژی دەسـەلاَتێکی چەوسـێنەر تێئەکۆشـێت . بـەڕای مـن ئـەم خاڵەیان وریاییەکی زۆرتری ئەوێت،بە تایبەتی کەئێمە ڕابردویەکی نزیکمـان لە بەردەستایە، شۆرشی ئێران دژی محەمەد رەزا شـا لـە سـالی ١٩٧٩ لـە لایەن چەپی ئەو ولاَتەوە دەستی پێکردو هەموو هێـزە پیشـکەوتنخوازەکان بەشداریان تیا کـرد، بـەلاَم بـەوە شـکایەوە کـە ئیمـام خومـەینی سـودی لەفراوانی بنکـەی ئیسـلامی ئـەو ولاَتـە وەرگرتو،ئەنجامەکـەی قۆسـتەوەو چەپەکان لە ئەنجامی شۆرشەکە نەك هەر بێبەری بوون بـەڵکو دەربـەدەریش بـوون ،هەنـدێك ئـەزموونی ئـەم دواییـەی وولاَتـە عەرەبیەکانیشـمان لەبەردەستایە،بە هەمان شێوە ئەو بەرەیەی کە لە لیبیـا ڕاپـەری و ئـەوەی تونس و ئەوەی میسر و ئەوەی ئێستای سوریاش هەمویان هـەر ئیسـلامیی نەبوون،بەلاَم لەبەرفراوانی بنکەی جـەماوەی ئـەوان (حزبـە ئیسـلامیەکان) وەك ئـەبینین لەهەڵبژاردنەکانـدا ئەیبەنـەوە . کەئـەوانیش سـەرئەکەون و دەسەلاَت ئەگرنە دەست ئەو کاتە تێکۆشانی چەپ زۆر قورسـتر ئـەبێت کـە ڕەنگە لەو سەردەمەی پێش ئەوان قورستربێت،بەتایبەتی بە نیسبەت چـەپە سۆشیالیستەکانەوە . بە ڕای من ئیسـلامی سیاسـی کـە دەسـەلاتی گرتـە دەست ئومێدی پیکهینانی دەوڵەتی دیموکراتی لێناکرێت .

وەرگێر

پیشکەشکردن

ئەم کتێبە هەوڵێکە، تەنها هــەوڵ، کــە هەنــدێك بــیرورِای خــۆمی تیــا پێشکەش ئەکەم بە پێی تاقیکردنەوە و ئەزموونی دوور و درێــژی خــۆم لــە بواری سیاسەت و فکردا بەناوی چەپ و لە سنووری چەپدا، هەوڵ ئەدەم ئەم بیرورِایانەش بەشــداریکردنێك بێــت لــە پێشکەشــکردنی بۆچــونێکی تــازە دەربارەی چــەپ لــە وولاّتــی ئێمــەدا، لەبــەر رِۆشــنایی ئــەو دەرئەنجامــەی تێکشکان و بەرەودواوە چوون وئەو کارەساتانەی کە لەم دواییەدا چەپ بــە خۆیــەوە بینــی لــە دنیــای ســەردەمدا،دوای رِووخــانی یــەکێتی ســۆڤێت و رِووخـــانی ئـــەزموونی سۆشیالســـتیی، خـــاڵی دەســـتپێکردن لای مـــن پێشکەشکردنی بیرورِایەکە دەربارەی ســەرلەنوێ هەســتانەوەی چــەپ، لــەو رِوانگەیەوە کــە ئــەو بەرەودواچــوون و کارەســات و رِووخانــەی چــەپ، کــە هۆکاری مێژویی کۆن و نوێی هەبووە، ئیتر کۆتایی مێژوو نەبووە و نابێت، کە ئەمە ئەلێم ئەزانم کە بە ناوی ســەرمایەداریی و رِژێمەکەیــەوە هــەبوون خۆیــان بــۆ ئەمــە تــەرخانکردووە و ئــەم جــۆرە بۆچــونەیان دارِشــتووە بــۆ سەردەمی دوای رِووخانی ئــەزموونی سۆشیالســتی، بــەلاّم مەســەلەکە بــەم

جـۆره نەخشــە بۆکێشــانە چــواردەور ناگیرێــت، نەبــە قبــوڵکردن و نەبــە ڕەتکردنەوەش، ئەوەی بە شێوەیەکی سەرەکی لای من درووست بوە بە پێـی بۆچون و خویندنەوەی خۆم بۆ ئـەو گۆڕانکاریانـە،دەربارەی گـەڕان بەشـوێن چۆنیەتی دەربـازبوون لـەو نەهامەتیـەی کـە بـەهۆی ڕووخـانی ئـەزموونی سۆشیالستیەوە کەوتبووەوە، لە سـۆڤیتی نموونـەو هـەمو ئـەو قوتابخانـە و ڕێڕەوانەی هەموو وولاٌتانی تری جیهـان، بـەلاٌم دەرچـوون لـەو نەهامەتیـە مەرجدارە،کە بە ڕای من دوو مەرجی گرنگ هەیە ئەوانیش :

مەرجی یەکەم : هەستانەوەی هێزی چەپە کۆنەکان بـە تایبـەتی ئەگـەر توانرا، هێزێکی نوێی تریش بچێتە پاڵ چەپ، ئەگەر هەستی کرد بەوەی کە ڕۆڵێکی مێژوویی گرنگ چاوەڕوانێتی، ئەم هێزانە هەموویان دەسـت بکـەن بە خوێندنەوەیەکی ڕەخنەگرانەی مەوزوعی

بۆ ڕووداوە مێژووییەکانی کۆن و تازە کە گرنکترینیان یەکـەم ڕووداوە لە مێژوودا کە ئەویش ڕووخانی یەکەم ئەزموونی سۆشیالسـتییە، ئامـانجی یەکـەم لـەم خوێندنـەوە ڕەخنەییـە زانـین یـا هەوڵـدانی زانینـی هۆکـارە مەوزوعیەکان و هۆکارە پەیوەندیدارەکانە کـە بوونـە هـۆی ڕووخـانی ئـەو ئەزموونە سۆشیالستییە،بەلاٌم ئامـانجی دووەم و گـرنگتر تـەواوکردنی ئـەو زانیارییە یا هەوڵدانی بەدەستهێنانی ئـەو زانیارییـەی کـە مـارکس پـێش هەمووکەس هەستی پێکردووە، یا ڕۆشنبیرانی هاوچەرخی تـر گەیشـتونێتی دەربارەی هەڵیـەنجانی ئـەو یاسـا مەوزوعییانـەی کـە ئـەو حوکمـەی داوە (حوکمی ڕووخانی یەکەم ئەزموونی سۆشیالسـتی – وەرگێڕ)وتـا ئێسـتاش تەحەکوم بە سووڕانی مێژووەوە ئەکات چ لە ڕابردوو و چ لە ئێستاشدا

ئەمە بە هەردوو دەرئەنجامەکەیەوە ئەبێتە هۆی ئـەوەی کـە هۆکارەکـان بزانین و لایەنەکانی لێکبدەینـەوە، هۆکـارە بابەتیـەکان کـە پەیوەنـدی بـە

بەڕێوەبردنی مرۆڤ و ئاستی هۆشیارییانەوە هەیە، کە بۆتە هۆی خولْقانـدنی ئەو کارەساتە مێژوییەی کە ئێمەی مـرۆڤ نـاتوانین خەونـە بەردەوامـەکانی خۆمانی تیا بەدیبهێنین دەربارەی سەربەستی و پێشکەوتن و بـە دیهێنـانی یەکسانی و عەدالەتی کۆمەلاّیەتی، ئەو خەونانـەی کـە زۆرن ولـە مێـژووی کۆن و نوێدا جولاّنـەوە فکـری و کۆمەلاّیەتییـەکان باسـیان لێـوە کـردووە، پڕۆژەی سۆشیالستی کە پەیوەست بـوە بـە فکـری مارکسـەوە بـۆ پـڕۆژەی گۆڕینی جیهان، یەکێك بووە لەو جولاّنەوانەی کە لە هەمووان زیاتر پەیمانی بە دەستهێنانی ئەو خەونانەی داوە،لە هەمووشیان زیاتر پشتبەست بووە بـە نێوەندە جیاوازەکانی زانست، ئەمە ئەو مەرجە یەکەمە بوو بـۆ دەربـازبوون یا هەولْی دەربازبوون لەو قەیرانەی کە ئەمڕۆ لە وولاّتی ئێمە و لە وولاّتـانی جیهاندا چەپی تێکەوتوە

بەلاّم مەرجی دووەم ئەوەیە کە ئـەو هێـزە نوێیـەی چـەپ بـە تایبـەتی هەستێت بە خوێندنەوەیـەکی دوور لـە ئایـدۆلۆژیا، یـاوەکتر بلْـێین بـە بـێ پێشـینەی بیروبـاوەڕ، خویندنەوەیـەکی وا بێـت کـە بتـوانێ بـەووردی و بابەتیانە و هەستیارانە قولْببێتەوە بۆ ناو ئەو گۆڕانکارییانەی کە ڕویداوە و ڕوئـەدات لـە جیهـانی سـەردەمدا، لـە ڕووی ئـەو ڕووانینـە جیـاوازو دژ بەیەکانەوە کە لە نێوانیاندا هەیە، تـا بتـوانێ پوختەیـەك بنیـات بنـێ یـا هەولْی بنیاتنانی بدات، کە ئەویش ئەرکی گرنگی ئەوخوێندنەوەیـە ئەوەیـە کە ئەو توخمانە پێشکەش بکات کە چەپی نوێ پێویستە گرنگی پێبـدات، و پشـتی پێببەسـتێ بـۆ دیـاریکردنی ئامانجـە واقعیـەکانی و چـۆنیەتی بەدەستهێنانی ئەو ئامانجانە.

ئەوەی پێویستە لە بـیرم نەچـێت لـەم ڕووەوە تەئکیـدی لەسـەر بکـەم، ئەوەیە کە بیروباوەڕی مارکس و مارکسیزمی کلاسیکی کە چەپ لە وولاّتی

ئێمەدا پشتی پێبەستبوو بۆ بنیاتنانی پرۆژەی سۆشیالستیی سەردەمانە، لە زۆر ڕووەوە بەکەڵکی ئەم سەردەمە نایەت، بۆیە پێویستە سەرلەنوێ بیرمان داڕێژینەوە، لە بەر ڕۆشـنایی پێویسـتییە بنەڕەتیـەکانی فکـری مـارکس و مارکسیزمی کلاسیکیدا، کە پێویست بـەوە ناکـات لێـرەدا ئـەوە دووپـات بکەینەوە کە پێویسـتە بیرکردنـەوەمان و پرۆژەکانمـان پەیوەسـت بێـت بـە سەردەمەکەوە کە لە کۆنەوە ڕێچـکەی بەسـتووە و تێیدەپـەڕێنێت، مێـژوو تــەواوکردنێکی بەردەوامــە و بچــڕان لــە ڕووداوەکانیــا نییە،بۆیــە ئــەو بەردەوامیەش لە بیرو نوێبونەوەیدا هەر پەیوەستە و لە نـاو کۆنـدا لـەدایك ئــەبێت، لێــوەی وەرئەگرێت،بــەلاّم دوای لــە دایکبــوونی بونــەوەرێکی سەربەخۆیە و کەسێتی تایبەتی خۆی هەیە و خەسڵەتی تایبەتی مەرجـداری پەیوەست بە سەردەمەکەیەوە هەیـە، بابەتیانـەش نـاتوانێ ئینکـاری ئـەوە بکات کـە پەیوەسـتە بـە مێـژووی کـۆن و بیرکردنـەوەی ڕابردوو،کـە هـەر ئەوانەش بوونەتە هۆی پێشکەوتن بە هەموو ماناکانیەوە لەڕووی زانسـتی ومەعریفی وئابوری و کۆمەلاّیەتی و ڕۆشنبیری و مرۆڤایەتیەوە .

ئەگەر لێرەدا بمانەوێ ئاماژە بکەین بۆ ئەو پێشکەوتنانەی کـە هەنـدێك ڕووداوی گــەورە لــە مێــژوودا دروســتی کــردووە و ئــەو بیروباوەڕانــەی پەیوەندیدار بوون، لە هەمان کاتدا ئەوە نە ئەکرێ و نە لە تواناشمـدا هەیـە ئــەوە پشــتگوێ بخــەم کــە زۆر ڕووداوی گــەورە و بیروبــاوەڕی گــەورەی پەیوەندیدار هەیە بـە پێچـەوانەی جووڵانـەوەی پێشـکەوتنەوە ئـەڕوات، و تائێستاش لەم سەردەمەی ئێستاشماندا لەو جـۆرە بیرکردنەوانـە و ڕوداوانـە لەدایك ئەبێت و پەیوەستە پێوەی و بزوێنەریشـە بـۆی، بۆیـە خوێندنـەوەی مێژوو بە هەموو جیاوازیەکانیەوە ئەرکی چەپەکان قورس ئەکات لە گەڕاندا بە دوای پرۆژەی نوێبونەوەی چەپدا، لە هــەمان کاتیشـدا خـۆ تـاودانێکی

گەورەیە لە ئەستۆی چەپدا کە ئەبێ هەر پێی هەستن، ئەوەی گرنگە بەلای منەوە لەو جۆرە بیرکردنەوانە و بابەتە پەیوەندیدارەکان بە ڕابردوو و داهاتووەوە، ئەوەیە کە خوێنەر لەوە ئاگادار بکەم کە من نە لەم پێشەکیە و نە لە کتێبەکەشدا بانگەشەی ئەوە ناکەم کە وەڵامی ئەو پرسیارە گەورانەم دابێتەوە کە نەهامەتیە گەورەکانی ئێستای چەپ درووستی کردوە،بەڵام لەم پێشەکیەدا، پێش پێشکەش کردنی بۆچوونی خۆم دەربارەی چەپی نوێ لەم وڵاتانەی خۆماندا،هەوڵ ئەدەم ئەو ڕوداوە گەورە مێژووییانە بهێنمەوە یاد لە گەڵ ئەو بیروباوەڕانەی کە بوونە هۆی ڕوودانیان و ئەو بیروو باوەڕانەش کە بوونە دەرئەنجامی، کە بەلای منەوە ئەو بیروباوەڕانە بەشێکن لە ڕێڕەوی جوڵانەوەی میژوو، کە ئەڕوانیت بە سەر ئەوەی کە پێشکەوتن و سەربەستی و ئاسودەیی بۆ مرۆڤ بەدەست بهینێ، مەبەستیشم لە یادخستنەوەی ئەو ڕوداوانە بە تایبەتی ئەوەیە کە پێداگرم لەسەر ئەوەی کە ئەو ڕێگە دوور و درێژەی مرۆڤ گرتوویەتیە بەر لە پێناوی بەدیهێنانی ڕزاگاریدا درێژەی هەیەو ناپچڕێت ، کە ئەوەش تێکۆشانێکە بە ڕێگەو بیرکردنەوەی جیاواز لە لایەن ئەوانەوە کە پێی هەستاون، هەروەها ئامانجی دیاریکراوی جیاوازیشی لە پشتەوەیە لە کات و شوێنی خۆیدا، بە گوێرەی ئەو جیاوازیانەش شێواز و ئامرازی جیاوازی هەیە، چەند جۆرێکیش لەبەرژەوەندی ئەو هێزانە هەیە کە پێی هەستاون، هەروەها چەند جۆرێکیش هۆکار هەیە کە بوونەتە هۆی سەرنەکەوتنی ئەو جوڵانەوانە، کە هەندێك لەو هۆکارانە سەبارەت بەو هێزانە لە یەك ئەچن و هەندێکیشیان لە هەندێ ڕووەوە جیاوازن، بەڵام گرنگ ئەوەیە کە سەرنەکەوتوون، بە پێویستم زانی ئەم خوێندنەوەیە بۆ ڕوداوە مێژووییەکان بە وەستان لە سەر شۆڕشی کۆیلەکان دەستپێبکەم بە سەرۆکایەتی سپارتاکۆس لە ئیمپراتۆریەتی

ڕۆمانیدا، ئەو شۆڕشە، بە پێی زانیاریەکی سنورداری خۆم لە بارەی ڕووداوە مێژووییەکانەوە، یەکەم شوڕشە کە کۆیلە چەوساوەکان پێی هەستاون لە پێناوی ڕزگاربوون لە زولّم و زۆر و چەوسانەوە و لە پێناوی بەدەستهێنانی سەربەستیدا، بەلاّم ئەوشۆڕشە سەرکەتنی بەدەست نەهینا و نەگەشتە ئامانجەکانی، هەرچەندە زۆری خایاند و زۆریش فراوان و گەورە بوو، هۆکاری سەرنەکەوتنیشی ئەگەڕێتەوە بۆ خۆی، وەکتر بلّێین هۆکارەکەی چۆنیەتی مومارەسەکردنی ئەو سەربەستیە بوو کەبەدەستیان هێنابوو.

ئەم کۆیلانە لە شوڕشەکەیاندا هەمان شێوازیان پیڕەو ئەکرد کە چەوسێنەرەکانی خۆیان و جەلادەکان ئەیانکرد، ئەمان وەك چەوسێنەر ڕەفتاریان ئەکردو زولّم و زۆریان ئەکرد، ئەمەش وایکرد کە جیاوازییان نەبێت لە خاوەن کۆیلەکانی پێشوو، ئەمەش داردەستێکی باشبوو بۆ نەیارەکانیان کە بەکاریبهێنن بۆ ڕووخاندنی شۆڕشی کۆیلەکان،ئەمە ئەوەبوو کە من لە خوێندنەوەی خۆم لە دووتوێی کتێبدا دەربارەی ئەو شۆڕشە تێیگەشتووم، ئەوەی زیاتر لە مێشکی مندا بنجی داکوتاوە و ماوەتەوە لەوبارەیەوە ئەو لێکۆلینەوانەبوو کە (تەها حسێن) لە گۆڤاری (الکاتب المصری) دا لە کۆتایی چلەکانی سەدەی ڕابردودا بلاّوی ئەکردەوە بە ناونیشانی (بین الثورتین) کە تیایدا بەراوردی شۆڕشی سپارتاکۆسی ڕۆمانی و زنجیە موسولّمانەکانی ئەکرد، تەها حسین لە دوتوێی ئەو لێکۆلینەوە مێژووییە گەورەیەدا باسی گرنگی ئەو دوو شۆڕشە و هۆکارەکانی ڕوخان و سەرنەکەوتنیانی ئەگێرایەوە بۆ هۆکاری ناوخۆیی و دەرەکی، ئەوەی ئاشکرایە مێژووی کۆنی ناوچەکە هەلّگیرسانی زۆر شۆڕشی لەو جۆرەی سپارتاکۆسی بەخۆیە بینیوە، بەلاّم لە بەرگی جیاوازتردا لەڕوی شوێن و کات و بیروباوەڕ و بەهای کۆمەلاّیەتیدا،، شۆڕشی یەکەمی

زنجیەکان یەکێك بووە لەوانەو گرنگترینیان بووە، دوای ئەوە شۆڕشی قەرامیتەکان، کە هەندێك لە مێژوونوسان بە شۆڕشێکی کۆمۆنیزمانەی ناو ئەبەن، لە مێژووی ئیسلامیشدا شۆڕشی لەو دوو جۆرە هەبوون کە دوور یانزیك لە یەکچوون یا جیاوازبوون لە ڕووی بیرکردنەوە و چۆنیەتی بەرپابوون و شێوازی تێکۆشانیانەوە، گرنگترین و بەتامترین باسی مێژوویی لەو بارەیەوە کە خوێندبێتمەوە دەربارەی ئەو شۆڕشانە و هەڵگیرسان و کوژاندنەوەیان کتێبێکی بندلی جوزی بوو بەناوی (الحرکات الفکریە فی الاسلام) ئەوەشی ئاشکراو دیارە هەموویان بە ڕوخان و سەرنەکەوتن کۆتاییان هاتوە .

هەریەکیك لەو شوڕشانەش هۆکاری تایبەتی خۆی هەبوە بۆ ڕوخان و سەرنەکەوتنی، بەڵام هۆکاری هاوبەش هەبووە لە نێوانیاندا بۆ سەرنەکەوتن، جگە لەوەی کە زۆریان لە ئامانج و شێوازەکانی ئیشکردن و جەماوەرەکەیان و چۆنیەتی سەرکردایەتیکردنی ئەوشوڕشانە هاوشێوە و بێ جیاوازی بوون، هۆکاری هاوبەشی سەرنەکەوتنیشیان ئەوەبوە کە ئەوان لە مەرجە مێژووییەکان سوودیان وەرنەگرتوە و هیچ دەرسێکیان وەرنەگرتوە لە شوڕشەکانی پێش خۆیان،بەتایبەتی سوودیان لە شوڕشەکەی سپارتاکۆس وەرنەگرتوە، کە گرنگترین مەرجە بۆ دەستەبەرکردنی سەرکەوتن و بەدەستهێنانی ئامانجەکان،هۆکاری تری هاوبەشیش کە بۆتە هۆی ڕوخان و سەرنەکەوتن لە ڕوداوە مێژووییەکاندا ئەوەیە کە سەردەمی هەڵگیرسانی ئەو شوڕشانە لە ڕووی کامڵبوونەوە ئامادەباشی بابەتیانەی تیا نەبووە و پێنەگەشتووە، تا بتوانێت ئامانجەکانی یا هەندێك لە ئامانجەکانی بەدەست بهێنێ.

لێرەدا پێویستە ئاماژە بۆ ئەوە بکەین کە سەرنەکەوتنی هەموو ئەو شۆڕشانە، بە شوڕشی فەرەنسیشەوە، بۆ بەدەستهێنانی ئەو دروشمانەی کە بەرزیانکردبۆوە، کە کۆمەڵە دروشمێك بوون تەعبیریان لە ئاوات و خواستەکانی مرۆڤ ئەکرد بۆ ڕزگاربوون لە زوڵم و زۆر و بەدیهێنانی یەکسانی کۆمەڵایەتی، نابێت ئەوەمان لەبیر بچێتەوە کە بەدرێژایی مێژوو ئەو شۆڕشانە ئاستبەرزییان پێوە دیاربوە لە شوڕشێکەوە بۆ شۆڕشێکی تر بە گوێرەی چۆنیەتی بیروباوەڕ و شێواز و ئامانجەکان،ئەو ئاستبەرزیەش بێگومان لەوەوە سەر هەڵئەدات کە ئەنجامەکانی هەڵگیرسانی ئەو شوڕشانە یەك لە دوای یەك لە چۆنیەتی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و ئابووری و پێشکەوتنی شارستانیەت بە پێی لێکدانەوەی زانستیانەو مێژووییانە بۆ مانای ئاستبەرزی و پێشکەوتن دیاری کردوە،هەربەو پێیەش شۆڕشی فەرەنسی بە دڵنیاییەوە شۆڕشێکی ئاستبەرز بووە، ئەو دروشمانەی کە وێنایان کێشابوو دەربارەی برایەتی و سەربەخۆیی و یەکسانی، و شەرعیەتی مافەکانی مرۆڤ و جیاکاری لە نێوان ئاین و دەوڵەت کە دواتر وەك سیمایەکی دەوڵەتی مەدەنی و عیلمانی لە ئەوروپای نوێدا ناسرا،ئەمانە هەمووی ئاماژەی ئاستبەرزی ئەو شۆڕشەی فەرەنسا بوون، سەرباری ئەوانەش دەربازبوونێکی بێ وێنە بوون لە سەردەمی کۆیلایەتی و دەرەبەگایەتی لە ئەوروپادا، ئەمەش ڕێخۆشکەریك بوو شانبەشانی شۆڕشی ئنگلیزی کە یەك سەدە لە پێشیەوە بوو، هەروەها شوڕشی ئەمریکا کە دوای ئەم بوو بۆ گەیشتن بە ڕژێمێکی سەرمایەداریی نوێ، کە بوە شا ناونیشانی ئەوروپای نوێ لە سەدەی نۆزدەهەمدا، کە ئەمەش باشترین بەڵگەی پیشکەوتن بوو لە ناوەندە جیاوازەکاندا ، کە پەیوەست بوو بە چەوساندنەوەی مرۆڤ لە لایەن مرۆڤەوە، لەگەل زوڵم و زۆری کۆمەڵایەتی و

چەوسانەوەی نەتەوایەتی و دابەشبوونێکی نادروستی بێ وینەی سامان بە شێوەیەکی جیاوازتر لە پێش خۆی، بەلاّم شورِشی فەرەنسی لە رِازاندنەوەی درووشم و بیروباوەرِەکاندا بانگەشەیان بۆ سەردەمێکی رِوناکبیریی و لە دایکبوونی بیروباوەرِێکی نوێ ئەکرد و بە سەردەمی رِاپەرینیان لە قەڵەمدا، لە رِاستیشدا وابوو، کە هەموو ئەوروپای رِزگارکرد لە سەردەمی دادگاکانی پشکنین و جوولاّندنەوەیەکی گەورەی لە پێشکەوتنی مرۆڤدا دروستکرد لە رِوی فیکری وسیاسی و فەلسەفی و زانست و ئەدەب و هونەردا، ئەمەش سیمای رِاپەرینێکی نوێی پێبەخشی ، بەلاّم ئەوەی پێویستە بە گرنگ وەربگیرێت سەبارەت بە ئێمە لە خویندنەوەماندا بۆجوولاّنەوەی رِەورِەوەی مێژوو بە لای پێشکەوتنخوازیدا، ئەوەیە کە شۆرِشی فەرەنسی رِێچکەیەکی بۆ فکری سۆشیالستی نوێ کردەوە، خەسڵەتی (سۆشیالستی زانستی) ناساند بەرانبەر(سۆشیالستی تۆباوی)کۆن، پرِۆژەکەی مارکسیش لێروانینێکی ورد بوو گرنگیەکی گەورەی هەبوو لە رِوی مێژووییەوە، چونکە پرِۆژەکە لە کاتی خۆیدا بریتی بوو لە گۆرِینی جیهان بەو ئارِاستەیەدا کە خەوی پێوە ئەبینی، کە ئەویش رِیگە برِینێك بوو پێش جوولاّنەوەی مێژوو بەرەو ئەو ئاقارەی کە مارکس و ئەزموونی سۆشیالستی مەبەستێتی بۆ بەدەستهێنانی ئەو خەونە مەزنەی کە مرۆڤ بەرەو یەکسانی کۆمەلاّیەتی و پێشکەوتن ئەبات (لیرەدا نوسەر مەبەستی ئەوەیە گەشتن بە پلەی سەرمایەداریی هەنگاویك مەسەلەی سۆشیالستی نزیك ئەکاتەوە بەوەی رِەورِەوەی مێژوو یەکێك لە قۆناغەکانی تەواو کرد و پێشوەختی خۆی گەشتە قۆناغی سەرمایەداریی — وەرگێرِ) مارکس لە دارِشتنی پرِۆژەکەیدا پشتی بەستبوو بەوەی کە پێشکەوتنێکی ئابووری گەورە لە سەر دەستی بۆرژوازیەتی ئەوروپی بالاّدەستدا دێتە ئاراوە، هەروها دەرکەوتەی زانستی

لـە بوارەکانـدا سـەر هەڵئـەدات، ئـەم خوێندنەوەیەشـی گەیاندبویـە ئـەو قەناعەتـەی کـە ڕژێمێکـی سـەرمایەداری دێتـە ئـاراوە کـە بریتیـە لـە ژێردەستخستنی مرۆڤ لـە لایـەن مرۆڤـەوە، کـە ناسـراوە بـە بـە سسـتمی زێدەبایی (فائض القیمة) بەمەش مارکس بۆچونەکانی بـەدیهات لـە پـرۆژە نوێکەیدا کە گۆڕانێکی گەورەی پێشتر نەبینراو لە جوولانەوەی مێژوودا ڕوو ئەدات کە مرۆڤ لە سەردەمانێکی زووەوە هەوڵی بۆ ئەدات، بەلاّم بە چـەند مەرجێکی جیاواز لە پێناو سەربەستی و یەکسانی کۆمەلاّیەتیـدا و لەسـەر بناغەی بۆچونەکانی مارکس، مارکسـیش و ئنگلسـی هاورێشـی شۆڕشـی فەرەنسـیان بەکـەم وەرنەگرتبوو،لـە بەرهەمـەکانی دواتـری ئەوشۆرشـەش کۆمۆنەی پاریس بوو،

مارکس ڕەخنەی لە سەرکردایەتی کۆمۆنەی پاریس گرت، ڕەخنـەی لـەو سەرکێشـیە گـرت کـە ئـەوان بانگەشـەی شۆڕشـیانکرد پـێش پێگەشـتنی مەرجەکانی، هەروەها پەنجەی بۆ کەموکورپیەکانی ڕاکێشا، بـەلاّم بـەرێزەوە ستایشی ئازایەتی پاڵەوانەکانی کرد، مارکس پێی لەسەر ئەوە داگـرت کـە کۆمۆنە مەرجەکانی سەرکەوتنی نەخشە نەکێشابوو، بەڵکوو وەك پرۆڤەیەك وابـوو بـۆ شۆڕشـی ئۆکتۆبـەر کـە دوای پێـنج وەرز لـەدوای کۆمۆنـەوە هەڵگیرسا، ئەوەبوو شۆڕشی ئۆکتۆبەر بە سـەرکردایەتی لیـنین بـوو بـەناوی سۆشیالستی مارکسەوە و هەمو درووشم و پرۆگرامە سیاسیەکانیش هەر بە ناوی ئەوەوە دەرچوو،

بەلاّم ئەوانەی کە بیروبـاوەڕی شورشـی ئۆکتۆبـەریان قۆسـتەوە و پـرۆژە پەیوەندیدارەکانیان گرتەدەست، دوای دامەزرانـدنی یـەکێتی سـوڤێت وەك یەکەم دەوڵەتی سۆشیالسـتی لـە مێـژوودا، نـەیانتوانی ئامانجـەکانی ئـەو شۆڕشە جێبەجێ بکەن و درووشمەکانی بـەدیبهێنن، تەنانـەت نەشـیانتوانی

مرۆڤانــه ڕێــز لــه بــەهای سۆشیالســتی بگــرن وەك ئــەوەی کــە مــارکس دایڕشتبوو، لەبەر ئەوە ئەو پرۆژەیە و ئەو ئەزموونە ڕووخــا، هــەروەك چــۆن شوڕشەکانی تری پێش خۆی سەرنەکەوتبوون، یەکێك لە توخمــە خراپــەکانی ئەزمــوونی سۆشیالستی کە بوە هــۆی ئــەوەی دوای سێچــارەکە ســەدە ئــەو ئەزمــوونــە بڕوخێــت، ئــەوەبوو کــە زووربـــەی بەرپرســـە بنەڕەتیـــەکانی جێبەجێکردنی بیروباوەڕەکان لــە موماڕەســەکردنیدا لایانــدا، بــە تایبــەتی هەوڵدانیان بۆ بازدان بەسەر مەرجە بابەتیەکانی جوولانەوەی مێــژوودا، بــێ ئەوەی ئەوە ڕەچاو بکەن کە ئەگەر بە پێی مەرجە بابەتیــەکان نەجولێنــەوە مەحاڵە بتوانن سەربکەون و ئاسوودەیی و سەربەســتی بەدەســت بهێنن،کــە سۆشیالســتی پــەیمانی هــەردووکیانی بــە مــرۆڤ دابــوو، بۆیــە ڕوخــان و سەرنەکەوتن چاوەڕوانیان بوو، تەنانــەت ئەگــەر دوریــش بکێشــێ بــۆ ســێ لەسەر چواری سەدەیەك، وێڕای ئەوەش ئەو سەرکردانەی دوای مردنی لیــنین دەسەلاتیان وەرگرت و پرۆگرامێکیان دانا بەناوی (سیاسەتی نوێی ئــابووری (NEP- نیپ) تووشی هەڵەی زۆر گەورە بوون بەتایبەتی لە ڕووی پرۆسەی سیاسیەوە، تا گەیشتە ئەوەی کە زۆر تاوانی گەورە ئەنجام بدەن بە تایبــەتی لــە ســەردەمی ســتالیندا، کــە زۆر لەوانــەش کــە تاوانیــان بەرانبــەر کــرا هاورێیانی لینین بــوون لــە ســەرکردایەتی شۆڕشــی ئۆکتۆبــەردا، جگــە لــە ملێونەها کەس لــە خــەڵکی ســۆڤێت لــە جوتیــار و کرێکــار و ڕۆشــنبیر و هونەرمەندو کەسانی داهێنەریش لە بوارەکانی بیروباوەڕو زانستدا .

ئەم تاوانانە کاریگەریی کەم نــەبوو لەســەر ئەزموونەکــە، هــەموو ئــەو کارانەی ستالین پێی هەستا وەك خێــرا بەرەوپێشــبردنی ئــابووری ســوڤێت و دروستکردنی جبەخانەیەکی گەورەی سەربازی پڕچــەك بــۆ بــەرگریکردن لــە دەســەڵاتی ســوڤێت وســەرکەوتنەکانی لەشــکر و گــەل بەســەر لەشــکری

داگیرکەری هیتلەردا بە سەرکردایەتی ستالین خۆی،هیچی ئەو هەڵانەی ستالینی نەسڕیەوە، هەڵەکانی لە ناو ئەزموونەکەدا بە شێوازی جیاجیا بەردەوام بوو لە هەموو بوارەکاندا وەك ئابووری و ڕۆشنبیری و فکری و سیاسی وکۆمەڵایەتی،و هەموو ئەوانەی پەیوەست بوون بە سەربەستی خەڵکان و مافەکانیانەوە، ئەم هەڵانەی ستالین لە ناو ئەزموونەکەدا بەردەوام بوو لە دوای مردنی ستالینیشەوە، خەڵکان سەربەستیان نەبوو ئەچەوسێنرانەوە و مافی ڕادەربڕینیان لێ سەندرابوەوە، تەنانەت ڕیگەی ڕادەربرین لەوانەش گیرابوو کە ئەیانویست بیروڕای خۆیان بۆ چاککردنی باری سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیریی پێشکەش بکەن ، ڕێز لە مافەکانی مرۆڤ نەئەگیرا، ئەمانە هەمووی کاریگەری خراپی هەبوو بۆ پڕۆژە گەورەکەی مارکس کە گۆڕینی جیهانە، بێگومان ئەم هەڵانەش مارکس لێی بەرپرسیار نییە، بەم جۆرە سەرکردەکانی ئەزموونی سۆشیالستی لە سەردەمی خۆیاندا هەمان هەڵەیان دووپات کردەوە کە ئەوانەی پێش خۆیان کردبویان، بێگومان شوڕشی سپارتاکۆس بۆیە هەڵگیرسا چونکە سەردەمێکی مێژوویی لە پێشتر هاتبوە ئاراوە کە پێویست بوو بگۆڕێت بۆ ئەم شێوازە باشترە، بەهەمان شێواز هەڵگیرسانی شۆڕشی ئۆکتۆبەریش هەر پێویستیەکی مێژوویی بوو بۆ ئەو سەردەمە، کە بە شێوازێکی ترو بە فکرێکی پێشکەوتو ترو ئامرازێکی باشترەوە هاتبوە کایەوە، کە بیرباوەڕی مارکس بوو بۆ ڕزگارکرنی مرۆڤ لە زوڵم و زۆر و چەوساندنەوە، بۆیە شۆڕشی ئۆکتۆبەر شۆڕشیکی ئاستبەرز بوو چ لە ڕوی ئامانج و چ لە ڕوی بیروباوەڕەوە،وێڕای ئەو هەموو هەڵە و کەموکورتیەوە لە پیرەوکردنی بیروباوەڕی سیاسیدا، کە لە ئەنجامی ئەو هەڵانەوە دوای سێ لەسەر چواری سەدەیەك هەرەسی هێنا ،کەواتە هەرسەردەمەو زەرورەتی

کاتی خۆی هەیە و ئەو پێشکەوتنە مێژووییە ئامادەکاری ئـەکات بـۆ دوای خۆی،لەبـەر ئـەوە ئەگـەر سـەرکردەکانی شۆڕشـی ئۆکتۆبـەر پلانێکـی دیاریکراویـان هـەبووبێ بـۆ ئـەو سـەردەمە و سـەرکردەکانی بزوتنـەوەی سۆشیالستی بیانەوێ لە هەمان قالبدا کار بکەن واتە هەمان هەڵەی ئەوان دووبارە ئەکەنەوە، وێڕای ئەوەش هەڵەی ئەمان گەورەتر ئەبێت، چوونکە لـە سەردەمێکی مێژوویی پێشکەوتوتردا ئەو هەڵەیەیان کردوە، هەڵەیـەکیان دووپاتکردوتەوە کە سێ لەسەر چواری سەدەیەکی بەسەرا ڕۆشتووە.

لەگەڵ یادخستنەوەی ئەو مێژووە و ئەو شورشانەی تیا بەرپا بوون لە ژێر دروشمی سەربەستی و ڕزگاربوون لە زوڵـم و زۆر، لـە پێنـاوی پێشـکەوتندا بەهەموو شێوازەکانیەوە، دواتریش سەرنەکەوتن و ڕووخانی ئەو شۆڕشـانە و لەپاش بەجێمانی کاولکاری و نەهامەتی لە ئەنجامی ئەو سـەرنەکەوتنانەدا، نابێت ئەوەمان لە یاد بچێت کە باسی ڕۆڵی ئـاین بکـەین لـە بـواری ئـەو جووڵانەوە مێژووییەدا، لەسەردەمانی کۆنـەوە چ یەکتاپەرسـتی و ئەوانـەی دژی بوون وئەوانەی لە پێش ئەوانیشەوە بوون، هەر بانگەشـەی بیروبـاوەڕی بەنرخی مرۆڤ و چاکە ویستن بۆ مرۆڤیان کردوە، خێریان ویستوە نەك شەڕ و مژدەی بەهای بەرزی مرۆڤایەتیان مەبەست بـووە، ئەمـە خـۆی لـە خۆیـدا بەشێك بووە لەسەرەتای ئەو شۆڕشانەی کە مێژووی مرۆڤایەتی ناسیویەتی، مارکس نازناوی شۆڕشی ناوە لە ئاینی مەسیحی و ئـاینی ئیسـلامیش لـە سەرەتای دروستبوونیاندا ، بەڵام ئەم شۆڕشانە هەر زوو دژی ئەو بانگەشەیە گۆڕا بە پێچەوانەی ئەوەی کـە لـە پێناویـدا دروسـت بوبـوون، هەرلەسـەر دەستی ئەوانەشا کە پێی هەسـتابوون، هـەر ئـەو نەهامـەتیانـەش لـەدوای دروستبوونی ئەوانیشـەوە هـەر بەردەوامـە تـا ئـەمڕۆ، تەنانـەت زۆر لـەو درووشمانەی کە ئیسلامیش هەڵی کردووە،وەك ئەوەی لێهاتووە کە دروشمـی

دژە پێشـــکەوتن و کۆنەپەرســـتی و دژایـــەتی پێشـــکەوتن و دژایـــەتی خۆشگوزەرانی مرۆڤ بێت، هەندێکیش لەو جوولآنەوە ئیسلامیە توندڕەوانـە بوونەتــە جوولآنــەوەی ئیرهــابی بــە هــەموو شــێوازە ناشــیرینەکانیەوە، هەندێکیش لەو جوولآنەوە مەزهەبیانە بە ناوی چاکسازی ئاین و چاکســازی کۆمەلآیەتی و ڕزگارکردنی ئـاینی ئیسـلام لـەو حاڵەتـەی کـە تیایـەتی،بۆ ئەوەش کەوتوونەتە خۆیـان وهـەوڵی ئـەوە ئـەدەن کـە نـەهێڵن چـیتر دژی پێشکەوتن و ئاسودەیی و سەربەستی مرۆڤ بەکار بێت.

لە ڕاستیدا لە هەموو ئەم بیرخستنەوە مێژووییانەدا دەربارەی شـوڕش و بیروباوەڕی هەوڵدان بۆ سەربەستی و پێشکەوتن،مەبەسـتم ئەوەیـە تەئکیـد لەوە بکەمەوە کە مرۆڤ بە بەردەوامی تێکۆشاوە و تێئەکۆشێت لە پێنـاوی ژیانێکی باشتردا، نەوەستاوە و ناشوەستێ، بەڵکو لە هەوڵیشایە بـۆ گرتنـە بەری ڕێ وشوێنی تازەتر و گونجاوتر لە پێنـاوی پاشـەڕۆژدا، هەرچـەندە لـە سەردەمانی پێشودا مرۆڤ بە نەهامەتی و بەسـەربردنی ژیـانێکی قوورسـدا ڕۆشتوە، بەهۆی ئەو هەرەس و تێکشکانانەی کە تووشی بووە بـە تایبـەتی لە چارەکی کۆتـایی سـەدەی بیسـتەمدا، کـەوەك بومەلەرزەیـەکی گـەورە هەموو جیهانی هەژاندوە، حاڵەتی مرۆڤیشی بەرەو ئاستێکی قورستر بـردوە و پێشبینی ئەوەش ئەکرێت ڕەوڕەوەی مێـژوو بـەرەو سـەردەمێکی قورسـتر بچێت .

مەبەستی سەرەکی بیرخستنەوەی ئەم ڕوداوە مێژووییانەش بەلای منەوە بانگەشەیەکە بۆ دەرس وەرگرتن لەو مێژووە ڕابردووە لە پێناوی پاشەرۆژدا، گرنگترینی ئەو دەرسانەش زانینی ئەو کەم و کورتیانەیـە کـە بوونـە هـۆی هەرەسی ئەو شۆڕشە گەورانە،لەبەر ڕۆشنایی ئەو وانانـەدا هەوڵبـدرێت کـە پێشڕەوایەتی ئەو شۆڕشانە بە شـێوەیەکی درووسـت و بـێ هەڵـە بێـت تـا

بتـوانرێ مـرۆڤ لـە سـتەم و ژێردەسـتەیی ڕزگـار بکرێـت وسەربەسـتی و پێشکەوتن بۆ سـەرجەمی مـرۆڤ بەدەسـت بێـت و کـۆت و پێوەنـدی نـوێ بشـکێنرێت و بـە گـوێرەی مەرجـە نوێکـانی سـەردەم بـۆ بەدەسـتهێنانی ئامانجەکان هـەنگاو بنرێـت، بێگومـان ئـەو مەرجانـەش زۆر جیـاوازە لـە مەرجەکانی سەردەمەکانی ڕابردوو، تەنانـەت جیاوازیشـە لـە چـواریەکەی کۆتایی سەدەی ڕابردووش، لە هەمان کاتیشدا پێویستە لەسـەرمان گرنگـی بـەوە بـدەین کـە مەرجـەکانی تێکۆشـانی نوێمـان بـۆ بەدەسـتهێنانی ئامانجەکانمان مسۆگەرە و دڵنیایی تیایە، هەروەها گرنگیشە ئـەو بـڕە زۆرە دەسکەوتەی زانست کە هەمووی ئاماژەیە بـۆ پێشـکەوتنی سـەردەم و لـە خزمەتی مرۆڤدایە چۆن ژێردەستی ئەخەین و سودی لێ وەرئەگرین،هەروەها هاوبەش بین لەگەڵ چەپەکانی هـەموو دنیـادا بـۆ خزمـەتی مرۆڤایـەتی و ڕزگارکردنی مرۆڤ لە ژێردەسـتەیی و چەوسـاندنەوە کـە سـەرمایەداریی لـە هەموو نەهامەتیە بەردەوام و یەك لە دوای یەکەکانیدا ئەیکاتـە سەربەشـی مرۆڤ، لە لایەکی تریش ئەوەی ئەو ئەرکەمان گـران ئـەکات ڕەگەزپەرسـتی وگێرەشێوینی و بێ بەهایی هەندێکە و، توندڕەوی و تاوانبـاریی هەندێکـە، دژ بە گەلەکانیان و سـەرجەمی مـروڤ، لەبـەر ئـەوە لەبـەر ڕۆشـنایی ئـەو ڕوداوانە و ئەو گرفتانـەدا کـە پەیوەسـتن بـە مەسـەلەکەوە ئێمـە گرنگـی ئەدەین بەوەی کە لەڕوداوی ڕابردوو دوورکەوینەوە و لە پێناوی ڕزگـارکردنی مرۆڤدا لەگەڵ ڕەوڕەوەی مێژوودا ڕێڕەوی جیـاواز بگرینەبـەر، تـا ئەگەینـە بەدەستهێنانی خەونەکانی مرۆڤ بۆ سەربەستی و یەکسـانی و دادپـەروەری، ئەویش بە دامەزراندنی ڕژێمێکی مرۆڤانەی جیهانی باشتر و دادپەروەرانـەتر لە هەموو ئەوانەی پێشو .

تەنها ئێمەی چەپە کۆنەکان و نوێکانی ئـەم وڵاتانـەی خۆمـان نـین کـە گرنگی بەوە ئەدەین کە تێکۆشان بۆ بەدیهێنانی ئـەو ئامانجانـە ئەکـەین و هەوڵی بۆ ئەدەین و دواتریش سەرکەوتوو نابێـت، وتـەنها ئێمـەش نـین کـە ئەگەرێین بۆ هۆکارەکانی هەرەسهێنانی ئەو شۆڕشـانە لـە مێـژووی کـۆن و نوێدا، بە ڵکوو ئەوە جێگەی گرنگیپێـدانی هـەموو چـەپەکانی دنیایـە بـە هـەموو جیاوازییەکیانەوە،هـەروەها جێگـەی گرنگیپێـدانی هـەموو ئـەو تێکۆشـەرانەیە کـە لـە پێنـاوی ئـازادی و پێشـکەوتن و دادپـەروەری کۆمەڵایەتیدا ئەجەنگێن لە هەموو جیهاندا .

بەڵام ئێمەی چەپ بە کۆن و نوێوە گرنگە لامان کـە ئەوپـەڕی توانامـان بخەینە گەڕ لەبەر ڕۆشنایی مەرجـە نوێکـانی سـەردەمدا کـە دەسنیشـانی ئەرکی ڕزگارکردنی ووڵاتەکانمان بخەینە ئەستۆ لە دواکەوتوویی وبەردەوامبین لـە پرۆسـەی ڕزگـارکردنی گەلـەکانمان لـە ڕژێمـە سـەرکوتکەرەکانی، کـە ماوەیـــەکی دوروو درێـــژە بـــە ئاســـتی جیـــاواز و شـــێوازی جیـــاواز ئەیانچەوســـێننەوە، هـــەوڵی بەدەســـتهێنانی پێشـــکەوتنی ئـــابووری و کۆمەڵایەتی بدەین بە هەموو شێوەیەك، کە ئەمانە دوو ئامانجی سەرەکین و پەیوەستن بە بیروباوەڕ و بەهای سۆشیالستیەوە، گرنگی ئەدەین بـەوەی کـە بەرگری لە مافەکانی مرۆڤ بکەین وبیکەینە کێشەی خۆمان و لەم ڕووەوە بـە کارێکی سەرەکی دابنێین و داینـێین بـەوەی کـە ئەمـە یەکێکـە لـە بنـەما سەرەکیەکانی دامەزراندی دەوڵەتی نوێ کە ووڵاتەکانمان پێویستی پێیەتی.

ئەم تێکۆشانە نوێیەی ئێمە بە پێـی ئـەم مەرجانـەی ئـەم سـەردەمە و بەپێی ئەو دەرسانەی لە مێژووی کۆن و نوێوە وەرگـیراوە شـێوازێکی ورد و نوێمان بەسەرا ئەسەپێنی کە واقیعبینانـە سەربەسـتیەکانی مـرۆڤ ومـافی ژیـانی بـەمافێکی بنـەڕەتی بـزانین و نەکەوینـە هەڵـەی ڕەگەزپەرسـتی و

هەرکەس بە ئارەزووی خۆی و بە ڕێگەی خۆی پێڕەوی بکات،وەك ئەزموونە کۆنەکان و نوێکانیش پیشانیان دایــن و مافــەکانی مــرۆڤ و ژیــانی مــرۆڤ بەکەم سەیر نەکەین .

ئەوەشی کە مەبەستم بــوو لــەم پێشــەکیەدا هانــدەرێك بم بــۆ گــەڕان و بیرکردنەوە و بەرەوپیر چــوونی ئــەو تێکۆشــانەی کــە گەلــەکانمان دەســتیان پێکردوە و تەواوکەری بین،

ئەمە ئەو کتێبەیە و ئەوەش ئەرکە هەنوکەییەکانە کــە پەیوەســتە بــەو پاشەرۆژەوە کە گرنگی پێئەدەم .

کەریم مروە

بەشی یەکەم

چەپ لە جیهانی عەرەبیداو
گۆرانکاریەکانی جیهانی سەردەم

دەرگای یەکەم

چەپ و گۆڕانکاریەکانی سەردەم
بەرەو ڕژێمێکی جیهانی نوێ

چوونە ناوەوەیەکی پڕ کێشە بۆ گۆڕانکاریەکانی سەردەم:

دنیای سەردەم گۆڕانکاری گەورە بە خۆیەوە ئەبینێ لە گەلێك ڕوانگەی جیا لەیەك و دژ بەیەكدا، ئەو گۆڕانكاریانە هەڵگری خەسڵەتەکانی سەردەمەکەن کە دوای ڕووخانی ئەزموونی سۆشیالستی دروستبوون، وهەر دوای ئەویش گۆڕانکاریەکان گەشتنە ئەنجام، کە سەرەتاکەی ئەگەڕێتەوە بۆ وەرزی کۆتایی سەدەی ڕابردوو، و تا سەرەتای ئەم سەدەیەی ئێستاش، ئەم گۆڕانکاریانەش خەسڵەتی ڕاستەقینەی سەردەمەکەی دیاری کرد بە هەمو ناکۆکیەکانیەوە،لەبەرانبەر ئەوەشدا ئەتوانین بڵێین حەقیقەتێکی ڕێژەیی بوو، واتە ڕەها نەبوو، هەروەها ئەو ناکۆکیانەش کە پەیوەست بوون پێوەی فرە جۆر بوون، ئەوەی کە مەبەستی منە ئەو گۆڕانکاریە مێژووییانەیە کە هەڵگری خەسڵەتە مێژووییەکانی سەردەمەکە بوو و تەعبیریان لە ڕێڕەوی جووڵانەوەی مێژوو کرد، لە بەرەو پێشچوون و پاشەکشەکردن بە شێوەیەکی نا جێگیر کە ناتوانرێ سنوردار بکرێت و سەقامگیر ببێت، ئەگەر چەپ بیەوێ لە جیهانی عەرەبیدا شوێنی خۆی ببینێتەوە و ڕۆڵی خۆی ببینێ لە سێبەری ئەو گۆڕانکاریانەدا، دوای ڕووخانی ئەزموونی سۆشیالستی، پێویستە ئەو ڕاستیانە بخوێنێتەوە، ڕاستیە مێژووییەکانی کۆن و نوێ،

خوێندنەوەیەکی قوولّ و بابەتیانە، بە جیا لە بیرکردنەوەی ڕابردوو و بەدەر لـە سێبەری ئەو ئایدولۆژیایەی کە پێشتر لە نـاو بزوتنـەوەی سۆشیالسـتیدا بـاو بووە بە هەموو باڵەکانیەوە، بـەڵام ئـەم خوێندنەوەیـە مەرجـدارە، و کەسـی تایبەتمەندی خۆی ئەوێت لە هەموو گۆڕەپانە جیاوازەکاندا، شارەزا لە زانستی مێژوو و زانستی کۆمەلاّیەتی و ئابووری و دەروننـاسی و زانسـتی سروشـت ، تەنانەت ئەو زانستەشی کە پەیوەندی بە زانیاری جیناتەوە هەیە،لە پێشـەکی ئەو مەرجانەدا کە ئاماژەم پێکرد، پیاچوونەوەیەکی بابەتیانـە بـۆ ئـەزموونی سۆشیالسـتی کـە داڕووخـا، هـەروەها دیـاریکردنی ئـەوەی کـە ئـەتوانرێ دیاریبکرێت لە هۆکارەکانی، بە تایبەتی ئەوەی کە پەیوەنـدی بـە هۆشـیاری مرۆڤەوە هەیە ، لەگەڵ بینینی لایەنە ڕوناك و ڕاستەکانی بەبێ گەورەکردنی، هەروەها بینینەوەی نادروستیەکان بەبێ رك و کینە، ئەمجۆرە پیاچونەوەیە من لـە کتێبەکەمـدا (هەڵـەکان لـە کوێـدا بـوون لـە ڕووخـانی ئـەزموونی سۆشیالستیدا) پێڕەوم کردووە ،جگە لە زۆر نوسینی تریشدا .

بەڵام من هەرچەندە هەوڵمدابێت خۆم بەو خاوەن تایبەتمەندییـە نـازانم کـە پێشتر ئاماژەم پێکرد لە بـواری لێکۆڵینـەوەی زانسـتیدا بـۆ گـەڕان بـەدوای بنەڕەتە مێژووییەکـەی گۆڕانکاریـەکانی سـەردەمدا، تـەنها لێرەشـدا و لـە کتێبەکانی تریشمدا پیاچـوونەوەیەکی ڕەخنەگرانـەم کـردووە ، لـە ڕوانگـەی ڕوانینمەوە بۆ داهاتوو دەربارەی پێگەی چەپ و رۆڵی چەپ تیایـدا، بـە هـیچ جۆرێـك خـۆم نەئاخنیوەتـە لێکۆڵینەوەیـەکی وەهـاوە کـە بـاس لـە ڕەگـە مێژووییەکانی ئەو گۆڕانکاریانە بکات، بەڵام بـە پێـی ئـەزموونی سیاسـی و فکری دوور ودرێژی خۆم و وەك چەپێکی مارکسی و لـە بـەر ڕۆشـنایی ئـەو ئەزموونەدا بیروڕاکانی خۆمم بنیاتناوە دەربارەی ئەو پیاچوونەوە ڕەخنەییـە، هەروەها بە پێی توانـا و ئاگـاداریم لـەو لێکۆڵینـەوە هەمەچەشـنانەی لـەو

بوارەدا کراون لـە ڕوانگـەی جیاجیـاوە دەربـارەی ئـەو گۆڕانکاریانـە، لەبـەر ڕۆشنابیی هەموو ئەمانەدا ئـەتوانم بڵـێم چـەپ لـە جیهـانی عەرەبیـدا، بـە تایبەتی چەپی نویَ،پێویستە دەست بکات بە گـەڕان بـە شـوێن پاشـەڕۆژدا، نەك تەنها تا ئەگاتە ئەزمونی سۆشیالستی، بەڵکوو بە قووڵی خـۆی خـەریك بکات بە خوێندنەوەی ئەو گۆڕانکاریە گەورانەوە کە لە جیهانـدا ڕووئـەدەن، نەك هەر ئێستاو لە یەك لایەنـەوە بـەڵکوو بـە شـێوەیەکی فـرە ڕوانگـە تـا گەیشتن بە ڕەگە مێژووییەکانی قۆنـاغ دوای قۆنـاغ، هـەروەها لەسـەر چـەپ پێویستە کە واقیعبینانە هەست بەوە بکات کە دونیای ئـەمڕۆ کـە دونیـای عەرەبیش بەشێکن لەو و پابەندن بەو گۆڕانکاریانەوە کـە بەنـدە بـە ڕژێمـی سەرمایەداری گلۆباڵەوە بە هەموو ناکۆکیەکانیەوە چ بـاش و چ خـراپ، ئـەم دوو لایەنـەش، باشـیەکانی کـە بریتیـە لـە پێشـکەوتن لـە زۆر بـواردا خراپیەکەشـی کـە لـەو وەحشـیەتەدا خـۆی ئەبینێتـەوە کـە سیاسـەتی سەرمایەداری گلۆباڵ پێڕەوی ئەکات بەرانبەر مرۆڤایەتی، لە لایەکی تریشەوە مارکسیش ئاماژەی بەمە کردووە کە ناتەباییەکی زۆر هەیە لە نێوان ئەم دوو حاڵەتەدا، لە لایەك پێشکەوتنی بـواری زانسـتی و پیشەسـازی، لـە لایـەکی تریش شپرزەیی هۆشـیاری مـرۆڤ ،ئەمـەش لـە ووتەیەکیـدا لـە لەنـدەن لـە یۆبیلی(رۆژنامەی گەل دا _ جریده الشـعب – the peoples paper) لـە ١٤ نیسانی ١٨٥٦ دا کە ئەڵیَ :

(....... لەوە ئەچێت لەم سەردەمەی ئێمەدا هـەموو شـتێك پێچـەوانەی خـۆی بێـت، ئـەو ئامێرانـەی کـە توانایـەکی سەرسـوڕهێنەریان هەیـە لـە بەرهەمهێناندا کەچی برسێتی و نەهامەتی بـۆ مـرۆڤ ئەهێنن،ئـەو سەرچـاوە گەورەیەی داهات وەك جـادوو بـەبیَ ئـەوەی بزانـریَ بـۆ ئەبێتـە سەرچـاوەی هەژاری، هەروەها ئەو سەرکەوتنە تەکنۆلۆژییە گەورەیە لەگەڵ خۆیا داڕمـانی

ڕەوشت ئەهێنێ، وەك ئەوە دێتە پێش چاو کە وەك ڕابردوو مرۆڤ کۆیلە بێت ، کۆیلەی ئامێر و ئەوەندەی کە ئەبێتە ژێر دەستەی ئامێر ئەوەندە خاوەنی خۆی نییە، تەنانەت ئەو ڕووناکیەی کە داکەوتووە لەگەڵ خۆیا جەهالەتی هێناوە و بەشە ڕووناکیەکەی بۆ مرۆڤ نییە و هەر دیوە تاریکەکەی زاڵە، وەك ئەوەی ئەو هەموو داهێنان و پێشکەوتنە ئەم واقیعە تاڵەی درووست کردبێ کە هێزی ماتەر هێزی فکری بجولێنێ، و ئەویش بگۆڕێت تەنها بۆ هێزێکی ماتەری و مرۆڤ یەخسیری ماتەر بکات،ئەمەیە لێکترازان و لێکدورکەوتنەوەی پیشەسازی سەردەم و زانستی سەردەم،ئەمەیە لێکترازان و لێکدابڕانی هەڵکشان بەرەوژوور و دارمان، هەروەها لێکدوری هێزی بەرهەمهێنان و پەیوەندیە کۆمەلایەتییەکان کە لەم سەردەمەی ئێمەدا بە ڕونی هەستی پێ ئەکرێت و جێگەی مشتومڕ نییە، هەندێك حزبیش ئەیەوی پیلانی دژ بکات و هەندێکیش ئەیەوێت لەو تەکنیکە تازەیە ڕزگاری ببێت تا لەو دوورکەوتنەوە تازانە بە دوور بێت، هەندێکی سێهەمیش لای وایە کە هەر ئەبێت ئەو پێشکەوتنە گەورەیەی پیشەسازی خۆی تەواو بکات و بەقەدەر ئەوە لەبەردەمیا سیاسەت تیایا پاشەکشە بکات، بەلام ئێمە لای خۆمانەوە ڕوانینی سروشتی خۆمان لەدەست نادەین، هەروەك بیرکردنەوەی هەردەمی خۆمان دەربارەی ناکۆکیەکان، ئەویش ئەوەیە کە ئەو هێزە کۆمەلایەتییە نوێیە هیچی ناوێت یەك شت نەبێت، ئەویش ئەوەیە کە ئەو توانا تازانە ئەبێ خەڵکانی تازە بیگرنە دەست و هەڵیسورێنن، کە ئەوانەش کرێکارانن، کرێکارانیش وەك ئەو ئامێرانە داهینراوی ئەم سەردەمەن)

مارکس بەو قسانەی کە سەدە و نیوێك لەمەوبەر کردوویەتی، ئەوەمان پێئەڵێت، کە ئێمە سۆشیالستی ئەم سەردەمەین ،لەسەر سەردەمی ئێستا و ناکۆکیەکانی پێویستە ئاگادارمان بکاتەوە کە نەکەوینە گێژاوی خەیاڵ و

هەڵوه، پێویسته ئەو ڕاسته ڕێگایه بگرین کـه ئەمانباتـه سـەر گەڕانـەوەی ژیان بۆ پڕۆژەی گۆڕینی جیهان، به پێی مەرجەکانی سەردەمی نویٚ و هەر لـە ناو خۆیا نەك لەدەرەوەیدا .

لەو ڕوانگەیەوه کـه باسمـان کـرد، دەربـارەی گۆڕانکاریـەکانی سـەردەم و ناکۆکیەکانی، هەروەها له ڕوانگەی ئەو راستیەشەوه که پڕۆژەکـەی مـارکس بۆ گۆڕینی جیهان له ناوەڕاستی ڕێگەدا پەکیکەوت و لەگەڵ خۆیا ئـەزموونی سۆشیالستیشی ڕووخان، هەروەها له ڕوانگەی ئـەو ڕاستیەشـەوه کـه ڕژێمـی سەرمایەداری جیهانیش ئەو هەموو نەهامەتیەی تـووش بـوو، کـه چـی وەك خـۆی مایـەوه و نەڕووخا،کـه دواهـەمینی ئەونەهامەتیانـه ئـەو داڕووخانـه داراییه بوو که تائێستاش بەردەوامه،ئەمانه هەمووی سەرچاوەی واقیعیانـەو بابەتیانەیه لەبەرچاوومان که بەتایبەتی لەبـەر ڕۆشـنایی ئـەو دوو ڕاسـتیەوه چەپ له جیهانی عەرەبیدا ئەتوانیٚ ڕەوڕەوەی خۆی به شـێوازێکی نـویٚ بخاتـه ڕیٚ بەرەو ئەوەی که جێگەی تایبەتی خۆی وەرگرێتەوه و ڕۆڵی خۆی ببینیٚ لـه پێشکەوتندا، ئەمەش ئەوه ئەگەیەنیٚ که چـەپ ئـەبیٚ بزانـیٚ ئـەو ڕێگەیـەی لەبەرێتی پڕه له کەند وکۆسپ، که ڕەنگه هەندێك لەو کۆسپانه لـه نـاوەوەی خۆیدا بێت، له لایـەن چـەپه کۆنەکانـەوه لـه چوارچـێوەی هەنـدیك بـیروڕای سیاسیدا، یا هەندێکیش له چەپه تازەکان ببنه تەگەره بەهۆی جیاوازی ڕەوته سیاسـی و فکریەکانەوه،ئەگـەر بڵـێین ڕژێمـی سـەرمایەداری حەتمییـەتێکی مێژوویی کۆتایی نییه،کەواته پێویسته چەپ به تایبەتی بەناوی چـەپەوه لـه پێنـاوی پێشـکەوتن و دادپـەروەری کۆمەلاٚیەتیـدا تێبکۆشـێت، کـه بـەلای ئەوانەوه که ئاماژه ئەکەن بۆ کۆتایی هاتنی مێژوو تێکۆشانێکی بیٚ سـوود و بیٚ هیوایه،لەبەرانبەر ئەوەدا ئەبیٚ چەپ له تێکۆشانیا بۆ گۆڕان خۆڕاگر بێـت لەبەردەم مەرجه قورس وگرانەکانی سەردەمی نوێدا، بەلاٚم پێویسته چـەپ وا

بڕوانێته گلۆباڵی سەردەم کە دیاردەیەکی مێژوویییە و بە ڕیڕەوی مێژوویی خۆیدا ئەڕوات، بە دوو ئاڕاستەی دژبەیەکدا، کە هەر ئاڕاستەیەو ئەوی تری پشتگوێ خستووە، ئاڕاستەی یەکەم لە گلۆبالیزم هەر لەسەرەتاوە پەیوەندی بە گەشەکردنی سەرمایەدارییەوە هەیە، بە پێی دەرئەنجامەکانی کە مارکس ئاماژەی بۆ کردووە کە هەموو لایەنەکانی ژیان ئەگرێتەوە، گرنگترینی ئەو دەستکەوتانەی بەدەستی هێناوە لە پێشکەوتنا لە سەردەمی نوێدا بریتیە لەوەی کە لە تەکنۆلۆژیای نوێدا خۆی ئەبینێتەوە،کە پێشکەشی هەموو گەلان و هەموو وولاٚتانی کردووە، چ دەوڵەمەندەکان و چ هەژارەکان، یا چ پێشکەوتوەکان و چ دواکەوتوەکان، ئەو ڕێگەچارانەی بۆ مرۆڤ ڕەخساندووە کە لە زۆر بواردا زانیاری دەست بکەوێت، هەروەها ئەو تەکنیکەی بۆ ڕەخساندوە کە بەهۆیانەوە سوود و بەروبومی مادی بەدەست بهێنێ، بە خێراییەکی بێ وێنە و بە بڕێکی گەورە و جۆرێکی باش، کە ئەمانە هەمووی دەسکەوتی باش بون بۆ مرۆڤ و لە بەدوای یەکاهاتنی سەردەمەکاندا بۆ مرۆڤ گواستراونەتەوە، بەلاٚم دیوەکەی تری گلۆبالٚ یا ئاڕاستەکەی تری کە ئاڕاستەیەکی بنەڕەتییە، بریتییە لە بەرزبوونەوەی ئاستی ژێردەستخستن و چەوساندنەوەی مرۆڤ لە لایەن مرۆڤەوە بە شێوەیەکی نوێ و بێ وێنە، هەروەها زیادبوونی جیاوازی کۆمەلاٚیەتی و بێ بەرانبەری خاوەنداریێتی کە بەشێکی زۆر کەم زۆرترین سامانیان هەیە و بەشێکی هەرەزۆریش بێبەری و بێبەشن لە ساکارترین پێویستیەکانی ژیانێکی ئاسایی، ئەمانە شێوازی بەردەوامی دڕندانەی سەرمایەداری گلۆباڵە کە لەگەڵ ژیانی مرۆڤ و سرووشت و تەنانەت هەسارەکانی تریشدا درێژ بۆتەوە، ترسناکترین دڕندەیی سەرمایەداری بەکارهێنانی ئەو دەستکەوتانەیە لە بواری جۆراوجۆردا بۆ ژێردەستخستنی زووربەی زۆری مرۆڤ، بۆ ڕووخاندنی سروشت، لەبری ئەوەی

که بەکاری بهێنن بۆ خۆشگوزەرانی مرۆڤ و چاککردنی باری ژیانی، یا بۆ پاراستنی سروشت و ژینگە، یا بۆ پاراستنی ئەم هەسارەیە لە سووتان (مەبەستی لە زەویە — وەرگێر)، ترسناکییەکی تریش بەدی ئەکرێت ئەویش ئەوەیە کە ئەم داهێنانە گەورانە بەدەست کەسانێکی زۆرەوەیە کە لێی شارەزابوون و ئەتوانن بەکاری بهێنن، کە ترسناکییەکە لەوەدایە کە کەسانی توندڕەو و بەپەلەن کە بە هەمو دڵنیاییەوە شێوازی ئیرهابیان وەرگرتووە .

لەبەر ڕۆشنایی ئەوەی پێشەوە بۆمان دەرئەکەوێ ئەو ئەرکە مێژووییەی کە لە ئەستۆی چەپە لە دنیای عەرەبیدا ئاسان نییە، بەڵکوو زۆر قورس و گرانە، بەڵام هیچ ڕێگە چارەیەکیشی لە بەردەمدا نییە جگە لە تێکۆشان و ڕێگرتنەبەر نەبێت سەر لە نوێ بۆ ناو ئەو ئەزموونە، بەبێ ئەوەی تەنها لە خەیاڵدا بژی و بە نەفەسێکی درێژەوە و لەسەر بناغەیەکی جیاواز و دوور لە ئەزموونی پێشوو لە هەندێك مەسەلەی جەوهەریدا ، چ لە ڕێرەوە ڕاستەکان و چ لە هەڵەکان، کەچەپی کۆن پیارۆشتوە واتە هیچ ڕێگەیەکی ئەوان نەگرێتەبەر، کە زۆر بە توندی پابەندی سەرووبەندی مارکس بوون، ئەم ڕبەرووبونەوە واقعیانەیە بۆ کۆسپەکانی ئێستاو ناهەمواریان لە ڕێگرتنەبەردا بەرەو پاشەڕۆژێك بە ناوی دیموکراتییەوە، ڕێگە لە چەپ ناگرێت ئاواتەخوازی داهاتوویەکی باشتر بێت، هەرچەندە بە شێوەی خەوێکی خەیاڵاوی بنوێنی،بەڵکو ئەرکی چەپە لە هەمان کاتدا کە ئەو خەوە ئەبینێ پەیوەست بێت بە واقیعەوە، و ڕێز بگرێت لە تێکۆشانی خۆی لە قۆناغە جیاکاندا کە ئەرکەکان تیایاندا بە شێوەی بەش بەش یا بەگشتی جیاوازە، هەروەها لە ناوەندی ئەم تێکۆشانە قۆناغ بە قۆناغەوە بتوانێ ئەرکی هەر قۆناغێك بە ووردی دیاری بکات، هەروەها درك بەوە بکات بە ئاگاییەوە کە بوون بە چەپی ئەو وەك پێکهاتەی کۆمەڵایەتی جیاوازە لە ڕووی ئەرکە

کۆمەلاَیەتییەکانەوە و هــەروەها لــە ڕووی شــێوازی تێکۆشــانییەوە و کــاتی تێکۆشانییەوە، جیاوازیشە لە ئەرکەکانی چەپی کۆن،ئەرکــە هەنوکەییــەکانی ئەمڕۆی وولاَتانی ئێمە وئەو گۆڕانکاریانەی ســەردەم وای لــە بنکــەی ئەوانــە کردووە کە لەم سەردەمەدا تێکۆشان لە پێنــاوی گۆڕینــدا فــراوانتر بێــت لــە بنکە و پانتــایی ئەوانــەی لــە ئــەزموونی سۆشیالســتی کۆنــدا تێئەکۆشــان، ئەگەر ئەو ئەزموونە کۆنە تەنها چینی کرێکاری بە بنکەی هــەلگری پــڕۆژەی گۆڕان ئەزانی، لەگەل هەندێك لە هەژارانی تــری نــاو کۆمــەلْ، ئــەوا واقیعــی ئەمڕۆی ئەم سەردەمە جیاوازە لــە ڕابــردوو، ئەوانــەی ئاواتــەخوازی گــۆڕانن زیاترن،فراوانترن، هەمەجۆر ترن و گەورەترن، تەنانەت ئەگەر لــە ناوخۆشــیاندا هەنــدێك بەرژەوەنــدی جیــا لەیەکتریشــیان هەبێت،بــەلاَم بــە هــەموویان بــە یەکگرتوویی هەست بەو ترسناکییە ئەکەن کە سەرمایەداری گلۆبالْ درووستی ئەکات لە سەریان، بۆیە پێویستیان بەوە هەیە بەیەکەوە دژی تێبکۆشــن، لــە ڕوانگەی ئەم هەستەوە و ئەم واقیعە مێژووییەوە چــەپی نــوێ مانایــەکی تــر ئەبەخشێ و پێگەیەکی جیاوازی هەیە و ڕۆلێکی جیاوازیش ئــەبینێ فــراوانتر لەوەی ڕابردوو، کە هەموویان بە ناوی چــەپی نوێــوە تێئەکۆشــن لــە پێنــاوی گۆڕاندا، مێژووی کــۆنی چــەپ و مێــژووی تــازەی چــەپ بــە بــەردەوامبونی تێکۆشان گرێ ئەدات .

ئەم ئامــاژە خێرایــە بــۆ گۆڕانکاریــەکانی کــە ئــەم ســەردەمە بەخۆیــەوە ئەیبینێ بە هەموو ناکۆکیەکانیەوە، وا لە چەپی تازە ئەخوازێت کــە ڕەچــاوی ئەو گۆڕانکاریانە بکات و واز لەوە نەهێنیت کە خەسلەتە بنەڕەتیــەکانی ئــەو گۆڕانکاریانە دیاری بکات، چ لایەنە باشــەکانی و چ لایەنــە خراپــەکانی بــێ جیاوازی .

دەرگای دووەم

نەهامەتییە ئابوورییە تازەکان و هەندێك لە دەرئەنجامەکانی

ڕژێمی سەرمایەداری جیهانی لە کاتی شۆڕشی پیشەسازیەوە لە سەدەی شانزەهەمەوە تا ئەمڕۆ لە پەرەسەندندایە، شۆڕشی ئۆکتۆبەری ساڵی ١٩١٧ی ڕووسیا و دەرکەوتنی ڕژێمی سۆشیالستی جیهانی ڕیگەی ئەو گەشەکردنەی لیَ نەگرت لە قۆناغی یەکەمدا، لە قۆناغی دووەمیشدا دوای دامەزراندنی ڕێکخراوی سۆشیالستی جیهانی لە دوای جەنگی جیهانی دووەم، کە یەکێتی سۆڤێت ڕۆڵی سەرەکی تیا بینی و ڕۆڵێکی یەکلاییکەرەوەی هەبوو، کە بەسەر فاشیەتدا سەرکەوت،هەر بەری لە گەشەکردنی سەرمایەداری جیهانی نەگرت، وێڕای ئەو نەهامەتیانەی کە زیاتر لە جارێك دنیای هەژاند، شوێنکەوتووانی ئەو ڕژێمە زیاتر لە ڕێگە چارەیەك شك ئەبەن بۆ ڕزگاربوون لەو قەیرانانە و سەرکەوتن بە سەریدا، باجی ئەو قەیرانانەش کەسانێکی زۆر ئەیاندا لە ئەنجامی ئەو بڕیارانەی ئەوان کە ئەیاندا بۆ نەهێشتنی کاریگەریەکانی ئەو قەیرانانە، گەورەترینی ئەو نەهامەتیانە کەزۆر کاریگەر و وێرانکەر بوو بۆ سەر جیهان، ڕووداوی ساڵی ١٩٢٩ بوو کە تاساڵی ١٩٣٣ درێژەی کێشا،ئەو نەهامەتیەی کە جیهانی بەرەو جەنگێکی سەرتاسەری ڕاکێشا و شەش ساڵی خایاند و بە

دوای خۆیدا ماڵوێرانی و کاولکارییەکی زۆری بۆ سەرجەمی مرۆڤایەتی جێهێشت و تا ئێستاش لە بیرەوەری زۆر کەسدا ماوە،بە تایبەتی ئەوروپییەکان کە ئامادەنین جارێکی تر کارەساتی وایان بەسەردا بێتەوە، نەهامەتی دارایی جیهانی نوێ جەخت ئەکاتەوە لەسەر سرووشتی ڕژێمی سەرمایەداری، بە تایبەی لە سێبەری گلۆبالیزمدا و،ئەو ڕژێمە بەردەوام تیایدا ئەو قەیرانانە دووپات ئەبێتەوە و بە شێواز و قەبارەی جیاواز، شارەزاکانی بوواری ئابووری و سەرۆکانی دەوڵەتە سەرمایەدارەکان هەموو کۆکن لەسەر ئەوەی کە ئەم نەهامەتیە داراییەی ئێستا ترسناکتر و گەورەترە لە ڕووی کاریگەرییەوە بۆ سەر ڕژێمی سەرمایەداری بە گشتی و بۆ سەرجەمی مرۆڤایەتی، بەلاّم وەك بۆم دەرئەکەوێت بە پێی ئەو ڕاستییانەی کە هەن، گرنکترین هۆی ئەم قەیرانەی کە ڕوو ئەکاتە سەرمایەداری گلۆباڵ، ئەمرۆ ئەوەیە کە سەرمایە لە ڕێگەی گەشەسەندنی سرووشتی خۆی تێپەڕاندووە، ئەویاسایانەی کە پێویستە پەیوەندیەکانی مرۆڤ و لە هەمان کاتدا گەشەسەندنی ڕژێمی سەرمایەداری کە بۆ خۆی دیاریکردوە، لەو یاسا بابەتیانەش دەرچوون کە پێویستە ڕایبگرێت و نەهێڵێ بکەویتە ئەو نەهامەتیانەوە، کە ئاوا ڕایوەشێنێ و لەگەڵ خۆشیا جیهان ڕاوەشێنێت، گەورەترین و ترسناکترین تیپەراندنیش کە گەشەسەندنی سەرمایەداری بەخۆیەوە بینیوە ئەوەیە کە پەیوەندی پچڕاندوە بەو یاسایانەوە کە بزووتنەوەکەی ڕێك ئەخات، لە لایەك بۆ بەرژەوەندی گشتی کۆمەڵ و وولاّتان و لە لایەکی تریش پارێزگاری لە بەرژەوەندی کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی، سەرمایەدارەکان بۆ بزووتنەوەی سەرمایە چەند یاسایەکی تایبەت بە خۆیان داناوە،بێ ئەوەی حساب بۆ سەرجەمی مرۆڤەکان و مافەکانیان بکەن، کە لە نەتەوە یەکگرتوەکانەوە دانی پیانراوە، هەروەها

بیّ ئەوەی گویّ بدەنە پەیوەندیەکان لەگەڵ سرووشتدا لەسەر ئەم هەسارەیەی کە تیا ئەژین، بەمەرجیّ ئەو دەست درێژییەی کە کردویانەتە سەر سرووشت لەم هەسارەیە و لە دەرەوەی ئەم هەسارەیەشدا ترسناکیەکی زۆر گەورەی بۆ سەر تەواوی مرۆڤایەتی هەیە، یەکێکی تر لەو ترسناکیە گەورانەی کە لە ئەنجامی هەلس وکەوتو دەستدرێژی ئەوانەوە دروست بووە تێپەرینیان و زیادەڕۆییان لە سنووری نەتەوەیی و لە سنووری دوورگەیی و لە سنووری دامەزراوە داراییەکانە، کە بۆ ئەومەبەستە درووست بوون کە پەیوەندی دارایی و ئابووری ڕێك بخەن و ئەو نەهامەتیانە ڕوونەدات .

ئەم زیادەڕۆییانە لە یاسا دانراوەکان لە لایەن خاوەن سەرمایە گلۆباڵەکانەوە لە سنووری ئەقڵ دەرچووە و گەشتۆتە لووتکە،بە تایبەتی دوای قۆناغی هەرەسهێنانی ڕژێمی سۆشیالستی جیهانی، دامەزرێنەران و بیرمەندانی ڕژێمی سەرمایەداری گلۆباڵ وایان لە قەڵەمدا کە ڕووخانی ڕژێمی سۆشیالیستی جیهانی ئەو مافەی لە خەڵك سەندەوە کە خەو بە پاشەڕۆژیکی باشترەوە ببینیّ لە سایەی ڕژێمێکی یەکگرتوودا بە پێی ڕێڕەوی مێژوو، ئەو سیّ ئاواتەی مرۆڤ کە بریتیە لە سەربەستی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی و پێشکەوتن کە سیّ مافی بنەڕەتین و لە جەوهەردا بەرزترین و بنەڕەتیترینن لە تێکۆشاندا، کە هەرسێکیان لە سەدەی نۆزدەدا پێشکەوتووتر بوون لە مەرجە مێژووییەکانیاندا لەوانەی کە لە سەدەکانی پێشترا هەبوون،بەڵام کە ئەمەش بناغەیەکی بابەتیانەی پڕۆژەکەی مارکس بوو بۆ گۆڕینی جیهان، کە تیووری بەردەوام بوونی ڕژێمی سەرمایەداری بووبوە تیووری کۆتایی هاتنی مێژوو لە ئەدەبیاتی ئەو سەردەمەدا، بێگومان ئەمەش خراپترین بەرهەمی ئەو قۆناغە نوێیە بوو لەمێژووی جیهاندا،لەو قۆناغەدا کە خەریکی ئامادەباشی بوون بۆ

ئامادەکردنی مەرجەکانی دوای روخانی ڕژێمی سۆشیالستی، کە دوای ئـەو ڕووخانــە ڕێگــەی جێبــەجیکردنیان گرتەبــەر، ئــەم تیــورە بێهودەییــە داهینەرەکانی ملی مێژوو ملی یاسا بابەتیەکانیشیان پـیێ بـادا و بـەدوای خۆیا ئەم نەهامەتیە داراییە گەورەیـەیان هێنا،کـە جیهـانی سـەرمایەداری هەژاند و لەگەڵ خۆشیا هەڕەشە لە سـەرجەمی مـرۆڤ ئەکات،بـە تایبـەتی زووربەی هەرە زۆری دانیشتوانی جیهان بـەرەو پاشـەڕۆژێکی ڕەش ئـەبات، ئەمەش جەختکردنەوەیەکی ترە کە ئەیسەلمێنی کـە ئـەم تیـوورە نوێیـەیان پێچەوانەی یاسا سەرەتاییەکان و بنەڕەتیەکانی ژیانە لەسەر ئەم هەسارەیە، نە ڕاست بوو نە ڕاستیش ئەبێت کە مێژوو کۆتایی بێت بە تایبـەتی ئەگـەر ئەو کۆتایی هاتنە مەبەست کۆتایی هاتن و ڕێگـە گـرتن و دەرگـا داخسـتن بێت لە خەونەکانی مرۆڤ لە پێناوی سەربەستی و دادپـەروەری کۆمەلایـەتی و پێشکەوتن و خۆش گوزەرانیدا .

جیهـان لـە مێـژووی نوێیـدا جگـە لـە کارەسـاتەکانی ١٩٢٩-١٩٣٣ کارەســاتی زۆری تــری بەخۆیــەوە بینیوە،لەوانــە پڵنگــە ئاســیاویەکان و کارەساتی بەرازیل وئەرژەنتین وئەمەریکای لاتینی لە سەرەتای نـەوەدەکانی سەدەی ڕابردوودا،بەلاّم سەرمایەداری جیهانی توانیویـەتی بـە ڕێگەچـارەی جیاواز بەسەر ئەو کارەساتانەدا سـەربکەوێت و کاریگـەریان نەهێڵێ،بـەلاّم ئەوەی ئاشکرایە ئەو کارەساتانەی ڕابردوو جیاوازن لەمانەی ئەم سـەردەمە، ئەو کارەساتە کۆنانە لە ڕێگەی زێدەباییـەوە چارەسـەر ئـەکران،کاتیك کـە خواست لە خستنەبازاڕ زیادی ئەکرد، هەرچەندە ئەوەش کاریگـەری لەسـەر زووربەی زۆری خەڵکی ئەبوو، بەلاّم گرنگ ئەوەبوو سەرمایە پارێزگـاری لـە مانەوەی خۆی ئەکرد، بەمجۆرە خۆی نویێ ئەکردەوە و جارێکی تر لەسەر پێی خۆی ئەوەستایەوە،بەلاّم ئەمەش هەر بیێ کەلێن نەبوو، بەڵکوو لەگـەڵ ئـەم

چارەسەرەشدا ملیۆنەها خەڵکی تووشی گرفت ئەکرد،بەلاّم کارەساتەکانی ئێستا جیاوازە و کاریگەرتر و درێژخایەنترن، تەنانەت ئەو دەرئەنجامە خراپانەش کە لێی ئەکەوێتەوە لەوەی ١٩٢٩ جەرگبڕترن چونکە ئەم کارەساتانەی ئەم سەردەمە تەنها پەیوەندی بە بەرهەمهێنانەوە نییە تا وەکوو رابردوو چارەسەر بکرێت بەڵکوو پەیوەندە بە کێبرکێی بۆرصەو نرخی موڵك و کرێی موڵك و موڵکانە وداهاتی تری داراییەوە هەیە،ئەوەش لە بەرزبوونەوەیەکی بێ مانا و بێ وێنەی نرخی سووتەمەنی و بەرووبومە نەوتیەکان و بەرزبوونەوەی نرخی کەرەسەکانی خانووبەرە و نرخی زەوی و خانوو،(کارەساتەکانی ئەم دواییەی جیهان تەنها کارگە وەبەرهێنەکانی نەگرتەوە، بەڵکوو چەندان بانك و چەندان دامەزراوەکانی دروستکردن وبەرهەمهینانی خانوبەرە و بازرگانی خانوبەرە ئیفلاسیان کرد -وەرگێر)بەم جۆرە سەرمایەداری گڵۆباڵ بۆ خۆرزگارکردن لە یاسا ئاساییەکان زۆر بەتوندی لە ژێر ڕکێفی چاودێری دەسگاکانی دەوڵەت دەرچوو، ئەو چاودێرییە یاساییەی کە بە مەبەستی ڕێکخستن دانرابوو، نەك دەستکێشانە تایبەتمەندیەکان، سەرمایەداری بە پێی ئەو سەربەستیە ڕەهایەی بەخۆی دابوو دەستیدایە هەموجۆرە کاریکی دارایی (مەبەست لە بازرگانیکردنە بە هەمووشتیکەوە کە سەرچاوەیەك بێت بۆ بەگەڕخستنی سەرمایە و پارەپەیداکردن —وەرگێر)تەنانەت ئەوانەش کە ناشەرعی و نا مرۆڤانەشن، ترسناکترینیان ئەوانەن کە کاریگەرییان لەسەر مافەکانی مرۆڤ هەیە وەك بازرگانیکردن بە کاری منداڵ و مادە هۆشبەرەکان و بازرگانی چەك وهەوڵدان بۆ هەڵگیرسانی شەڕە ناوخۆییەکان،بەمەبەستی دۆزینەوەی بازاڕی چەك فرۆشتن،هەروەها بازرگانی پارە سپیکردنەوە و هەندێك کاری تری ڕەگەزپەرستانە لە پاڵ کۆچی کۆچبەرانی ئاسیا و ئەفریقیا بۆ ئەوروپا،کە

لەدەست شەڕوشۆڕو بێکاری و بێمافی لە وڵاتەکانی خۆیانــەوە کۆچــیان بــۆ ئەویَ ئەکرد بە ڕێگەی قاچاخ و نا دروست و سەرکێشییان بە گیانی خۆیــان ئەکرد و ئــەوانیش لــەویَ ئەیانچەوسـاندنەوە لــە ڕێگــەی ئیشــی ڕەشــەوە، تەنانــەت سەرکیشــی ســەرمایەداری گڵۆبــاڵ گەشــتە ئــەوەی لــە ڕێگــەی کارکردنەسەر پێکهاتەکانی هــەوا بــەهۆی تاقیکردنەوەکانیانــەوە زیــان بــە هەسارکانی تریش بگەیەنن نەك تەنها زەوی،لەبــەر ئــەوە دوور و چــاوەڕوان نەکراو نیە کە جیهان بــەڕووی ئــەم دەســتدرێژیانەدا بتەقیتــەوە کــە دنیــای لەرزاندووە،ناشزانین تاکویَ ســەرمایەداری دەســتەبەری ئــەوەی کــردووە کــە سنوورێك بۆ ئــەم کارەســاتانە دابنــیَ و جیهــان لــەو ئاکامــە دڵتەزێنانــەی بپارێزێت .

وولاّتــە ســەرمایەداریە گەورەکان(کۆمەڵــەی بیســت و بیســت ونــۆ و بڕیارەکەیان) هەموو توانایان خســتەکار بۆئــەوەی لــە کاریگەریــەکانی ئــەم دووایییەی کارەساتی داڕمــانی بــاری دارایــی ڕزگاریــان ببێــت، لــەو ڕووەوە کۆمەڵێك بڕیاریاندا بۆ ڕزگاربوون لەو قەیرانە، کە هەنــدێکیان بــەرەو ئــەوە ئەچوو بیانەویَ هەژاری نــەهێڵن و ڕێگــە لــە بلاّوبونــەوەی نەخۆشــی بگــرن وهەوڵبدەن ئاشتی بۆ جیهان دەستەبەر بکەن و ڕێگە لە بلاّوبوونەوەی چــەك بگرن وهەندێك لە کێشەکانی وولاّتانی ئاسیا و ئــەفریقا چارەســەر بکــەن و بەر لە دیاردەی ئیرهاب بگرن، هەندێك لەو بڕیارانەی کۆمەڵەی بیســت لــە تیوورەکــەی (کینــز) ئەچــوو کــە پــێش کارەســاتی١٩٢٩-١٩٣٣ هــات و لەگەڵیشیا بەردەوام بوو، کە ئــەویش ئــەوەبوو هەنــدێك ڕۆڵــی چــاودێری سەرمایە بسپێردرێت بە دەوڵەت،بەلاّم گرەوکــردن لەســەر ئــەوەی کــە ئــەو ڕێگەچارانە ســنوورێك بــۆ قەیرانەکــە دائــەنێت و ڕزگــاری ئــەکات، بــاری ئابووری و کۆمەلاّیەتی جیهان و گەلان بــاش ئــەکات و ڕێــز لــە مافــەکانی

مرۆڤ ئەگیرێت وچالاکی سەرمایە سنوردار ئەکرێت،گرەویکی دوڕاو ئەبێت و چەپی نوێش ئەگەر بەو خەیاڵەوە بژین ئەوا بە هەڵەدا ئەچن،ویڕای گەورەیی قەیرانەکە و کاریگەریەکانی جیهانی سەرمایەداری ئەگەر بەماوەیەکی درێژیش بێت پێش ئەوەی کارەساتی گەورەتری لیبکەویتەوە چارەسەرێکی دیاریکراوی بۆ ئەکات بەلاّم وەك هەر کارەساتێکی پێشتر باجەکەی ئەکەوێتە ئەستۆی زووربەی خەڵك بە تایبەتی بەشە هەژارەکەی، لەبەر ئەوە ئەگەر بیر لەوە بکەینەوە ئەم کارەسات و قەیرانە کۆتایی ڕژێمی سەرمایەداریە ئەوا ئەکەوینە هەڵەوە،کە ئەو هەڵەیە ئەبێ چەپ لیّی بەئاگا بێت، ئەگەر بیریش لەوە بکەینەوە کە ئەم ڕژێمە ئێستا کۆتایی دێت ئەی کوا شوێنگرەوەی ؟، تەنانەت لەڕووی تیووریشەوە شوێنگرەوەیەك ئامادە نیە (مەبەست نائامادەیی چەپەکان یا ڕژێمی سۆشیالستیە- وەرگێر) لەبەر ئەوە تەنها بەدیل لە قۆناغێکی داهاتودا ڕژێمێکی سەرمایەداری باشکراوە واتە باشتر لەمەی ئێستا، جیاواز لە هەندێك ڕووەوە لە یاساکانیدا لەو یاسایانەی سەرمایەداری کە ئەیزانین، یا لەوانەیە سۆشیالستیەك بێت نەزانراو لە چۆنیەتی درووستبوون و مەرجەکانی کە دواتر پێویست بکات هێزێك هەبێت بیخاتە سەر ئەو مەرجانەی کە پێویستە،کە ئەوەش ماوەیەکی باشی ئەوێت تا دائەمەزرێت، کە ناتوانرێ پێشبینی بکرێت، بۆیە پێویستە لەسەرچەپ کە سەرکێشی نەکەن دەربارەی پاشەرۆژ و، ئەرکەکانی سەردەمەکە هەست پێبکەن و هەنگاو دوای هەنگاو بەدوای جێبەجێکردنی ئەرکەکاندا بڕۆن .

ئەم ڕونکردنەوەیەی پێشەوە ئەمانگەیەنێتە هەندێك دەرئەنجامی سەرەتایی، لەبەر ڕۆشنایی ئەو قەیرانەدا کە ئێستا جیهانی تێکەوتوە ئەو دەرئەنجامانە ئەخەمە پێش چاوی چەپی نوێ تا بەوردی لێیبکۆڵنەوە و

ئەگەر بینیان لە ڕێڕەو دەرچوە ڕاستی بکەنەوە یا لایبەرن لە ڕوانگەی خۆیانەوە چ وەك تاك یاوەك کۆمەڵ کە لە ڕوانگەی منەوە ئەمەش پێشچاوخستنەکانە:

دەرئەنجامی یەکەم : دەرئەنجامی یەکەم ئەوەیە کە ئەم سەرمایەدارییە گلۆباڵە وێڕای دڕندایەتی و ئەو کارەساتانەی کە بەسەری دێت لەگەڵ خۆیا جیهانی خستۆتە سەر ڕێگەیەکی درووست بۆ یەکبوونێکی بێ وێنە، ئەم یەکبوونی جیهانە بە تێڕوانینی من پشتی بە ڕووانگەی مارکس بەستووە دەربارەی ڕێڕەوی مێژوویی کەڵەکەبوونی سەرمایە، کە ئەمەش ڕاستییەکی مێژوویە و ئەبێ باوەڕی پێبهێنین و پشتگوێی نەخەین و کاریگەریەکانی چاوەڕوان بکەین، یەکەم دیاردەی ئەم یەکبوونی جیهانە بە پێی خوێندنەوەی من لە گەشەسەندنی کەناڵەکانی پەیوەندی و کەناڵەکانی زانستدا کە پەیوەندیان بە هەموو تووخمەکانی پێشکەوتنەوە هەیە لە هەموو بوارەکاندا، جگە لە بوارەکانی تەکنەلۆژیا کەبەخۆیەوە ئەیبینی،ئەم پێشکەوتنەش سەرانسەریەو هەموو جیهان ئەگرێتەوە بێ جیاوازی، هەرچۆن کارەساتی دارایی بە شیوەیەکی مەوزوعیانە جەختی لەسەر ئەوە کردەوە کە ئەنجامە خراپەکانی بە هەمولایەکدا باڵی کێشا کە ئەمەش ئەوە ئەگەیەنێ جیهان لە سەرەتای نەوەدەکانی سەدەی ڕابردووەوە خەسڵەتی دێیەکی جیهانیی وەرگرتوە، ئەم داننانەش بەوەی کە یەکبوونی جیهان ڕێڕەوێکی مێژوویە و وا لەگەلان ئەکات کە بیرلەوە بکەنەوە کە بەهیچ جۆرێك دوورنابن لەو گۆڕانکاریانەی کە لە جیهاندا ڕووئەدات چ بە لای چاکیداو چ بەلای خراپیدا، داننان بە یەکبوونی جیهاندا وەك ڕێڕەوێکی مێژوویی ئەوانە لەو گۆشەگیریە دەرئەکات کە خۆیان تیا حەشارداوە،وەك ناسنامەیەکی کۆن و لەدەرگا فراوانەکانەوە ئەچنە ناوسەردەمەکەوە، بێئەوەی دەست

لەوناسنامانە هەڵگرن، بەلاّم ئەبیّ ئەوەش بزانن کە ئەو پێناسانە پێویستی بە تەبایی هەیە لەگەڵ پێناسەکانی تردا،ئەبیّ بگونجێن لەگەڵ گۆڕانکاریەکانی سەردەمدا، هەروەها ئەبیّ سود لەو تێکەڵبوون و گونجانە وەربگرن، ئەو بەرەنگاریانەی کە گەشە ئەسێنێت بۆ بەرەنگاربونەوەی ڕژێمی سەرمایەداریی گلۆباڵ لە ڕوانگەی جەختکردن لەسەر پێناسەی تایبەتی لە جیاتی چوونە ناو سەردەمەکەوە و تێکەڵبوون لەگەڵ دەستکەوتەکانی بە هەناسەیکی درێژەوە و دژی زۆرداریەکانی بوەستنەوە، ئەبێتە هۆی درووستبوونی واقیعێك بە خواستی پێناسەکانی خۆیان کە پێناسەیەکی بکوژە هەروەك ئەمین مەعلوف لە کتێبەکەیدا بە ناوی (الهويات القاتله) دا باسی ئەکات .

دەرئەنجامی دووەم : دەوڵەتی نیشتمانیی تائێستاش پێویستە بوونی هەبێت و شوێن پێی خۆی قایم بکات، هەروەها ڕۆڵی خۆی ببینیّ وەك ڕێکخەرێکی ژیان، بە پێچەوانەی ئەو بۆچونانەوە کە کە دوای ڕوخانی ئەزموونی سۆشیالستی بلاّوبوەوە کە گوایە زیاد لە پێوێست گرنگی و ئەرك دراوە بە دەوڵەت لە وولاّتە سۆشیالستەکاندا،یا لەوانەدا کە بەرەو سۆشیالستی هەنگاو ئەنێن ، کە گوایە هەموویان شکستیان هێناوە، سەرمایەداریی لە گەشەکردنە بیّ وێنەکەیدا سنووری دەوڵەتی بەزاند، بە جۆرێك سەربەخۆیی بە خۆی دا کە چوە دەرەوەی سنووری چاودێری دەوڵەت و پیڕەوکردنی یاساکانی نەك تەنها بۆ دەوڵەتی نیشتمانی بەڵکو تەنانەت ئەو سنوور و یاسایانەشی بەزاند کە لەلایەن دامەزراوە داراییەکانی خۆشیەوە بۆڕێکخستنی سەرمایە دانرابوون، وەك باوەڕێکیش جوولاّنەوەی سەرمایە بەشێوەیەك لە پێشترا بە کارەساتی گەورەدا نەڕۆشتبێت وگوایە ئەمانەی لەسەدەی بیستەمدا بەرەوڕوی ئەبنەوە و کێشەی دارایی گەورە

درووست ئەکەن و قەیرانی گەورەی لێئەبێتەوە و بە زووییش کاریگەریەکانی کۆتایی نایەت، ئەمەش ئەمانگەڕێنێتەوە بۆ ئەوەی کە پێویست بـە بـوونی ڕۆڵی دەوڵەتی نیشـتمانی ئـەکات لـە سـەردەمی گلۆباڵیشـدا کـە هـەوڵی یەکخستنی جیهان ئەدات و ئەوە ناگەیـەنێت کـە ڕۆڵـی دەوڵـەت کۆتـایی هاتووە، هەروەها ئەوە ناگەیـەنێت کـە سەربەسـتی ئـەوەی پەیوەنـدی بـە سەرمایەوە هەبێت، ناکرێت سەربەستیەکی ڕەها بێت و پێویستە سـنووردار بێت و لە ژێر چاودێری یاسایەکدا بێت کە بیشیپارێزێت لە ڕوبەڕوبوونـەوەی کارەسـاتی ترسـناك کـە نەهامەتیـەکانی بـۆ زوربـەی زۆری مرۆڤـەکان ئەگەرێتـەوە، بۆیـە پێویسـتە ڕژێمێکـی دیمـوکراتی ڕۆڵـی هـەبێت لـە ڕێکخستنیدا، ئا لێرەدا ڕۆڵی دەوڵەت دەرئەکـەوێت وپێویسـتی بـە بـوونی دیار ئەبێت، مارکس لەم ڕوەوە ئەڵێت لە ڕژێمی سەرمایەداریدا لە جیهاندا سەربەخۆییەکی ڕێژەیی چینەکان لە لایەن هێزە سیاسـیەکانەوە دەرئـەبڕێت، بەتایبەتی بۆ چینە سەردەستەکەی کە دەوڵەت بە پارێزەری بەرژەوەندیەکانی خۆی ئەزانێت، سـەربەخۆیی دەوڵـەتیش لـەو دامـەزراوە تەشـریعی و کـار ڕایکردنانەدا خۆی ئەبینێتەوە وەك کاروباری ئیداری و ئاسایش وسەربازی و ئەو ئەرکانەی پێویستە بۆ ڕێکخستنی کاروبارە کۆمەڵایەتیەکان، لە سایەی ڕژێمـی سـەرمایەداریدا ئـەو ئەرکانـە زۆرجـار شـلۆق ئـەبن و ئاڵوگۆڕیـان تێئەکەوێت، بە پێی بەرژەوەندی چینایەتی چینی حـوکمڕان، بـەلاّم ئـەرکی دەوڵەت لە ڕژێمی دیموکراتیدا ئـەرکی دامەزراوەیـەکی ڕێکخـەرە و ڕێگـە ئەگرێت لە هەموو لادانێك لەو ڕێڕەوەی کە بۆی دیاریکراوە، واتە دەوڵـەت سەربەخۆییەکی تاڕادەیەکی ڕێژەیی باشی هەیە، ئـەم مەرجانـە بـۆ ئـەرکی دەوڵەت، بە پێی ئەوەی ئاماژەمان پێکرد،ئەگەر وابوو ئـەم جـۆرە دەوڵەتـە ئەتوانێت جۆرێك لە چاودێری بخاتە سەر جووڵانی سەرمایە، چاودێرییەك کە

نـەهێڵێت لـە سـنووری یاسـایی خـۆی بچـێتە دەرەوە، نـەهێڵێ سـنووری مافەکانی مرۆڤ پێشێل بکات، هەروەها ئیشـی ئـەم دەوڵەتـە ئەوەیـە کـە ڕێگربێت لە ڕوودانی ئەو کارەسـاتانەی کـە لـە وولاتـە پێشـکەوتووەکان و وولاتە دواکەوتوەکانیشدا ڕووئەدەن، وەك کەوتنە ناو بەرەلایی وگەنـدەڵی و تاوانی ڕێکخراو بۆ دزینی سامانی کۆمەڵ و داکەوتنی هەژاری کوشندە کـە زوربـــەی زۆری خەڵکەکـــەی ئەگرێتـــەوە، یـــا ژینگـــە وێرانکـــردن و دەستدرێژیکردنە سەر هەسارەکانی تر .

دەرئـــەنجامی سـێیەم : ئـەو یەکێتیـە هەرێمیانـەی کـە لـە شـوێنە جیاوازەکانی جیهان دروست ئەبن، بە شێوەیەك لە شـێوەکان گوزارشـت لـە یەکێتی جیهان ئەکەن لە لایەك و لە لایەکی تر ڕێڕەوێکی ڕاسـتەقینەیە بـۆ دروستبوونی مەڵبەندی هێزی نوێ و گەورە، جگە لـە چـین کـە هەڵکشـاوە (الصاعد) و ڕووسیا و یابان و هند (کۆریاشیان هاتۆتە پاڵ بە تایبـەتی کـە ئێسـتا بـووە خـاوەنی بـۆمبی ئـەتۆمی – وەرگێـڕ) کـە ئەمانـە بوونەتـە بەرانبەریك بۆ ئەمریکا، لەوە کەم ئەکەنەوە کە ئەمەریکا تەنها دەسەلاتی زاڵ بێت بەسەر جیهاندا ،کە ئەمەش پاڵ بـەوەوە ئـەنێت کـە پێویسـت بـە بوونی ڕژێمێکی ڕێکخەر هەبێت بۆ ژیانی ئـابوری وولاتـان و سـنوردانەرێك بێـت بـۆ جـوولانی سـەرمایەی گلۆبـاڵ و لـە شـێوازە دڕندانەکـەی دژ بـە مرۆڤایەتی وسرووشت و دەوروبەر کەم ئەکاتەوە .

دەرئەنجامی چـوارەم :ئـەو قەیرانـە داراییـەی کـە هەیـە وا ئـەخوازێت لەوانەی کە بەنیازی گۆڕانکارین، بە ناوی چەپی نوێـوە بـە هـەموو ڕەوتـە جیاوازەکانیەوە، بە هەموو توانایان هەوڵبدەن بەرنامەیەك داڕێـژن بـۆ ئـەو گۆرانکارییە، کە هەوڵێك بێت بۆ پێکەوە بەستنەوەی ئەو هەولانەی سەدەی ڕابردوو بۆ بەدەستهێنان بە ناوی سۆشیالستیەوە، کـە دواتـر شکسـتیخوارد

لەسەردەستی ئەوانەی کە ئەیانویست پرۆژەی مارکس جێبەجێ بکەن لە ناو ئەو گۆڕانکاریانەی سەردەمی نوێ لە بەر ڕۆشنایی گلۆبالّی سەرمایەو لە ناو بەستهێنانە زانستیەکان و لەناو کارەساتە ئابوری ودارایییەکان و لە ناو کارەساتە کۆمەلاّیەتی و ژینگەییەکان کە ملیۆنەها مرۆڤ باجەکەیان داوە، ئەم هەولّە بۆ دروستکردنی ئەو پەیوەندییە لە نێوان هەموو ئەوانەدا ئەبێ بە ئاڕاستەیەك بێت پەیوەست بە واقیعەوە نەك بوونە یەخسیری سۆز بۆ رابردوو یا تیور و تیورکاری کوێرانە و دوور لە واقیع، بۆ ئەوەی ئەو ئامانجەی دیاری ئەکرێت نەشێوێت و سەری تیانەچێت و خەونەکانی مرۆڤ جارێکی تر لەبار نەبات، ئاگادارکردنەوەی چەپ لەوەی کە بەدور بێت لەم هەلّدێرانە و وانە وەرگرتن لە ئەزموونی گەلانی تر تا نەکەوێتە هەمان هەلّەی ئەوانەوە وەك ئەمریکای لاتینی بە نموونە و بە تایبەتی کە گەلەکانیان خەسلّەتی چەپیان پێداوە و لە هەمان کاتدا بۆتە هۆی داڕووخانی ئابوری زیاتر وهەژاربوونی خەلّکەکانی و تیاچوونی مافەکانی مرۆڤ و بلاّوبونەوەی سەرکووتکاری و گەندەلّی و چەوساندنەوە .

دەرگای سێیەم

بەرەو سیستمێکی جیهانی نوێ
لەگەڵ ڕاگرتنی جێبەجێکردنی!

ئەو ئەرکە مێژووییەی کە مــارکس پــێش ســەدەونیوێك دەســتی پێکــرد بــۆ گۆڕینی جیهان، بەردەوام ئەبێتە ئەرکی نەوەکانی داهاتوو نــەوە دوای نــەوە، ئــەو گۆڕانکاریانەش کە ئێمە ئێستا ڕەچاوی ئەکــەین لــە جیهــانی نوێــدا، ئەمانخاتــە قۆناغێکی نوێوە لە جیهاندا کــە پێشــتر ڕووی نــەداوە، بــەڵام شــێوازەکانی ئــەم قۆناغە هێشتا ساوایە و دیاری نەداوە، بــەڵام ســیمای بــەوە ئەچــێت کــە بــەرەو سیستمێکی جیهانی نوێمان بەرێت، بەڵام ئەو سیستمە ڕونادات بەبێ بوونی هــەل و مەرجێکی نوێ کە تا ئێستا توخمەکانی کامڵ نەبوون،هەرچــەندە هەنــدێك لــەو توخمانە خەریکن بە شێوازی جیا دەرئەکەون، لەوانە ئەو ئاکامەی کە ئەو قەیرانــە داراییە گەورەیەی ڕژێمی سەرمایەداریی گلۆبــاڵ دروســتیکردوە و خاوەنــانی ئــەو ڕژێمە هەست بە ترسناکی ئەکەن لــە ئیشــوکارەکانیاندا، لەوانــە هەشــت وڵاتــە گەورەکە و دوای ئەوانیش بیستەکە، بۆ بەرەنگاربونەوەی ئەو قەیرانە هەوڵ ئــەدەن بڕیاری بێ وێنە بدەن (لەوانە بڕیارە ٢٩ بڕگەییەکە و ئەوبڕیارانەی دوای ئــەویش) کە کۆمەڵە بڕیارێکن لە ئەنجامی ئەو کارەساتەوە وەرئەگیرێن، بــەڵام کــار لــەکار ترازاوە تازە ئەو وڵاتە سەرمایەدارانە بتوانن ئەو بڕیارانە جێبەجێ بکەن .

ئــەوەی مــن وەك خــەون ئــەبیینم تــوخم وخەســڵەتەکانی گووزارشــت لــە هاتنەکایــەی سیســتمێکی جیهــانیی نــوێ ئەکــەن، بۆیــە ئــەتوانین بڵــێین

شارستانیەتێکی جیهانیی نویێ بەڕێوەیە،هەروەك پێشتر ئاماژەم پێکردوە، ئەو شارستانیەتە لە هەلومەرجێکی سەردەمی نوێدا دێتە ئاراوە بەو دەستکەوتە گەورانەی کە شارستانیەتەکانی پێشتر بەدەستیان هێناوە لە پێشکەوتندا، گەوهەری ئەو شارستانیەتە نوێیەش کە بەڕێوەیە لە بنەچەدا جیاوازە لەو پڕوپاگەندانەی کە هنتنگون و نمونەی ئەوان لە تێوریستەکان ئەیکەن، کە گوایە شارستانییەتە کۆنەکان دەسەلاَت و توانایان بەسەر شارستانییەتە تازەکانەوە هەرئەمێنی و شارستانیەتەکان بەردەوام لە رکەبەرێتیدا ئەمێننەوە، لە نیشانە دیارەکانی ئەو شارستانییەتە نوێیەش ئەو دەسکەوتە گەورانەیە کە زانست و تەکنۆلۆژیا و ئەدەب و هونەر بونەتە زمانێکی هاوبەش لە نێوان هەموو گەلاندا، زمانێك بۆ هەموو بووارەکان بەکاردێت، زمانێك نزیکیەکی تەواوی لە نێوان هەموو گەلاندا درووستکردوە،بەلاَم هەلومەرجی بنج داکوتانی بەستراوەتەوە بە زمانی گفتوگۆی ڕۆشنبیرییەکانەوە، تا ببێتە حەتمییەتێکی مێژوویی بۆ سەردەمێکی نوێ، گفتووگۆی نێوان ڕۆشنبیرییە جیاوازەکان تەنها بنج بەستنی ئەوشارستانییەتە جیهانییە نوێیە دیاری ناکات، بەلَکو ئەشیگوێزێتەوە بۆ شێوازێکی تر کە پێشتر ڕووی نەداوە و بێ وێنەیە لە جیهانیی داهاتوودا، کە ئەوەش وەك خەونێك ئەیبینم کە ئەو هەلومەرجە بەرەو ئەوەی بەرێت حکومەتە یەکگرتوەکان ببنە یەك حکومەتی جیهانیی، هەر ئەو پەیوەندیانەی نێوان گەلان و نەتەوەکان ڕیکبخات و ڕێز لە مافەکانیان و سەربەستییەکانیان و شێوازی ژیانیان بگرێت و ڕێز لەو ڕێگایانە بگرێت کە بەرەو پیشکەوتن ئەیگرنەبەر، ئاشتییەکی جیهانیی دابمەزرێنێت و لە هەمان کاتدا یاسای دام و دەسگاکان کێشەی نێوان وولاَتان و ناوخۆشیان چارەسەر بکات .

لە نیشانە سەرەتاییەکانی کە ئاماژە ئەکەن بۆ ئەگەری درووستبوونی سیستمێکی جیهانی لەوجۆرە، پەیوەندیدار ئەبێت بە، یەکەم : کۆتاییهێنانی

شەڕی سارد ونەهێشتنی باوی ئەوجۆرە شەڕە، دوای هەرەسی یـەکێتی سـۆڤێت و چوونە ناو سـەردەمێکی دوای سۆشیالسـتیەوە لـە ئـەزموونی پێشـویەوە،ئەوەی حەزی پێی بوو جیهانێکی ئاشتیی و جیهانێك کەمترین زوڵم و زۆری تیـا بێـت ، بەوەی کە بگەڕێتەوە ڕیزی وولاتە یەکگرتووەکان و دامەزراوەکانی، گەڕانـەوە بـۆ ناو دامـەزراوە داراییـەکان و ڕۆڵـی نیمچـە چـاودێرییەکی هـەبێت کـە ئەمانـە هـەمووی ئامـاژەن بـۆ وازهێنـان لـەو جـۆرە شـەڕە، شـەڕی سـارد، وولاتـە یەکگرتووەکانی ئەمەریکاش گۆڕا و وەك جەمسەری یەکەمی حـوکمڕانی جیهـان دەرکـەوت، بـە تـەنها فـەرمانڕەوایی شـەڕ و ئاشـتی ئـەکات، وێـڕای هـەموو مەسەلەکانی تری جیهان، لە دوو گرێی ئەم دواییەی مێژووشـدا وردە وردە بـەرەو ئەوە ڕۆشت کە وەك ئیمبراتۆرییەتێکی تەنها بڕیاری چارەنووسـی جیهـان بـدات، ئیدارەی ئەم دواییەی (بۆش)ی کوڕ وەك گوللەیەکی ڕەحمەت وابوو بۆ گیانی ئـەو یەکتاییـە، گوللەیـەکی نـەکوژ، دوای ئـەو هەڵبژاردنـەی بـاراك ئۆبامـا وەك کاردانەوەیەکی شەعبی وابوو لە وولاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکادا دژی سیاسـەتی پارێزگاران، بۆ ئەوە ئەگەر بشێ سەرەتای قۆنـاغێکی نـوێ درووسـت بکـات بـۆ سەردەمی دوای ڕووخانی ئەزموونی سۆشیالستی، کە قۆناغێکی هێشتا تـەماوی و نادیارە، لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردووەوە هەوڵی پێکهێنانی چەند یەکێتییـەکی هەرێمایـەتی درا، لەوانـە یـەکێتی ئەوروپا،لەگـەڵ سـەرهەڵدانی ئـەم یەکێتیـە هەرێمایەتیانەدا و لەگەڵ ئەوەی کە چین پێی نایە قۆناغێکی تـازە و پێشـکەوتوو لە مێژووی گەشەکردنیدا، بـارو دۆخێکـی گونجـاو هاتـە ئـاراوە بـۆ دروسـتبونی سیستمێکی جیهانی فـرە جەمسـەر، سـەرۆك ئوبامـا لەیەکـەم ووتاریـدا دوای هەڵبژاردنی بە چل و چوارەمین سـەرۆکی وولاتـە یـەکگرتوەکانی ئـەمریکا و لـە چەند ووتارێکی تریشیدا، ئەوەی ڕاگەیاند کە وولاتەکەی هاوبەشە لەگـەل هـەموو وولاتـانی جیهانـدا لـەو بوارانـەدا کـە پەیوەنـدی بـە مەسـەلە گـەورەکانی

سەردەمەوە هەیە، لە پێش هەموویانەوە پێداگری لەسەر ئەو وولاتانە کرد کە زۆر دواکەوتوون، هەروەها کێشەی هەژاریی لە جیهاندا، بەردەوامیش ئەم بابەتانە دووپات ئەکاتەوە بە شیکاری و وردەکاری زیاترەوە لە وتارەکانیا لە هەریەك لە تورکیا و میسر و غانا و لە ووتارەکەیا لە کۆنگرەی ڕەنگدارەکان (مەبەست ڕەشپێستەکانە — وەرگێڕ)، ڕوانگەی ئەو وا دەرئەکەوت کە ئاماژە بۆ لەدایکبوونی یەکێتییەکی هەرێمایەتی گەورە بکات، ئەوەی پەیوەندی بەم بۆچونانەوە هەیە وەك خەون کۆمەلە کارێکن هێشتا لە سەرەتادان، بەلاّم ئەگەری بوونیان دورە لە خەیاڵەوە و ئەبن بەڕاستی، بەلاّم بەدەرکەوتنی ئەو هێمایانەی کە ئاماژە بۆ درووستبوونی ئەکەن تەنها بەس نییە بۆ ئەوەی بڵێین تەواو دڵنیاین کە ئیتر سیستەمێکی جیهانی نویّ درووستبوە و نزیکە لێمانەوە،گفتووگۆ لەگەڵ هاورێکانما لەسەر ئەوەیە کە ئێمە ئەچینە سەردەمێکەوە جیاوازە لەمەی ئێستا کە هەموو شێوازەکانی چەوساندنەوە و زولّم و زۆر لە لایەن ڕژێمی سەرمایەدارییەوە لە قۆناغە جیاوازەکانی گەشەکردنیا بەردەوام بوە، تا ئەگاتە قۆناغی سەرمایەداریی گلۆبالّیش، گفتوگۆکان پێویستی زیاتری بە سەلماندن و پیادەکردن هەیە لەو یاسایانە و لەو جێبەجیّ کردنانەی بڕیارەکانی وولاّتە سەرمایەدارە گەورەکانی هەشت و بیستیش کە تائێستا پێویستی بە کردار هەیە تا ڕاستگۆیی خۆی بسەلمێنێت، کە هیچ لەو کردارانە تا ئێستا رووناکی نەبینیوە، ئۆباما پەیمانی گەورەی داوە کە سیاسەتی وولاّتەکەی و جیهان بگۆڕێت، بەلاّم تا ئێستا هیچ لەو پەیمانانەی بەجێنەهێناوە کە قسەی زۆری لەسەر کردوون، لەبەر ئەوە پێویستە چەپ بەردەوام بێت لە تێکۆشانی خۆیدا بە پێی هەلومەرجی نویّ، نەك چاوەڕوانی منەت و پەیمانی سەرمایەداریی و ڕژێمەکەی و هێزە جیاوازەکانی بێت بە هەموو بەرژەوەندییە جیاوازەکانیانەوە .

دەرگای چوارەم

کۆسپەکانی بەردەم دروستبوونی سیستمێکی جیهانیی نوێ

چیە هەموو ئەوانەی مرۆڤ ئارەزوی ئەکات کە هەستی پێبکات ....ئەمە ئەوەیە کە شاعیرێکی عەرەب یادمان ئەخاتەوە، ئەمەش لە خوێندنەوەکانمان بۆ گۆڕانکاریەکان ڕێنیشاندەرمانە .

ئەگەر وەك پێشتر ئاماژەمان پێکرد دیاردەکانی دروستبوونی سیستمێکی جیهانی نوێ بەدی ئەکرێت ،لەبەرانبەر ئەوەشدا هەندێك دیاردەی دژ بەو دروستبوونە بەدیئەکرێت،وەك بەربەستێکی ڕاستەقینە لەبەردەم دروستبوونی ئەو سیستمەدا، سەرچاوەی ئەو کۆسپ و تەگەرانەش ڕژێمی سەرمایەداریە، کە بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدایە پێگەی خۆی قایم بکات و سەربکەوێت بەسەر ئەو شکستانەی بەسەریدا دێت

ئەو کۆسپانە چین ؟

لیرەدا تەنها هەندێك لەو تەگەرانە باس ئەکەم بێ ئەوەی بچمە ناو درێژکردنەوەی باسەکە و گەڕان بەدوای ڕەگەکانیا، وەك هۆکار ئاماژەیان بۆ ئەکەم کە هەندێکیان بە ئاشکرا دیارن و هەندێکیشیان لە پیادەکردنی هەندێك کرداردا دەرئەکەون کە هۆ و هوکاری خۆیان هەیە .

ڕێگری یەکەم : بریتییە لەو بناغەیەی کە ڕژێمی سەرمایەداریی لەسەر درووست بوە ئەویش سیستمی چەوساندنەوە و ژێردەستخستنە، کە بەردەوام شێوازی نوێ دەهێنێتە ئاراوە بۆ جۆرەکانی چەوساندنەوە و ژێردەستخستن،

شێوازی نویٚ بۆ دەستدریژی کردنە سەر سروشت و هەسارەکانی تر کە ئەمە بەردەوام هەڕەشە لە گڕگرتنی زەوی ئەکات .

ڕێگری دووەم : بریتییە لەو توانا گەورەیەی کە تائێستاش هەیە لە لایەن پارێزگارانی نویٚ (مەبەست لە حزبی پارێزگارانی ئەمریکایە — وەرگێڕ) بە تایبەتی لە وولاٚتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا، ئەمانە دژ بە سیاسەتەکانی ئۆباما و نییەتە پاکەکانی وەستاونەتەوە کە بەردەوام بانگەشەی بۆ ئەکات، بە تایبەتی لە وولاٚتەکەی خۆیدا و بەگشتیش لە هەموو جیهاندا، گەوهەری سیاسەتی پارێزگاران دەستبەسەراگرتنی هەموو جیهان و دەستکێشانە کاروباری هەموو وولاٚتانی ترە، هەروەها سەرکەوتنە لە پێشبرکێی خۆپر چەککردن و هەڵگیرسانی شەڕو پێکدادان و دروستکردنی ناکۆکییە چ وەك هەرێمایەتی و چ وەك ناوخۆیی، لەبەر ئەمە وێرای بانگەشەی ئۆباما و هەوڵدانی بۆ سیاسەتێکی نویٚ بەلاٚم سیاسەتی ئەمریکی هەروەك پێش خۆی ماوەو نەگۆراوە .

ڕێگری سێیەم : پاشماوەی شەڕە ناوخۆییەکانی کە ئەمریکا هەلیگیرساندوە لە ڕۆژهەلاٚتی ناوەڕاست و ئەفریقادا، وپاشماوەی ئەو شەڕانەش کە لە هەزارەی سێیەمدا لە عێراق و ئەفغانستان هەڵیگیرساندوە، وایکردوە تائێستاش ناوچەکە ئارام نەبێت و هەموو شێوازەکانی توندڕەوی پێوە دیاربێت لە هەمووشیان دیارتر مەسەلەی تۆقاندن (ئیرهاب)

ڕێگری چوارەم : لەوەدا خۆی ئەبینێتەوە کە جیاوازیەکی زۆر هەیە لە دابەشبوونی ساماندا لە نێوان باکور و باشوردا کە باکور زۆر دەوڵەمەندە و بەردەوام باشوریش زۆر کەم دەرامەتە، کە ئەمە زۆر ترسناکە و بۆتە هۆی هەلگیرسانی شەڕو شۆڕ و شەڕی ئەهلی، و بەردەوام باشوور نەخۆشی و

گەندەڵی و توندوتیژی و قەرزاری باڵی بەسەردا کێشاوە و ئەمەش وایکـردوە لە ڕووی سیاسیشەوە نائارام بێت .

ڕێگری پێنجەم : لەوەدا خۆی ئەبینێتەوە کە بـەردەوام ڕژێمـی ئـەمریکی سیاسەتێکی نەگۆڕی بەرانبەر کێشەی فەلەستین هەیە، بـەردەوام ڕژێمـە یـەك بەدوای یەکەکانی ئەمریکا بە سەردەمی ئۆباماشەوە پیادەیـان کـردووە، کـە سیاسەتێکی ڕەگەزپەرستانەی ئاشکرایە، بە ڕەهایی پشـتی لـووبی یـەهودی ئـەگرن و دژی دامەزرانـدنی دەوڵـەتێکی فەلەسـتینی سـەربەخۆن بـە پێـی سنووری حوزەیرانی ١٩٦٧، ئەوەشـی کـە زۆر نامۆیـە ڕژێمـە یـەك لـەدوای یەکەکانی ئەمریکا بە سەردەمی ئۆباماشەوە ئەو ڕاسـتییە پشـتگوێ ئەخـەن کە هەرچەندە زۆر سەلمێنەری تەواو دەرکەوتوە کە تـا زایـۆنیزمی ئیسـرائیلی بـەردەوامبێت لـە داگیرکردنـی خـاکی فەلەسـتین و ناوچـە عەرەبیـەکانی تر(سوریاو لوبنـان) و تـا ئـاوا کێشـەی فەلەسـتین هەڵسـەپێرراو بێـت ئـەوا بەردەوام ناوچەکە نائارام ئەبێت و بەردەوام خەڵکانی ئیسلام و عـەرەب زیـاتر پەنا ئەبەن بۆ توندوتیژی و سەلماندنی پێناسەی خۆیان لە سنوری تایبەتمەنـدی خۆیان،و زیاتر دورئەکەونەوە لەو یەکێتییەی جیهان کە گلۆباڵ بانگەشـەی بـۆ ئـەکات لـە سـایەی سـێبەری دڕندانـەی ڕژێمـی سـەرمایەداریدا، ڕاپۆرتـە ناسراوەکەی (بیکرهملتون) ئاماژە بـۆ ئـەوە ئـەکات کـە پێویسـتە لەسـەر ئیدارەی ئەمریکی بە خێرایی چارەسەرێکی دادپەروەرانەی کێشـەی فەلەسـتین بکات و بیخاتە پێش هەموو کارەکانی تریەوە، بـە پێـی ئـەو ڕاپۆرتـە ئـەوە کلیلی چارەسەری کێشەکانی ناوچەکەیە و نایەڵێ زیاتر ترسناك بێت .

ڕێگری شەشەم :کۆسپی شەشەم بریتییە لەهەندێك کێشەی هەلسـەپیرراوی پەیوەست بە مەسەلەی ئـاینیی و قەومییـەوە لـە ئاسـیا و ئـەفریقا لەگـەڵ وولاّتە عەرەبییەکان، کە تائێستا چارەسەرکردنی ئاسان نییە، ئەمـەش شـەڕی

ناوخۆی لێئەکەوێتەوە، لەوانە سودان نموونەیەکی دیار و بەرچاوە کە هەڕەشـە لە ئاشتی ناوچەکە ئەکات .

ڕێگری حەوتەم : بە هۆی ئەوەی کە زۆر لە وولاَتـانی ئاسـیا و ئـەفریقا و ئەمریکای لاتینی ژێردەستەی ڕژێمـی سـەرکوتکەر و چەوسـێنەرن و تـاوانی گەورەی دژ بە مرۆڤایەتیان تیـا ئـەنجام ئـەدرێت لەبـەر ئـەوە تـا ئێسـتا بـە هەژاری و دواکەوتوویی ماونەتەوە و هەژاری و نەخۆشی وبرسـێتی و نـاکۆکی ناوخۆیی باڵی بەسەریاندا کێشاوە .

ڕێگری هەشتەم : توندوتیژی و تونـدڕەوی ئسـوولّی کـە بـە تۆقێنـەرێکی نێودەوڵـەتی ناسـێنراوە (ارهـاب دولی) دوور لـەو هۆکارانـەی بونەتـە هـۆی ڕوداني و بیانوە جیاوازەکانی بەرپابوونی،کە ئەوانەی پێڕەوی ئەکـەن زۆر بـێ ئەقلاَنە و دڕندانە پێڕەوی ئەکەن،بۆتە یەکێك لە هۆکانی نا ئارامی لە ئاسـیا و ئەفریقا و زۆر شوێنی تری جیهان، لەوەش ترسـناکتر ئەوەیـە کـە ئەوانـەی خەریکن بەو کارەوە و ئەنجامی ئەدەن بونەتـە بـەکرێگیراو و خـۆفرۆش و لـە خزمەتی ئەو وولاَت و ڕێکخراوە سیاسـی و مەرجەعیەتانـەدا کـار ئەکـەن و دنیایان شەڵەقاندوە و ترسناکن، لەوەش خراپتر لە زۆر حاڵەتدا بە شـێوەیەکی ڕێك و پێك وولاَت هەیە ڕۆڵی ئەو ئیرهابە ئەبینێ لە شێوازی یارمەتیدان یـا دەستخستنە کاروباری وولاَتە بچوکەکانەوە لە لایـەن وولاَتـە گەورەکانـەوە،یا وەك ئەوەی کە ئیسرائیل ڕەگەزپەرستانە مامەڵـە لەگـەڵ گـەلی فەلەسـتیندا ئەکات کە لەزۆر حاڵەتدا شـێوازی کۆمـەڵکوژی و لـە نـاوبردنی بەکۆمـەڵی وەرگرتوە .

ڕێگری نۆیەم : لە پێشبرکێی خۆپڕچەککردنی ئەتومیدا خۆی ئـەنوێنی لـە هەندێك لە وولاَتانی جیهاندا بە تایبەتی ڕۆژهەلاَتی ناوەڕاست و ئاسیا .

ڕێگری دەیەم : بریتییە لە پاشەکشەی هێـزە دیموکراتیـەکانی جیهـان، بـە تایبـەتی چـەپ، دوای ڕووخـانی ئـەزموونی یـەکێتی سـۆڤیێت، لەگـەڵ ئـەم پاشەکشەیەشدا هەندێکیان دابەشبوون بـۆ بزووتنـەوەی ڕادیکـاڵی و شـەعبی وەك کاردانەوەیەك بـۆ دڕندایـەتی سـەرمایەداریی وئەمـەش خەیاڵخاوییـەکی بەرانبەر پاشەڕۆژ دروستکردوە کە هیچ مەرجێکی ڕاسـتبینانەی تیـا بـەدی ناکرێت بۆ بەدەست هێنانی .

ئـەو ناکۆکییـە ڕاسـتەقینەیەی کـە وەك دیاردەیـەکی ڕاسـتەقینە بـەدی ئەکرێت لە گۆڕانکارییەکانی جیهـانی نـوێ بـەرەو پێکهێنـانی سیسـتمێکی جیهـانیی نوێ،کـە کێشـە ناوخۆییـەکانی وامـان پێئـەڵێت و لەگـەڵ ئـەو ڕێگریانەش کە ئاماژەمان پێکرد دووجەمســەری جیـاواز و نـاکۆکن و بـەرەو ئەوەمان ئەبەن کە ئـەبێ گۆڕانکارییـەك ڕوبـدات و سیسـتمێکی نـوێ بێتـە شوێنی، ئەمـە گۆرەپـانێکی ڕاسـتەقینەی ناکۆکییەکانـە بـۆ هاتنـە کایـەی دیموکراتیەت لە جیهاندا و بە تایبـەتی لـە وولاّتـانی ئێمەشـدا،ئەمەش ئـەو ئەرکە قوورسـەیە لەبـەردەم ئـەو هێزانـەدا کـە ئاواتـەخوازی گـۆڕانن بـەرەو دیموکراتیـــەت،   بـــۆ دامەزرانـــدنی سیســـتمێکی جیهـــانی نـــوێ ڕووبەڕووبونەوەیەکی قورس هەیە لەبەردەم ئەو هێزانەدا کـە ئەبێتـە مـەرجی ئەو گۆڕانکاریە لە جیهاندا، ئەویش ئەوەیە کە ئەبێ هەنگاو بەهـەنگاوبێت و واقیعبینانە بێت، جیاواز لەو گۆرانکاریانەی کە ئێستا هـەن و ڕووئـەدەن لـە جیهانێکی پڕ لـە کوێرەوەریـدا و پـڕ لـە پێکـا هەڵپـژان و ڕەگەزپەرسـتی و تۆقاندن و توندڕەوی و بێکاری و نەخۆشـی و برسـێتی و دوواکـەوتن وشـوێن خەیاڵ و شتی بێتام کەوتن کـە زوورب‌ەی سـەرزەمینی گرتۆتەوە،کـە ئەوانـە هـەمووی هەڕەشـەی سـووتانی ژینگـەی زەوی و هەسـارەکانی تریشـی ئەکات،ئەو مەرجـە نوێیانـەش کـە مەبەسـتمە ڕێـزی لێبگیرێـت و ببێتـە

بناغەی سەرهەڵدانی، ئەوانەی ئارەزوومەندی گۆڕانکاریەکەن ئەبێ ڕەچاوی ئەو ناکۆکییەی نێوان گۆڕانکارییەکانی سەردەمە تازەکە بکەن و بازدی بەسەرا هەڵنەدەن ئەوەش ڕەچاو بکەن کە دوو ڕیڕەوی جیاواز هەیە کە ئەوانیش کۆسپن، ڕێڕەوی یەکەم ئەوەیە کە توخمە ئیجابی و باشەکانی سەردەمەکە لە گۆڕانکاریەکاندا وا ئەبینن کە واقیعێکی بنچینەییەو هەرکارێك بەرانبەری بکرێت کارێکە ئەنجامەکانی سەرکێشی و بێ ئەنجامیە، ڕێڕەوی دووەمیش ئەوەیە کە خۆی تەسلیمی کۆسپەکان ئەکات و وای ئەبێنی کە ئەو کۆسپانە بنجیان داکوتاوە و ئیتر بۆ نەهێشتنیان واز لە تێکۆشان ئەهێنن.

ئەرکی مێژوویی چەپی نوێ لە وولاتانی ئێمەدا، ئەو چەپەی کە هیوامان پێیەتی سەرلەنوێ هەڵسێتەوە، ئەوەیە کە تواناى دانانی پرۆگرامێکی تازەی هەبێت بۆ گۆڕان، بۆ بەرەنگاربوونەوەی گۆڕانکاریەکان بە هەردوو لایەنی چاکەو خراپەشی، هەرکاتێك ئەو چەپە نوێیە توانی بۆ ئەوە بەرنامەڕێژیەکی نوێ بکات ئەو کاتە ئەتوانین بڵێین کە چەپەکانی ئێمە ئەتوانن هاوکاری چەپەکانی جیهان بکەن بۆ دروستکردنی بزووتنەوەیەکی نوێ، کە لە ئەزموونە کۆنەکەوە چی گرنگ و بە بەهایە وەریبگرێت و دەست لە لایەنە خراپەکانیشی هەڵگرێت، لە تێکۆشانیا ئەقلانی و واقیعیانە بێت بۆ دروستکردنی گلۆبالێکی مرۆڤانە و دیموکراتیانە و خاوەنی پرۆگرامێکی قۆناغیانە بێت کە لە هەرقۆناغێکدا سەرئەکەوێت ببێتە سەکۆی دەرچوون بۆ قۆناغێکی دواتر.

بەشی دووەم

بەرەو هەڵسانەوەیەکی سەرلەنوێی چەپ

دەرگای یەکەم

پێشەکیەکی ڕەخنەگرانەی بنیاتنەرانە

بڕوام وایە پێویست نەکات لەم بەشەی کتێبەکەدا بچمە ناو گفتوگۆکردن دەربارەی سۆشیالستی و بیروباوەڕی مارکس چۆن بووە و، بیروباوەڕی لینین چۆن بوە و چۆن ئەزموونەکە بەوناوەوە بوو، هەروەها دووای سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر و تا کۆتایی ئەزموونەکە چۆن بوە و، ئەبێت بیروباوەڕی مارکسی دوای ڕووخانی ئەزموونەکە ئەبێت چۆن بێت، کە هەندێك لە شوێنکەوتووانی بانگەشەی ئەوە ئەکەن کە دوای ڕووخانی ئەزموونەکەش هەر لەسەر هەمان بیروباوەڕ ماون، و وای دائەنێن کە تەنها پرۆژەی بێ وێنەیە بۆ گۆڕینی جیهان، ئەم بابەتانە بەگشتی کە پەیوەندی بە سۆشیالستی و بابەتە پەیوەندیدارەکانی بووارەکانی ترەوە هەیەو کاتی زۆرتری ئەوێت، ئامانجیشم لەم ئاماژەکردنەی کە ناچمە قوولایی ئەو باس وخواسانەوە ئەوەیە،ئەو بۆچونە نا ڕوونە لابەرم کە ناونیشانی کتێبەکە هەڵیگرتووە، ناونیشانەکە وەك ئەوە وایە کە من شێوازێکی نوێ بۆ پرۆژەی سۆشیالستی پێشکەش ئەکەم ، ئەو پرۆژەیەی کە دوای سێ چارەکە سەدە لە دروستبونی ڕووخا ، یان باس لەوە ئەکەم کە ئەو پرۆسیسانە چیبوون کە پیادە ئەکران، لەبەر ڕۆشنایی ئەزموونی سۆشیالستی و پاشەکشەکردن وتێکشکانی لە وولاَتانی ئێمە و لە هەموو جیهاندا، ئەم کارە هەوڵێکی زۆری ئەوێت لە لایەن ئەوانەوە کە سەر بە بیروباوەڕی سۆشیالستین، تا

بتوانن ئەرکەکانی چەپی نوێی ئـەم جیهانـەی ئێمـە دیـاری بکـەن، لەبـەر ڕۆشنایی گۆڕانکاریەکانی سەردەم بە ڕێڕەوە دژ بەیەکەکانیەوە،ئەرکی چەپی نوێ لەم ساتەوەختە مێژووییەدا کارکردنێکی باشی ئەوێت تـا بـەوردی و واقیعیانە ئەو ئامانجانە دیاری بکرێت کە ئـەتوانرێت بەدەسـت بێـت، ئـەو ئامانجانەی کە پەیوەستن بە چۆنیەتی گواستنەوەی وولاّتانی ئێمە لە حالّەتی دواکـەوتوویی و چەوسـاندنەوەوە بـۆ ڕێگـەی سەربەسـتی و پێشـکەوتن و ڕێزگرتنی مافەکانی مرۆڤ و هێنانە ناوەوەی یاساکانی دیموکراسـیەت بۆنـاو دەسـگاکان و دامـەزراوەکانی حکومـەت و کردنیـان بـە بەشـێك لـەو گۆرانکاریانە، ئەمانە بەشێك نین لـە ئەرکـەکانی بانگەشـەی دامەزرانـدنی سۆشیالستی و یا ئەوانەی پەیوەندییان پیوەی هەیە وەك سستمی ئابووری و کۆمەلاّیـەتی، ئەوانـە وەك وتم سـەردەمێکی ئـەوێت کـە جـاریٚ زووە و ئاماژەکانی دەرنەکەوتوون و پێویستی بە بوونی ئـەو مەرجانـە هەیـە کـە هێشتا توخمەکانی پێنەگەیشتوون .

لە ڕاستیدا هەردوو وشەی (سۆشیالستی) و (چـەپ) لـە لێکدانەوەکـەی مندا دەربارەی چـەپی نـویٚ لـە وولاّتـانی ئێمـەدا بیروبـاوەر و پرۆژەیـەکی پاشەڕۆژە، بێگوومان پەیوەستن بەیەکەوە ،لە لای من لەڕووی باوەڕەوە، کـە ئەوە ئەرکێکی مێژووییە، بیروباوەڕی مارکس، پێویستە چەپ هەڵپـەی بـۆ بکات و بیبەستێتەوە بـە بیروبـاوەڕی سۆشیالسـتیەوە،، لـە ڕووی ڕەوشـت وبەها مرۆییەکانەوە، لە هەمان کاتدا خۆی ڕزگـار بکـات لـەو بیرووبـاوەڕە کۆنانەی کە بەسەرچوون، لە کاتێکدا کە ئاماژە بۆ ئەمە ئەکەین ئەمـەوێت خوێنـەر ئـەوە بزانێـت ئـەو بـیرو ڕایانـەی لـەم ڕووەوە پێشکەشـی ئەکـەم بەرهەمی ئەزموونی خۆمە چ وەك تەمەن وئەزموون و چ وەك شیوعییەکی قالّ بوو کـە پوختـەم کـردوون دەربـارەی نوێبونـەوە و ئـەو بیروبۆچـونانەی

پەیوەندیدارن بە گۆڕانکـاری سـەردەمەوە، هـەروەها ئـەو ڕووداوانـەی کـە جیهـان بـە خۆیـەوە ئـەبینی لـە هـەموو بووارەکانـدا، مـن لێـرەدا وەك سۆشیالستییەك ئەدوێم بە پێی مێژووی پەیوەندیم بەو بیروبـاوەڕەوە، بـەلاّم جیاوازم لـە بەشـێکی زۆر لـە بیروباوەڕەکـانی مـارکس کـە بەسەرچـوون و بوونەتە بەشێك لە مێژووی کۆن، بـەلاّم ئـەو جیاوازیـەم ئـەو پەیوەندییـەم ڕەتناکاتەوە کە لەگەڵ مارکسدا یەك خەون ئەبینین و هەمان ئامانجم هەیـە کە ئەویش پڕۆژەی گۆڕینی جیهانە، لەگەڵ هـەموو ئـەو نوسـینانەیدام کـە ژیانی خۆی بە درێژایی بۆ تەرخانکردبوو دەربارەی جەختکردنـەوەی لەسـەر مرۆڤ و بەهای مرۆڤ چ وەك تاك و چ وەك کۆمەل، کە گەوهەری ژیانن و لە گەڵ ئەو ئامانجانەیدام کـە دەربـارەی پێشـکەوتن لـە هـەموو بووارەکانـدا ئاواتی ئەخواست، من وەك سۆشیالستییەك باسەکە نزیـك ئەکەمـەوە لـەو ئەرکە هەنووکەییانەی کە پەیوەندیان بە وولاّتانی ئێمەوە هەیە، ئەوانەی کە پەیوەندییان بە پاشەڕۆژەوە هەیە، بە شێوەیەکی واقیعیانەو جیاواز لە ڕووی شـێواز و تێگەشـتن لـە ئامرازەکـانی،منیش و هاوڕێکانیشـم لـەو سۆشیالستانەی پێشتر وەکوو من گەشتوونەتە هـەمان تێگەیشـتن بـە پێـی ئەزموونی پێشتریان لە ژیانی سیاسی و پیادەکردنی سیاسەتدا، کە شـیوعی یەك سەردەم بووین ، بۆ ئەوەی ببینە سۆشیالستی ئەم سەردەمە بە تایبەت لـە ولاّتـەکانی خۆماندا،بۆیـە واپێویسـت ئـەکات زۆرجـار جیـاواز لـە بیرکردنـەوەی کۆنمـان،ڕێزی یاسـا بابەتیـەکان بگـرین، ڕەچـاوی مەرجـە مێژووییەکانی ئەو سەردەمە بکەین کە ئێمـەی تێـداین و مەبەسـتمانە لـە بارەیەوە بدوێین و ئەرکەکانی خۆمان لە وولاّتەکەماندا دیاری بکـەین، مـن وەك سۆشیالستییەکی ئەمرۆ، پەیوەست بە ڕەوشت و بەهای سۆشیالستیەوە وەك بیروبـاوەڕی مارکس،کـە گرنگـی داوە بـە سەربەسـتی و پیشـکەوتن

ودادپەروەری کۆمەلاّیەتی کە ئەمانە پڕاوپڕی ویستەکانی مـارکس بـوە لـە گۆڕینی جیهاندا ..

مـن وای ئـەبینم ئـەوەی دەربـارەی ئەرکـەکانی ئێسـتاو پاشـەڕۆژی مێـژوومان پێشـنیازی ئەکـەم، نەلـە شـێوە و نـە لـە ناوەڕۆکـدا هـیچ پەیوەندیەکی بەو بنەما ڕووخاوانەی ئەزموونی سۆشیالستییەوە نییە، بـەلاّم بەردەوام لە مەرجە نوێکانـدا پشـت ئەبەسـتم بـە مەتـەریالزمی جـەدەلی پرۆگرامی مارکسەوە، ئەیکەمە دەسپێکی هەر گفتوگۆیەك کـە پێشـنیاری ئەکـەم و پەیوەنـدی بـە ئێسـتاو داهـاتوەوە هـەبێت، بـۆ نموونـە مـن سۆشیالستێکم بە مانای تیوری و یووتووبیا، ئـەرکی لـە پـێش، لای مـن بنیاتنانی دەوڵەتێکی دیموکراتی نوێیە کە بەردەوام پـەرە بـە دیمووکراتیـەت بدات، ئەو دەوڵەتە دیمووکراتیـە نوێیـەش درووسـت نابێـت لـە شـێوازیکی یاساییدا و بەشێوەیەك کە ئەرکەکانی لە بـەڕێوەبردنی کۆمەڵگـەدا بـەپێی ئەو پرۆسیسانە بێت کە ئەبیّ پێی هەستیّ،بە دروستبوونی دەوڵەتێکی ماف و یاسـانەبێت (Etat de Droit) (دەسـتەواژەیەکی فەرەنسـییە بـە مانـای دەسەلاّتی یاسا دێت - وەرگێڕ) وولاّتی دامەزراوە دیموکراتیەکان، دەوڵەتێك کە مافەکانی مرۆڤ چ وەك تـاك و چ وەك کۆمـەڵ تیایـدا پـاریزراو بێـت و سەربەستیەکانی دەستەبەر بێت، مەبەست لەم وتەیە بـیّ چەندوچـوون، لـە دیاریکردنی پێشینەی ئەرکە تایبەتیەکانە لە وولاّتی ئێمەدا، ئەویش ئەوەیە ئەبیّ هەست بەوە بکەین کە دوو ڕێگەی تەواو جیاواز هەیە لـە تێکۆشـان لە پێناوی گۆڕاندا کە ئەویش : یەکەم / ڕێگەی مـارکس، واتـە واقیعیانـە هەوڵدان بـۆ گـۆڕینی دیموکراتیانـە، کـە بـەوردی ڕیزبەنـدی جیاوازیـەکانی قۆناغەکان ئـەکات، لـە گـەڵ جیـاوازی مەرجـە مێژووییـەکان و جیـاوازی ئەرکەکانی قۆناغێك لەگەل قۆناغێکی تردا، ئـەم ڕێگەیـەی مـارکس ئـەو

ڕێگە واقیعیە پەسەندەیە کە مـن لـە ژیـانی سیاسـیمدا پیـادەم کـردووە و باوەڕم پێیەتی،ڕێگەی دووەم /لە ئەدەبیاتدا ناسراوە بە ڕێگەیـەکی شـەعبی کە هەرخەریکی بەرزکردنەوەی درووشمن بەبێ ئەوەی مەرجـە مێژوویـیـەکان لەبار بن بۆ بەدیهێنانی ئەو درووشمانە، ئەمەش شوێن کەوتووانی پـەلکێش ئەکات بۆ نشووستی و سەرەڕۆیی، لە ئەنجامدا کۆمەڵ بردن بەرەو هەلـدێر، نموونەیەکی لینین دێتەوە یادم ئـەویش ئەوەیـە کـە لـە لوتکـەی سـەرەوەی سێگۆشـەی دەسـەلاتی کرێکـاران و جوتیارانـدا بـوو دوای چـوار سـاڵ سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر و ئەنجامی ئـەو وانانـەی لـە شـەڕی ئـەهلی فێری بوبوو دەربارەی (جـەنگاوەرێتی شـیوعیەکان)، کـە بانگەشـەی ئـەوە بکـات کـە ئـەرکی بەلشـەفیەکان لـەو قۆناغـەدا بـۆ پارێزگـارێکردن لـە دەسەلاتی سۆڤێتی و بۆ بەدیهێنانی سەربەستی و پیشکەوتن و دادپـەروەری کۆمەلایەتی، دامەزرانـدنی سـەرمایەداریی دەوڵەتـە . ئـەوە ئـەرکی ئـەو قۆناغەیە بەلای لینین و بەلشەفیەکانەوە کە بریتیە لە بنیاتنانی بناغەیەکی مادیی بۆ پێشکەوتن و بەبی ئەو بناغەیە هەرگیز نابێ باس لـە پاشـەڕۆژی سۆشیالستی ڕوسیا وئامانجە چاوەڕوانکراوەکانی لینین بکرێت .

کەواتە جیاوازی نێوان ئەو دوو مێژووە، مێژووی ئەزموونە ڕووخاوەکـەی سۆشیالستی و مێـژووی ئێسـتا کـە ئێمـە تیایـداین هەیـە و جیاوازیـەکی سرووشتیە و ئەنجامی ئەو گۆڕانکاریانەیە کە جیهان لەو ماوە دورو درێـژەدا بە خۆیەوە بینیوە لە سەرەتای سەدەیەکەوە تا کۆتایی، بۆیە جیـاوازی ئـەو دوو ڕێگایەش دروستە و بواری ئینکاری و چەندو چـوونی تێـدا نیـە، هـەر ئەمەش بوو لینین ئاماژەی پێکردبوو لە سەرکەوتنی شۆڕشدا، لـە ڕاسـتیدا مارکسیش جەختی لەسەر ئەوە کردۆتەوە کە بەرنامەیەك ناوی سۆشیالستی هەلگرتبێت سەرهەلنادات لە ئاستی ئـەو واقیعـە مێژوویـیـەوە نـەبێت کـە

تیایەتی و ئەگەر وانەبێت سەرکەوتن بەدەست ناهێنی و پەیوەندی بە سۆشیالستیەوە نامێنی، ئامانجی گەوهەری مارکسیش لەم دڵنیاکردنەوەیە ئەوەیە، لای مارکسیش و لای لینینیش وایە کە پێویستە پەیوەندییەك هەبێت لە نێوان ئەرك و واقیع و تواناداا، ئەمە ئاگادارکردنەوەیەکە لەو ترسناکییانەی کە پاڵ بە جەماوەرەوە ئەنێت و ئەیخاتە تێکۆشانێکەوە کە ناتوانێت ئەو درووشمانەی بەرزی کردۆتەوە بەدیبهێنێت، ئەمەش ئەبیچتە هۆی ئەوەی کە بێهیوایی و ساردبونەوە لای ئەو جەماوەرە دروست بکات لە بەدەستهێنانی گۆڕانکاری و مەرجەکانی ژیاندا، جەماوەریش کە تووشی بێهیوایی بوو ئەکەوێتە بەردەم دوو هەڵبژاردنەوە کە ئەویش : یا چاوەڕوانی ئاسودەیی پاش مردن ئەکات یا ئەوەیە کوێرانە ئەبێتە ئامێرێك لە خزمەتی دواکەوتن و وێرانکاری وئەمەش بە ئاشکرا بە وولاتانی ئێمەوە دیارە لە شێوازی ئیرهابدا و لە زۆر وولاتانی تریشدا نموونەی هەیە .

گەوهەری ئەم مەسەلەیە ئەوەیە کە مەرجە مێژووییەکان ناوەڕۆکی ئامانجەکان دیاری ئەکەن، کە وا لە پرۆگرامی گۆڕان ئەکات کە هەموو قۆناغە مێژووییەکان بگرێتەوە لە هەر وولاتێکدا، لەوانەش وولاتانی ئێمە، هەروەها ئەو مەرجانە ئەو هێزە خاوەن بەرژەوەندیانە دیاری ئەکات کە هەلئەستن بە بەدەستهێنانی ئامانجەکانیان و شێواز و ئامراز و هۆکارەکانی دیاری ئەکات دوور لە خەیاڵ و بە شێوەیەکی واقیعیانە.

با هەندێك بگەڕێینەوە لای مارکس و ئینگلس لە پێناوی دڵنیاکردنەوەی ئەوانەی کە لەم جۆرە قسانە ئەترسن

مارکس و ئینگلس لە پێشەکی چاپی ١٨٧٢ ی بەیانی شیوعیدا، واتە پاش ٢٤ ساڵ لە دەرچوونی بەیانەکە ئەڵێن :

((ئەم بەیانە خۆی پرۆسەی جێبەجێکردنی بە بەردەوامی و لە هەموو شوێنێکدا مەرجدارە بە پەیوەست بوون بە مەرجە مێژووییەکەوە، بۆیە ئێمە هیچ لە بەهای تایبەتی گرتنەبەری کاری پێویستی شۆڕشگێرانە هەڵناسپێرین کە لە کۆتایی بەشی دووەمدا پێشنیارمان کردووە، ئەگەر بمانویستایە ئەمڕۆ ئەو بڕگەیە بنووسینەوە بە شیوەیەکی جیا لە زۆر ڕووەوە ئەماننوسی .....))

ئینگلس لەو پێشەکیەدا کە ساڵی ١٨٩٥ نوسیوویەتی و لە هەمان ساڵیشدا کۆچی دوایی کرد،بۆ پێشەکی کتێبەکەی مارکس (پێکهەڵپژانی چینایەتی لە فەرەنسا) کە ساڵی ١٨٥٠ نوسیویەتی و لە بارودۆخی شۆڕشەکەی فەرەنسا ١٨٤٨-١٨٥٠ و ئەنجامەکانی ئەو شۆرشە ئەدوێ کە پێی گەیشت، بە پێچەوانەی ئەوەی کە چاوەڕوانی بوو لە شۆڕشی کەمینەوە ببێت بە شۆڕشی زۆرینە ئەڵێ:

(مێژوو ئەوەی بۆ ئاشکرا کردین کە ئێمەو هەموو ئەوانەش کەوەك ئێمە بیر ئەکەنەوە لەسەر هەق نەبووین، بە ئاشکرا دەرکەوت کە گەشەکردنی ئابووری لە دورگەی ئەوروپادا و لەو کاتەدا ئەوەندە پێنەگەشتبوو کە شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریی ڕەتبکاتەوە)

هەروەها لە هەمان پێشەکیدا دوای ئەوەی هەموو ئەو بارودۆخەی هاوکات بوون بۆ بزوتنەوە شۆڕشگێڕیەکان زیاتر لە وولاتێکی ئەورووپیدا، لەو قۆناغەدا ئینگلس گەشتە ئەو قەناعەتەی کە بڵێ :

(لە ڕووی مێژووییەوە هەڵەمان کرد، دەرکەوت تێڕوانینمان ئەوکاتە وەهەم بوە)

هەر لەو ڕووەوە زیاتر لەسەری ئەڕوات و ئەڵێ:

(تەنها دۆزینەوەی هەڵەیەك نەبوو بەڵکو بە تەواوی ئەو مەرجانەی پرۆلیتاریا بۆی تێئەکۆشا قڵپ بووەوە)

ڕەنگە پێویستمان بەم نموونە هێنانەوانە نەبێت لـە مـارکس و ئیـنگلس و لینین، لەگەڵ گرنگی زۆریشـیاندا، تـا بـزانین مەرجـە مێژووییـە گۆڕاوەکـان ئەوەیە کە پێویستە پشتی پێببەستین ولێوەی سەرچاوە بگرین بۆ دیـاریکردنی ئەرکە گرنگەکانی تێکۆشان لـە پێنـاو گـۆڕینی جیهاندا،لـەم واقیعـەوە کـە ئێستا تیایەتی بـەرەو ڕوانگەیـەکی بـەرزتر لـە ڕووی ئابووریـیـەوە تـا زیـاتر دادپـــەروەری کۆمەلآیـــەتی و زیـــاتر ڕێزگـــرتن لـــە مافـــەکانی مـــرۆڤ و سەربەستییەکانی و ئارەزووەکانی بەدەست بهێنین، ئـەو مـاف و سەربەسـتی و ئارەزوانەش بەدینایەت لە سایەی دەوڵەتی یاسادا نەبێت، ئەو ئالۆزییە فکـری و سیاسییەی کە وولاتانی ئێمە بەخۆیەوە ئەیبینیێ، بە تایبـەتی لای هەنـدێك جوولانەوەی کە تائێستاش خۆی بە هەڵگری فکری سۆشیالستی ئەزانێت، یـا هەندێك خۆیان وا لە قەڵەم ئەدەن، هەروەها ئەو ئالۆزییەی کە بـاڵی کێشـاوە بەسەر بیروباوەڕی هەندێك ناوەندی بیرمەندە مارکسـیەکاندا، یـا ئەوانـەی وا خۆیان نیشان ئەدەن کە هەڵگری فکری مارکسین، بە هەردوو لادا چ فکـری و چ سیاسی، وامان لێئـەکات کـە هەنـدێك لـە بیروڕاکـان و هەڵوێسـتەکانی مـارکس و ئیـنگلس و لینینیـان یـاد بخەینـەوە، کـە جـەخت لەسـەر ئـەوە ئەکەنەوە، کە هەر سەردەمێك بیرکردنـەوەی خـۆی هەیـە کـە مەرجـەکانی سەردەمەکە دیاری ئەکەن، وئەو ئامانج و پرۆگرامانـە هێـزی تایبـەتی خـۆی هەیە لـە پێناویـدا تێئەکۆشـێت، هـەروەها پێویسـتی یادخسـتنەوەی ئـەو بیروباوەڕانە ئەمانگەیەنێتە پێویستی ئەوەی لەو دۆخـە چەقبەسـتوە دەرچـین کـە بـاڵی کێشـاوە بەسـەر وولاتەکـەمان و ژیـان تیایـدا، لەوانـە بـوواری بەرهەمهێنانی پرۆژەی نوێ بۆ دیموکراتیەت، جا ئەو دەربازبوونە لە چەقبەستن چ بە ناوی مارکس و پرۆژەی سۆشیالستیەوە بێت بە شێوازێکی نـوێ یـا لـە ژێر هەر ناوێکی تردا بێت بە هـەمان ئاراسـتەدا، کـە لـە ئەنجامـدا نـەهێڵێ

ڕژێمە سەرکووتکارەکان بەردەوامبن، کە سالآنێکی زۆرە وولاّتەکانمان پێوەی ئەنالّێنن و دوواکەوتنێکی ئابووری و کۆمەلاّیەتی خستۆتەوە، و تێکشکانە سەربازییە یەك لەدوای یەکەکانیان کە سەرکردەکانی ئەم ولاّتانە و هاوپەیمانەکانیان لەگەلّ ئیسرائیلدا بەدەستی ئەهێنن لە ژێر درووشمی درۆزنانەدا (هیچ دەنگێك لەسەروو دەنگی شۆڕشەوە نیە) بۆتە هۆی دروستکردنی داڕووخانی دەروونی و بێهیوایی لای نەتەوەکانمان، بە تایبەتی لای گەنجان و بێهیوایی بەو گۆڕانەی کە نیازخوازن بۆی و بەدەست نایەت، هەر ئەمەش بۆتە هۆی زالّبوونی ئارەزو و غەریزە بە سەر ئەقلّدا و بە هەلّسووکەوتی زۆرکەسەوە دیارە لە ژیانی ڕۆژانەیاندا، لەگەلّ ئەوانەشدا ڕوداوی دلّتەزێنی تر کە بوونەتە هۆی پاشەکشەی هەست و دەسەلاتی هەست لە کۆمەلّگاکانی ئێمەدا و شوێنگرتنەوەی لە لایەن هەستێکی ساختەوە کە ئەمەش بۆخۆی بۆتە هۆی ناشیرینکردنی ئارەزوەکان و بردنی بەلای شتی خوورافی و غەیبیدا، ئەم دۆخەش بۆخۆی ئەبێتە زالّکردنی بیرو باوەڕی کۆن و سەلەفیەت و ڕەگەزپەرستی وخۆبەستنەوە بە خەیالّەوە، بە هەمان شێوە پەیوەست بوون بە دەقەکانی مارکسەوە لە دەرەوەی سنووری موناقەشەو گفتوگۆ و سەیرکردنی وەك دەقی پیرۆز بە هەمان شێوەی ڕەگەزپەرستی و توندڕەوی ئاینیە سەبارەت بە دەقە پیرۆزەکانیان، بە تایبەتی کە ئاین بەکار بێت بۆ پێچەوانەی ئامانجە ڕۆحیەکەی و ئەو ئامانجانەی کە لە پێناویدا درووست بوون، کەوتنە داوی پیرۆزسەیرکردنی دەق دەرگا لەسەر هەلّگری ئەو بیروباوەڕانە دائەخات و دەرگای ئەوەشی لەسەر دائەخات کە هیچ نوێیەك قبوول بکات لە هەرلایەکەوە بێت، هەروەها لاوازیان ئەکات بەرانبەر هەلّسوکەوت لەگەل نوێدا بە شێوازێکی ڕەخنەگرانە و ڕوانین بۆ پاشە ڕۆژ، ئەم ئەقلّیەتەش بە تایبەتی لای سەرکردەکان لە پیادەکردنی سیاسەتدا ڕۆلّی

یاسا بابەتیەکان پەکئەخات و لەم کاتەشدا دەرگای سەرکێشی والأیەو کۆمەڵگە بەرەو داچوون و نەهامەتی ئەبات و پرۆسەی پێشکەوتن پەکئەخات و دووری ئەخاتەوە لە ڕێگەی سەربەستی و دادپەروەری کۆمەلأیەتی و خۆشگوزەرانی کە مرۆڤایەتی لە بەرەبەیانی مێژووەوە خەونی پێوە ئەبینێ.

لەم بەشەی کتێبەکەدا هەوڵ ئەدەم هەندێك پێشنیار پێشکەش بکەم دەربارەی ئەرکەکانی ئێستاو داهاتوو سەبارەت بە ولأتەکەمان، لەو ڕوانگەیەوە کە چی هاوبەشە و بەرژەوەندی هەمووانی تیایە، ئەم پێشنیارانە چ وەك زمان و چ وەك ووتار لەو جۆرە نییە کە سۆشیالستەکان لەسەری ڕاهاتبوون لە دارشتنی بەرنامە و دیاریکردنی ئەرکەکانیدا، کە باسی زمان ئەکەم مەبەستم ئەو زمانەیە کە سەرکردەی شیوعی شەهید (فرج الله الحلو) و هاوڕێی تێکۆشانی (نقولا شاوی) کە لە نووسینەکانیاندا و لە ڕاپۆرتەکانیاندا لە کۆبونەوەکانی سەرکردایەتی حزبی شیوعی لوبنانیدا لە پەنجاکانی سەدەی ڕابردوودا بەکاریان ئەهێنا، یەکەمیان لە کۆتایی سەدەی ڕابردوودا شەهید بوو دووەمیشیان لە سەرەتای هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا کۆچی دوایی کرد،ئەوان هیچ کام لە وتارە مارکسیە باوەکانیان بەکار نەئەهێنا لە نووسینەکانیاندا،یا لە ڕاپۆرتە سیاسیەکانیاندا کە بۆ ڕێکخراوەکانیان ئامادە ئەکرد و لە کۆبونەوەکانی دەستەکانی سەرکردایەتیدا پێشکەشیان ئەکرد، بە هیچ شێوەیەك ووشەی سۆشیالستی دەرنەئەکەوت، ئەمەش کەموکوڕیەك نەبوو لە ڕۆشنبیریی مارکسیی ئەواندا، یا کێشەیەك یا دڵساردییەك هەبێت لە بیروباوەڕی ئەواندا بەرانبەر بە سۆشیالستی، بەڵکو بە پێچەوانەوە ئەوە پێویست بوو وەك هەڵوێستی سەرکردەیەکی شیوعی لەو قۆناغە مێژووییەی لوبناندا،لەبەر ئەوەی خەمی سەرەکی ئەم دوو سەرکردەیە جەختکردن بوو لەسەر مەسەلە سەرەکیەکان، ئەوانەی کە بەردەوام

پەیوەندییان بە ئێستاوە هەبوو، کاتێك لـە ژێـر سـەرکردایەتی فـەرج اللـە دا کارم ئەکرد لە ڕۆژنامەی ئەو کاتەی حزب (النور) لە دیمەشـق و (النـداء) لـە بەیروت، ئامۆژگاری ئەکردم کـە لـە نووسـینەکانمدا خـۆم بـەدوور بگـرم لـە بەکارهێنانی ئەو ووشە و دەستەواژانەی کە دوورمـان ئەخاتـەوە لـە ئامانجـە هەنوکەییەکە و خوێنەر دوور ئەخاتەوە لەو ئامانجەی کە مەبەستمانە، لە ئـان وساتێکی دیاریکراودا، ئەم دوو سەرکردە شیوعییە لایان وابـوو بـەکارهێنانی دروشمی قەبە کە ختوکەی هەستی مرۆڤ بـدات و مەرجـەکانی بەدەسـتهێنانی ڕاستەقینەی ئامادە نەبێت، جۆرێکە لە هەلپەرستی و بـە ڕەهـایی دوورە لـە مارکسـیەتی مارکسـەوە، هـەروەها لـە ڕێبازەکـانی لینینـەوە و دوورە لـە دیاریکردنی ئەرکە هەستپێکراوەکاندا، ئیتر لە قۆنـاغی تێکۆشـاندا بێـت بـۆ گەشتن بـە دەسـەڵات یـا بـۆ پارێزگـاریکردن لـە مانـەوەی دەسـەڵات دوای سەرکەوتنی شۆڕش، یەکەمین ئامانجی بنەڕەتی لای لینین لە سەردەمی خۆیدا و لای ئەم دوو سەرکردە شیوعییەش ئەوە بووە کە دەسـتەبەری ئـەو مەرجـە ماتەریانە بکەن کە لە تێکۆشانێکدا بە شـێوەیەکی واقعیانـە ئەیانگەیەنێتـە ئامانجە دیاریکراوەکان .

لە هێنانەوەی ئەم دووسەرکردە شیوعیە لوبنانیانەدا بـە نموونـە کـە دیـار بوون لە ڕووی فکری و سیاسی و سەرکردایەتی کردنیاندا،مەبەستم ئەوەیە کـە خوێنەر ئاگادار بکەمەوە لەوەی کە مـن ئـەو پێشـنیارانە پێشـکەش ئەکـەم دەربارەی ئەرکە هەنوکەییەکان و ئەرکەکانی پاشەڕۆژ لە وولاتـانی خۆمانـدا، کە ئەرکی هەموو سۆشیالستەکان و هەموو ئەوانەشـە کـە خۆیـان بـە چـەپ ئەزانن و هەموو دیموکراتخوازەکانیش بە هەموو ئاڕاستەکانیانەوە، ئەوەیە کـە بە هیچ جۆرێك ووشەی سۆشیالستی لە هیچ شوێنیکّی ئەو ئەرکانـەدا بـەکار ناهێنم، من لێرەدا ڕێڕەوی لینین ئەگرم کە لە بەرنامەی دەسـەڵاتی سـۆڤیتیدا

پیادەی کردبوو کە ناسراوە بە (سیاسەتی ئابووری نـوێ) ئـەو وایئـەبینی کـە باسکردنی ئەرکە سۆشیالستیەکان تەنانـەت لـە ژێـر دەسـەڵاتی کرێکـاران و جوتیارانیشدا لەو مێژووەدا دەرچوون بوە لە واقیع، بەڵکو ئەو هەوڵی ئـەوەی بوو لەو سەردەمەدا بناغە ماتەریەکانی گەیشتن بە سۆشیالستی دامـەزرێنی، ئەو بناغەیەی کە کرێکاران و جوتیاران لەو قۆناغەدا بە تـەنیا نەیانئـەتوانی دایمەزرێنن، لەبەر ئەوە لینین پەنای بۆ سەرمایەی ڕووسی و سەرمایەی دەرەوە برد بۆ گەشتن بەو ئەرکە مێژوییە، لەو سیاسەتەدا سەرکێشیکرد بـە ئەگـەری دۆڕاندن وشیوعیەکانی خستە بەردەم ئەو ئەگەرەوە، هەروەها بـانگی ئـەکردن بۆ فیربوون لە دوژمنانی چـینەکەیانەوە چـوونکە بـۆ ئێسـتاش و داهـاتووش سودی لێوەر ئەگرن، تا دەسەڵاتی سـۆڤێتی زەرەرمەنـد نـەبێت لـەو جەنگـە مێژووییە گەورەیەدا، لینین لەو سەردەمە مێژوییە گرنگەدا، یەکـەم مێـژووی دەسەڵاتی سۆڤێتی، بـە نـاوی سۆشیالسـتیەوە جـوانترین نموونـەی داهێنـانی پێشکەشـکرد لەمـەڕ ئەرکـەکانی گۆڕانـەوە، کـە پێویسـتە لـە سـەر سۆشیالسـتەکانی ئـەمڕۆ بـە تایبـەتی لـە ئاسـتی ڕوانگـە و ڕێـڕەوە جیاوازەکانیانەوە چاو لەو بکەن بـۆ دیـاریکردنێکی واقیعیانـەی ئەرکـەکانی گـۆڕان لـە وولاتەکانیانـدا، لـە گـەڵ دیـاریکردنی ئـەو ئامرازانـەی کـە لـە تێکۆشاندا ئەیانگەیەنێتە بەدەستهێنانی ئەو ئەرکانە .

لە کۆی ئـەو ئەرکانـەی لـە قۆنـاغێکی مێـژوویی دیـاریکراودا خراوەتـە ئەستۆمان، ئەوەیە کە بە هەموو توانامانەوە هـەوڵ بـدەین بـۆ دامەزرانـدنی هەڵسانەوەیەکی نوێ لە وولاتەکانماندا، هاوکار بـین بـۆ هەڵسـانەوەی هەوڵـە وەستاوەکەی کە بیرمەندانی هەڵسانەوەی یەکەم پێشکەشیان کرد لـە سـەدەی نۆزدە و سەرەتای سـەدەی بیسـتەمدا، ئـەو ڕاپەڕینـەی کـە خنکێنـرا و زۆر هۆکاری ناوەکی و دەرەکی هاوبەشیان کرد لە تاساندنیا، کە ئسوولیی ئـاینی

کۆنەپەرست و هەندێك جار یەکگرتنیان لەگـەڵ دەسـەلاٌتە سـەرکوتکەرەکانی ناوەوەودەرەوە،رۆڵێکی گەورەیان بینی بۆ لـەناوبردنی ئـەو ڕاپەڕینە،هـەروەها زووربەی ئەو هێزانەی ڕاپەڕین بۆ شوێنکەوتنی پرۆسەی سۆشیالستی قـەومی لە قۆناغەکانی دواییدا بە خۆیان بزانن یا نا لـە مەرجـە مێژووییـە نوێکـەدا بوونەتە کۆسپ لەبەردەم بوژاندنەوە و هەڵسانەوەدا،هەریەك لـەو هێزانـە بـە هۆیەکی تایبەت ئـەو بەرپرسـیارێتییەی کەوتـە ئەسـتۆ، بـە تایبـەتی هێـزە سۆشیالستی و هێزە شیوعیەکان،لە سەرهەڵدان و دروستبوونیانەوە وەك حزب لە قۆناغە جیاوازەکانـدا خـاوەنی بیروبـاوەڕێکی پێشـکەوتوو بـوون و دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەر و درووستبوونی دەوڵـەتی سـۆڤیەتی سـوودیان لـە یەکـەم ئەزموونی سۆشیالستی لە مێـژوودا وەرگرتبـوو، بـەلاٌم وێـڕای ئـەو هـەموو دروشمە جوانانەی کە بەرزیان کردبۆوە و ئەو پرۆگرامە نوێیانەی دایانڕشتبوو و ئەو تیکۆشانە ئازایانەی کە دەستیان پێکردبوو بۆ گەیاندنی ئەو بیروباوەڕە بە جەماوەر لە شێوازی گونجاودا لـە وولاٌتەکانیاندا،کەچـی سـەرنەکەوتن، هێـزە شـەعبیەکانیش کـە ئـەوانیش چـەندین حزبیـان پێکهینـابوو خـاوەنی بیروباوەڕێکی زانستی نەبوون، شێوازێکی ڕۆمانسـیانە بـاڵی بەسـەر پرۆگـرام ودرووشمەکانیاندا کێشابوو،لەگەڵ ئەوانەشدا هەموو ئەو هێزانە، شـیوعییەکان و قەومییەکان لە تێکۆشانیاندا کەوتنە هەڵەی زۆر گەورەوە، دیـارترین و بـە هێزترین ئاکاری خراپی ئەو هەلاٌنـە دابـەش بـوون ونـاکۆکی و پێکهەڵپـژانی ناوخۆیی بوو لە ناو هەریەکەیان و لە نێوان خۆشیاندا، لەوانەش ترسـناکتر لـە قۆناغی یەکەمی دوای بەدەسـتهێنانی سـەربەخۆیی ڕوودانـی هەڵگەڕانـەوەی سەربازی (انقلاب عسکری) بوو، کە بە هۆیانەوە ڕژێمی سەرکووتکار دروست بوو، بۆ ماوەیەکی زۆریش لـەم وولاٌتانـەی ئێمـەدا بوونـە هـۆی پەکخسـتنی پێشکەوتن، وێڕای ئـەوەش دارووخـانی سیاسـی و ئـابووری وکۆمەلاٌیـەتی و

ڕۆشنبیری،وێڕای شکانیی سەربازی، ئەمانە هەمووی بوونـە هـۆی شـێواندنی هۆشیاری خەڵکی و کردنیان بە کۆیلەی بێهیوایی و بیرکردنـەوە لـەوەی ئـیتر توانای ڕزگاربوون نییە و کردنیان بە بەشبەشی جیاو کوێر و بێ هەسـت و بـێ توانا، بە خواستی خۆیان یا بەزۆر پەلکێشکران بۆ خزمەتی ئەو بەرژەوەندیانە و ئەو ئامانجانەی کە زووربەیان دژی بەرژەوەندی و ئامانجی وولاتەکانی ئێمـە و جەماوەرەکەی بوو .

ئێمە ئێستا سەرقاڵی بووژاندنەوەی ئەو ڕاپەڕینەین کـە لـە بـارودۆخێکی نوێدا وولاتەکانمانی تیا ئەژی، ئەو ڕاپەڕینـەش بـۆ ڕزگـاربوونی وولاتەکانمانـە لەو کۆسپانەی بەردەمی پێشکەوتن و ڕزگاریخوازی و گەشـەکردن، تـا بتـوانێ سەربەخۆیی خۆی بپارێزێت لە دەستێوەردانی دەرەکی لە ئیشوکارەکانیدا، لـە سەردەمێکدا کە تەماعکاریی سەرمایەداریی گلۆباڵ کە باڵی کێشاوە بەسـەر جیهاندا بە هەموو شێوازێك تەنانەت هێرشی سەربازیش پیـادە ئـەکات لـەو دەست تێوەردانەدا .

لەو ڕوونکردنەوەیەی پێشەوەدا، کە من دایئەنێم بە پێشەکییەکی ڕەخنەی بنیاتنەر، پێویسـت ئـەکات پرسـیارێك بکـەین، کـە ئـەویش ئەوەیـە : لـەم سەردەمەی ئێمەدا هاوولاتییەك خۆی نـاو بنێـت چـەپ چـی ئەگەیـەنێت، چ مانایەك ئەبەخشێت؟ یەکەم ئەو پرسیارە پەیوەندی هەیـە بـە چـۆنیەتی ئـەو ئەرکانەی کە پێویستە وەك ئەرکی ئەو قۆناغە بێت کە ئێمەی تیـا ئـەژین چ وەك عەرەب و چ وەك جیهان، ئەو ئەرکانەی ئاڕاستەیە بۆ ڕوودانی گۆڕانێکی دیموکراتیانە، دووەمیش ئەو پرسـیارە پەیوەندییـەکی ڕاسـتەوخۆی هەیـە بـە مەرجـە نوێکـانی دوای هەرەسـی ئـەزموونی سۆشیالسـتی لـە لانکـەی سەرهەڵدانیدا لە ڕووسیا، لەگەڵ ئەو کاریگەریانەی کە کردیـە سـەر هـەموو ئەو بزوتنەوانەی کە لە ژێر ناوی سۆشیالستی و شیوعیەتدا بوو.

ئەم پرسیارە ئاسایی و مەنتقییە، وەلاّمەکەشی دیـاریکراو و بنـبڕ نییـە، لەبەر ئەوەی بەو وردییە ناتوانین مانای چەپ دیاری بکەین،بە تایبەتی ئەگـەر بگەڕێینەوە بۆ سەردەمی ناونانەکەی، کە ئـەو سـەردەمەش ئەگەڕێتـەوە بـۆ کاتی شۆڕشی فەرەنسی، بەلاّم ئەم ناوە لەو سەردەمەوە خوازراوە بـۆ ڕێـڕەوی ئەو تێکۆشەرانەی کـە هـەوڵی گـۆڕان ئـەدەن لـە وولاّتەکانیانـدا بـە نـاوی سۆشیالستیەوە بە هەموو ڕوانگە جیاوازەکانیەوە، ئەم ناوە پەیوەندی بچرا بە مێژوەوە و بوو بە هی هەموو سەردەمێك، سـەردەمی سـەرهەلّدانی و کـاتی ئێستاش، بۆیە ئەبینین کە چەپەکان هەولّئەدەن خەسلّەتی تـر بخەنـە پـالّ ئـەم ناوە، لـە پێنـاوی دیـاریکردنی ئـەو چـەپەی ئـەمان لایـەنگرین و چـۆنیەتی چەپەکە و ڕێڕەوی و ئەرکەکانی، بەم جۆرە چەپی شیوعی هەیە بـە گـوێرەی ناونانە مێژوییەکەی و چـەپی دیمـوکراتی هەیـە و چـەپی چاکسـازی هەیـە و میـانڕەو و پاریزگـار و چـەپی سـەرکێش و نەتـەوەیی و چـەپی بـیّ نـاویش هەیە،وێڕای ئەو هەموو جیاوازی ناو و ناوەڕۆك و خەسـلّەتانە، وشـەی چـەپ بۆتە هاوبەشییەك لە نێوان هەموو ئەوانەدا بە بیّ جیاوازی، بە بڕوای من ئەم ناوناتۆرانە هەر بەردەوام بەکاردێت لە نێوان چەپەکاندا، زۆریش داکەوتوە لـەم سـەردەمەدا بـە تایبـەتی لـە قۆنـاغی دوای ڕووخـانی یـەکێتی سـۆڤێت و ئەزموونەکەی،کە ناوی سۆشیالستی هەلّگرتبوو، نموونەی ئەم ناوناتۆرانەش لە نێوان دوو لایەنی جیاوازدا بە کاردێـت بـۆ نموونـە چـەپە نوێکـان بـە چـەپە کۆنەکان ئەلّێن کۆنەپارێز و چەپە کۆنـەکانیش بـە چـەپە نوێکـان ئـەلّێن لـە ڕێڕەوی چەپ دەرچوون و بە ڕێڕەوی لیبرالیەتدا ئەڕۆن و بەم جۆرە .

من ئەوەی مەبەستمە لەم لێکۆلینەوەیەدا دەربارەی پڕۆژەی نـوێی چـەپ لە جیهانی عەرەبییدا، فراوانکردنی بازنەی چەپە،ئەو فراوانبونەی لـە بنکـەی سیاسی و کۆمەلاّیەتیدا ڕویداوە بـۆ ئـەو هێزانـەی کـە چـەپ لایەنگریانـە،

یاوەکتر بڵـێین کـە چـەپ داکـۆکی لـە بەرژەوەندیـەکانیان ئـەکات، هۆکـارە باشەکانی ئەم فراوانبوونە بە پێی خوێندنەوەی خۆم بـۆ ڕووداوە واقیعیـەکانی سەردەمەکە لەم وولاّتانەی خۆمانـدا و لـە جیهانـدا و ئـەو ئەرکانـەی بـەدی ئەکەم، لە ڕووانگەی ئەو ڕووداوانەوە چەند هۆکارێکە، یەکێك لـەو هۆکارانـە لە دواکەوتوویی سیاسی و ئابووری و کۆمەلاّیەتی باوەوە سەرچاوە ئەگرێ لـە وولاّتەکانماندا، کە ڕەگی لە کۆن و نوێشدا ئەگەڕێتـەوە بـۆ سـەرکووتکاری و، هۆکاری تریش بریتیە لە هۆکارە دەرەکی و ناوەکیەکان، ئـەو دواکەوتوییـە وا لە پڕۆژەی گۆڕانکاری دیمـوکراتی ئـەکات ببێتـە پڕۆژەیـەکی نیشـتمانی کـە مەبەستمان لەوەیە بۆتە ئاواتی زۆر لە توێژەکانی کۆمەڵ، هۆکاری دووەمـیش لە و جەمسەرگیریەدا هاتووە کە ئێرەش و هەموو جیهانیشی گرتۆتـەوە، کـە لە دایکبووی ڕژێمی سەرمایەداریی گلۆباڵە، کە وا لـەو وولاّتانـە ئـەکات کـە شێوازی تایبـەتی وەربگـرن و بنکـەی هێـزە زەرەرمەنـدەکان فـراوان بکـەن، ئەمەش وایکردوە کـە پرۆسـەی گـۆڕان لـە یـەك توێـژاڵ تێپـەڕێت و تـەنها پەیوەست نەبێت بە چینی کرێکارەوە، بەڵکو هەموو بوارەکانی تـری ئـابووری بگرێتەوە لە هەموو شیوازەکانی بەرهەمهێناندا چ لە شار و چ لە لادی .

کەواتە چـەپ ئـەکرێ کـارتێکراو بێـت بـە بیروبـاوەڕی سۆشیالسـتی،لە سەردەمی مارکسەوە تا ئێستاش، هەروەها ئەشێ ئەنـدام بێـت لـە حزبێکـی سۆشیالستی یا شیوعی یا حزبێکی نەتەوەیی نزیـك لـە سۆشیالسـتەوە، بـە مانایەکی فراوانتر ئەتوانێ دیموکراتییەك بێت، لەبەر ئەوە ئەو چەپەی کە ئـەم لێکۆلینەوەیەی پێشکەش ئەکەم ئەو جەماوەرە فراوانەیە کـە لـەم وولاّتانـەی خۆماندا چاویان لە گـۆڕانی کۆمەڵەوەیـە و ئەیانـەوێ سـەربەخۆیی وولاّت و پێشـکەوتن بەدەسـت بهێـنن، کـە بـە تێکۆشـان نـەبێت ئـەو گۆڕانکارییـە جەوهەرییە لە ڕووی سیاسی و ئـابووری و کۆمەلاّیەتیـدا بەدەسـت نایـەت،

گرنگی پێشنیارکردنی ئەم پڕۆژەیە بۆ چەپی جیهانی عەرەبی لەم بارودۆخـەدا کە ئێمەی تیداین لەوەدا دەرئەکەوێت،

بەڵاّم ئەوەی کە لە لای من گرنگە جەختی لەسـەر بکەمـەوە و بـە هەڵـە تێنەگەین ئەوەیە کە باش بزانین کە چەپ دەمڕاسـتی هـەموو کۆمـەڵ نـین و براگەورەی هەمووان نین و هەرئەوان بەتەنیا لەسەر هـەق نـین و بەرنامـەکانی ئەوان نوێنەرایەتی هەموو بەرنامـەکانی ئەوانـە تـر ناکـات کـە لـە هـەوڵی گۆڕیندان، بەڵکو لەسەر خـەڵکی چـەپ بـە هـەموو ڕەوتـە جیاوازەکانیـەوە پێویستە بەردەوام بەرنامەکانیان چاك بکەن و بە هەموو توانایان هـەوڵ بـدەن کە قەناعەت بە جەماوەرەکەیان بکەن کە بۆ ئەوان و هەموو گەل بە ئەمـەك ئەبن لە پیادەکردنی سیاسەتدا و بەڕەوشت ئەبن و ئـەو بەرنامانـە پێشـکەش بکەن کە لە خزمەتی نیشـتمان و خۆشـگوزەرانی گەلـدا ئـەبێت، و دڵنیایـان بکەن کە ئەمان هاوبەشی تێکۆشانن لە پێناوی گۆڕاندا، تەنانـەت ئەگـەر لـە زۆر هەڵوێستی سیاسی و بیرو باوەڕیشدا لەگەڵیان یەکنەگرنەوە .

ئەو تێڕوانینەی پێشەوە هەرگیز ئەوە ڕەتناکاتەوە کە چەپە دێرینەکان کـە پێکهاتوون لە حزب و جوولاّنەوە و کۆمەڵـە سیاسـیەکان و کۆمەلاّیەتیـەکان وئابووریـەکان و ڕۆشـنبیریەکان بیـانووی بـوون و مانـەوەیان لەدەسـتداوە، هەرچەندە کە تووشی تێکشکان و پاشەکشەش بـوون لـە هەڵوێسـتا، ئەوانـە هێزێکن هـەن، پێگـەی خۆیـان هەیـە و ڕێـڕەوی سیاسـی خۆشـیان هەیـە و جەماوەری خۆشیان هەیە، کەواتـە بێگومـان بوونیشـیان هەیـە، هەرچـەندە سیاسەتەکەشـیان دوور بێـت لـە درووشمەکانیانـەوە، گـۆڕان و نوێبونـەوە و خۆچاککردن لەم حزب و ڕێکخراو و بزووتنەوانەدا کەوتۆتـە سـەر شـانی ئـەو جەماوەرەی کە لە دوایەوە وەستاوە، ئەو گۆڕانەش کە هێزەکانی چەپ هەوڵی بۆ ئەدات، کە خاوەنی بەرنامەیەکی واقیعی و نوێن و پەیوەستن بە سـەردەم و

مەرجەکانیەوە، تەنها بە بانگەشەکردن بەدی نایەت، تەنانەت ئەگەر ئەو بەرنامانەش جەماوەرێکی زۆری لە دەور کۆبووبێتەوە، هێزەکانی چەپ ئەبێ هەست بەوە بکەن ڕێگەی تێکۆشان لە پێناو گۆڕاندا دوورو درێژ و ناهەموارە و پێویستی بە بلاوکردنەوەی هۆشیارییە لە ڕیزەکانیا و پێویستی بە ئارامی و هەناسە درێژی هەیە، هەروەها پێویستی بە بەردەوامی تێکۆشانی دیموکراسیانە هەیە، پێویستە بەدوور بن لە توندڕەوی و سەرکێشی بەتایبەت ئەوەی پێی ئەڵێن (توندووتیژی شۆڕشگێڕانە) لە ژێر درووشمی خێراتر گەیشتن بە ئامانج، گرتنەبەری ڕێگەی سەرکێشی ناگاتە هیچ ئەنجامێك و ڕووداوە مێژوییەکان لە کۆن و نوێدا ئەوەیان سەلماندوە کە تەنهاماڵوێرانی و ڕووخانی ئەو ئامانجانەیە کە بەو ڕێگەیە هەوڵی بۆ ئەدەن، من بە شێوەیەکی بنەبڕ بۆم دەرکەوتوە کە (توندوتیژی) بە هەموو شێوازەکانیەوە ناگونجێت بۆ تێکۆشان بۆ گەیشتن بە ئامانجە دیاریکراوەکان، بۆیە بە گرنگی ئەزانم کە لەبەرانبەر توندوتیژیدا بوەستینەوە و ئەوەش لەبەرچاو بگرین کە ئەو بزوتنەوە شۆڕشگێڕییانەی بەو ڕێگایەدا ڕۆشتوون هیچ ئامانجێکیان بەدەست نەهێناوە و لە ناویشیاندا ئەو شۆڕشانەی کە لەژێر ناوی سۆشیالستیشدا بوە هیچی لێ بەدەستنەهاتووە، ئەنجامی دڵتەزێن و نەخوازراو نەبێت و بەڵگەش لەو ڕوەوە زۆرە، ئەزموونی دوورو درێژی خۆم لە کاری سیاسیدا لە ژێر ناوی سۆشیالستیدا و پەیوەندی زۆرم وسەردانی زۆرم بۆ هەموو جیهان و خویندنەوەی زۆرم و ئاگاداریم لە زۆر سەرچاوە، ئەمانە هەمووی ڕێگەی ئەوەم پێئەدەن کە لەو ڕوەوە شایەتی بدەم لەسەر ئەوانەی کە ئەیلێم .

دەرگای دووەم

کۆڵەکە سەرەکییەکانی پرۆژەی گۆڕان بە ناوی چەپەوە

گۆڕان تەنها دروشمێك نیە ئەوانـەی مەبەسـتیانە گـۆڕان دروسـت ببێـت بـەرزی بکەنـەوە لـە پێنـاوی گـۆڕینی وولاتـەکانیان بـەرەو سەربەسـتی و پێشکەوتن و دادپەروەری کۆمەلاٌیەتی، بەڵکو پرۆسەیەکە مەرجی تایبـەتی خۆی هەیە و ئەگەر مەرجەکان پشتگوێ خران ئەوا ئەو گۆڕانکاریە بەدەست نایەت، ئەومەرجانەش تێکەلاٌوکردنی کۆنە بە تـازە وردە وردە تـا شـێوازی ئاسایی خۆی وەرئەگرێت و هاووتا ئەبێت لەگەڵ ڕووداوەکانی گۆڕینـدا، لـە ڕوانگەی ئێستاوە تا بە ڕوونی دەرئەکەوێت و بە سودوەرگرتن لە ئەزموون و ئەو ڕوداوانەی کە گـەلانی تـر پیارۆیشـتوون و ئارەزوومەنـدی گۆڕانکـاری بوون، پێویستە لەسەر خوازیارانی گۆڕان و ئەوانەی کە خۆیـان بـە خـاوەنی ئەو پڕۆژەیە ئەزانن سوود لە لایەنە باشـەکانی ئـەو ئـەزموون و ڕووداوانـە وەربگرن و خراپەکانی بخەنە لاوە،هـەروەها پێویسـتە لەسـەریان کـە پـێش دەستکردن بە گۆڕین پشت بەو بناغە گرنگانـە ببەسـتن کـە لـە گەوهـەری مەرجەکانی گۆڕانە تا گۆڕان ڕێڕەوی ڕاستی خۆی بگرێت بەرەو سەرکەوتن .

ئەو بناغە گرنگانە چین ؟

پێدەچێت من لە پێشکەشکردنی ئەو بناغانەدا هەنـدێك بابـەتی بەڵگـە نەویست دووپات بکەمەوە،کە باوەڕمان پێهێناوە بەلاٌم واقیعی ئێسـتامان وایلێهاتوە یا وا ئەخوازێت کە زۆرجار تێبکۆشـین و هەوڵبـدەین بـۆ ئـەوەی

ئەوە بسەلمێنین، کە بەڕاستی ئەوبەڵگە نەویستە پێویستی بە سەلماندن نیە و پێویستی بەوە نیە ئەو تەموو مژەی کە گومانە لەدەوری بکەینەوە.

ئەو بناغانە ڕیزبەند ئەکەم بێئەوەی بکەومــە لێکدانــەوە و باســکردن و لێکۆلینەوە دەربارەیان

یەکەم / دەستپێکردنی دیاریکردنی بناغەی پڕۆژەیەکی نوێیە بۆ چەپ لە جیهانی عەرەبیدا، لــەم قۆناغــەی مێــژووی ئێمــەو مێــژووی جیهانــدا، گەڕاندنەوەی شکۆمەندییە بۆ سیاسەت، بــە مانــا ڕۆشــنبیری و زانســتی و ئابووری وکۆمەڵایەتیەکەی، بە پشتبەستن بە ڕەوشت، لیرەدا کە ئامــاژە بــە ڕەوشت ئەکەم مەبەستم ڕزگارکردنی سیاسەت و کاری سیاسیە، بە تایبەتی لای کەسانی چەپ، لەو بەلایانەی لە وولاتانی ئێمەدا بە نــاوی سیاســەتەوە ناو ئەبرێت، وەکوو دووڕویی و هەڵخەلەتاندن و گەنــدەڵی و ســاختەکاری و جوولاندنی هەوەس،کە ئەمانە هەمووی بە ناوی سیاســەتەوە ئــەکرێت ولای خەڵکیش وا ڕەنگی داوەتەوە کە سیاسەت بە مانای ئــەو شــتانە، مــەرجی سەرەکی پیادەکردنی سیاسەت بە ناوەڕۆکە ڕۆشنبیری و زانستی وئابووری و کۆمەلایەتییەکــەی ئەوەیــە کــە ڕۆشــنبیری فرەیــی بــوون و فرەیــی جــۆر هــەبێت،مافێکی ڕەوای تــاك و کۆمــەڵ بێــت لــە گوزارشــتکردن لــە بــیرو بۆچونیان، هەرچەندە جیــاوازبن لــە هەڵوێســت ولــە بیروبــاوەڕی سیاســی و کۆمەلایەتیدا، مەبەستم ئەوەیە هەموو کەس و کۆمەلێك سەربەســت بێــت لە دەربڕیندا و کەسێکی تر یا کۆمەڵێکی تر مافی ئــەوەیان نــەبێت لەبــەر جیاوازی بیرورِا یا ڕەگەز یا ڕەچــەڵەك ڕێگــەیان لێبگیرێت،بــە پێچــەوانەی ئەوەوە کە سەردەمانێکی زۆرە ئەوە لای ئێمــە بــاوە کــە مــاف تــەنها بــۆ کۆمــەڵێکی سیاســییەو مــافی ئینکــاریکردنی ڕاستیشــی بــەخۆی داوە، هەروەها مافی ئەوەشیان بــەخۆیان داوە کــە بەرانبــەرەکانیان کــە نــاکۆکن

لەگەڵیاندا لە هەڵوێست و بیرکردنەوەدا تاوانباریان بکـەن، هـەروەك چـۆن لای ئایندارەکان (مەبەستی ئەوانەی بە ناوی ئاینەوە قسە ئەکەن وەك حزبـە ئیسلامیەکان — وەرگێڕ)بەرانبەرەکانیان بە کافر ئـەزانن وهـەمان شـێوەش سۆشیالستەکان نەیارەکانیان بە لادەر و هەڵگـەراوە لەقەڵـەم ئـەدەن، ئـەم جۆرانە بەرانبەرەکانیان سەرکووت ئەکەن یا بەدەرکردن و دوورخسـتنەوە یـا بە کوشتن و پاکتاوی جەستەیی، ڕزگاربوون لەم جۆرە هەڵسـووکەوتە و ئـەم نموونانەی کە قۆرخی هەموو شت ئەکەن و هـەرخۆیان بـە ڕاسـت ئـەزانن و مـافی بەرانبـەرەکانیان زەوت ئەکـەن، ڕزگـار بـوونی تـاك و کۆمەلـە و ڕزگـاربوونی سیاسـەتە لـە توندڕەوی و ڕەگەزپەرستی و تایەفەگـەریتی و ئاینی، ئەگەر ئەم بناغە پتەوە دیموکراتیە بۆ پرۆسـەی سیاسـی پیـادە کـرا ئەوا پیادەکردنی سیاسەت لە لایەن حزب و ڕێکخراوەکـان و بزوتنـەوەکان و کۆمەڵە سیاسییەکانەوە و دامەزراوەکانی کۆمەڵەی مەدەنییەوە بە هەموو جۆرەکانەوە بەرەو گیرانی ڕۆڵی ڕاستەقینەی خۆیان ئەڕۆن ، لە پیـادەکردنی دیموکاتییەتدا و ئەکەونە کێبرکێوە لە هەموو بوارەکاندا بـۆ بەدەسـتهینانی پرۆژەی گەورە بۆ بەرەوپێشبردنی کۆمەلگە، ئـەو کێبرکێیـەش دیموکراتیانـە ئەبێت و هەندێك یاسا ڕێکیان ئەخات کە لە لایەن دەوڵەتـەوە سەرپەرشـتی ئەکرێت و لە لایەن حکومەتیشەوە ئەو یاسایانە دائەڕێژدریت کە لە پێناوی دادپـەروەری و یەکسـانیدا داڕێـژراون، هـەر بـەم یاسـایانە دیموکراتییـەتی راسـتەقینە دێتـە ئـاراوە، مـەرجی ئـەم دیموکراتیەتـەش دەسـتەبەرکردنی مافەکانـە بـۆ هـەموو کۆمـەڵ، پێویسـتە ئـەو دامودەسـگایانەش کـە ڕاسپێردراون بۆ جێبەجێکردنی ئەم یاسایانە پاك و دادپـەروەربن، هـەروەها سەربەخۆ کاربکەن بەرانبەر هێزە کۆمەلایەتییـەکان و سیاسـیەکان و لـەژێر کاریگـەری هـیچ کـەس و لایەنێکـدا نـەبن، چـاوی چـاودێری کۆمـەڵ و

دەسگاکانی چاودێریان لەسەربێت لە ڕێگەی دامــەزراوە دیموکراتییەکانــەوە، هەموو ئەم خەسڵەتانەی دەوڵەت و دامەزراوەکانی و یاساکانی و ئەرکەکانی بەم شێوە دیموکراتیە لەخۆیەوە نایەتە ئاراوە، بەڵکو پێویستی بە تێکۆشـان و هەوڵدانە لە پێناو بەدیهێنان و بەرەو باشکردنی بە بــەردەوامی، مــەرجی سەرەکی حزبەکان و ڕێکخراوەکان و بزووتنەوەکان وکۆمەڵــە سیاسـیەکانیش ئەوەیــە لــە ئیشــوکاریاندا پەیوەســت بــن بــە دیموکراتیەتــەوە و بــە مانــا ڕاستەکەی دیموکراتیەت و ناوەڕۆکی دیموکراتیــەتێکی ســەردەمیانە، ئەوانــە هەموو ئاماژەن بۆ وازهێنان لە بەربلاۆی لــە بیروبــاوەڕ وسیاســەتدا وڕێــزی پرۆگرامی ناوخۆی خۆیان بگرن، مافی گوزارشــت و بیروبــاوەڕ و هەڵوێســت وەرگرتن و بڕیاردان بە خەڵکی بدەن،بە پێچــەوانەی ســەردەمەکانی پێشــوو یان سەردەمی ئێستای هەنــدێك لــە حزبــە سیاســیەکان کــە تائیســتاش وا مامەڵــەی حزبــە چــەپەکان و حزبــە ڕاســتڕەوەکان و وحزبــە ئاینیــەکان وســەندیکاکان و دەســگا ڕۆشــنبیری و کۆمەلآیەتیــەکان ئەکــەن، کــەوەك هەموویان تەختەو دار بن و کۆمەڵێك سەرکردە و سەرۆك حوکمیــان ئەکــەن وەك ئامێر مامەڵەیان ئەکەن، بــە دلڕەقانــە و نەیارانــە لێیــان ئــەڕوانن، چ ئەوانــەی لــە دەســگاکانی دەوڵــەتان و چ ئــەو کۆمــەڵ ودامــەزراوە سیاسییانەش تێکرا بــەو جــۆرە پشــتگوێخراون، ئــەو کۆمەڵــە خەڵکانــەش بەرانبەر ئەو سەرۆك و سەرکردانە هەموو هەســتێکی ڕەخنەگرانــەیان لا ون ئەبێت وئاگایان لە بەرژەوەندیەکانی خۆیان نامێنێــت چ وەك تــاك و چ وەك کۆمەڵ، بەلاّم کێبرکێی پرۆژە سیاسیەکان مافی ئەوە ئەدات بە هەموو ئــەو حزب و ڕێکخــراو و بزوتنەوانــە کــە هــەولّی گەشــتنە دەســەلآت بــدەن بــە شێوەیەکی دیموکراتیانە، کە پێویستە ئەو کێبرکێیە بەردەوام بە شــێوەیەکی دیموکراتیانــە هــەبێت و کێبرکێــی دیموکراتیانــەش بۆخــۆی توندوتیــژی ڕەت

ئەکاتەوە، لە بەر ڕۆشنایی ئەو هەموو روداوو ئەزمونەدا لە مێژووی کۆن و نوێدا ، کە وولاّتانی ئێمە و جیهان بە خۆیەوە بینیوە، ئەبێت هەموو حزبەکان بە هەموو ڕەوتە جیاوازەکانەوە چ چەپ و چ ڕاست هەست بەوە بکەن، کە کاتی ئەوە هاتوە بڕیاری ئەوە بدەن کە لەتوندو تیژی دوور بکەونەوە و ئەوە بزانن توندو تیژی هیچی لیّ بەرهەم نایەت مالّوێرانی و ولاّت وێرانی نەبێت ، تەنانەت ئەو توندوتیژیانەش کە بە ناوی تێکۆشان لە پێناوی سەربەستی و دادپەروەری و یەکسانییەوە کراوە، هەر بۆتە هۆی سەرەونخونکردن و لە دەستدانی ئەو ئامانجانەی کە هەولّیان بۆ داوە، نمونەش زۆرە و هەموو ئەو شۆڕشانەی لە ماوەی کۆن و نوێدا کراوە بەو جۆرە گەواهی ئەوە ئەدەن، لە بری توندوتیژی ڕێگەی دیموکراتی هەمەجۆر هەیە بۆ تێکۆشان لە پێناوی گۆڕاندا، ئەوانەش کە ئەلّێن تێکۆشان بۆ مافێکی سیاسی یا کۆمەلاّیەتی یا نیشتمانی بۆ هەموو کۆمەلّە و لە پێناوی مەسەلەیەکی ستراتیژی گەورەدایە و لە هەمو بارودۆخێکا یەك شێوازی هەیە ئەوانە ڕاستیەکان ئاوەژو ئەکەن، مێژوو بۆمان ئەسەلمێنێت کە هەر قۆناغەو مەرجی خۆی هەیە بە پێی ئەو ئامانجانەی کە دیاری ئەکرێت و بە پێی شێوازی ئەو تێکۆشانە، هەر تیپەڕاندن و لادانێك لەو مەرجانە خاوەنەکەی ئەخاتە خانەی سەرکێشی کردن و بە فیڕۆدانی پاشەڕۆژی گەل و ولاّت، جیاوازی و هەمەجۆری شێوەکانی تێکۆشان کارێکی ئاساییە ، تەنانەت جیاوازیش لە شێوەکانی تیکۆشان دژ بە بەرهەلّستی و بەرەنگاربونەوەی وولاّتێکی داگیرکەر پێویستی بە وردی هەیە لە هەلّبژاردنی ئامرازەکانی بەرەنگاربوونەوە و هەلّبژاردنی ئەو مەرجانەی کە بۆ ئەو شێوازە تێکۆشانە پێویستە و لەگەلّ هەلّبژاردنی چۆنیەتی بەکارهێنانی ئەو مەرج و ئامرازانە، زۆرجار بە مانای دیموکراتیەتێکی

ئاشتیانە، دیموکراتیەتی سیاسی کە دیبلۆماسیەتی پێ ئـەوترێت، تەنانـەت ئەگەر چەکیشی تیا بەکار هات پێویستی بەوە هەیە کە بیر لەوە بکرێتـەوە چـۆن بـەکار بێـت، تـا بـەکارهێنانی ئـەو چـەکە دژی مەبەسـت بەرهـەم نەهێنیت، هەروەکو لینین ئەڵێت ئەوە بۆخۆی هونەرێکە یاساو مەرجی خۆی هەیە لە هەموو بارودۆخێکدا، لەبەر ئەوەی سەربەستی مرۆڤ و مافەکانی و بەختەوەری ئامانجی سەرەکییە جا ئەگەر ئەوە لەدەست چوو ئـەوا هیچـمان نـەکرد، بۆیـە هەڵبـژاردنی شـێوازەکانی تێکۆشـان مەبەسـتە چ لـە ڕووی سیاسییەوە و چ لە ڕوی سەربازییەوە، کە پێویسـتە پارێزگـاری لـە ژیـانی مرۆڤ مەبەستێکی گرنگ بێت، زیادەڕۆیی نەکەین لـە لەدەسـتدانی ژیـانی مرۆڤدا لە ژێر ئەو جۆرە دروشمە وروژێنەرانـەدا، لـە بـری سەرکێشـی کـە هـەردەم تونـدو تیـژی لێئەکەوێتـەوە ، پێویسـتە ڕێـز لـە دوو مەسـەلەی سـەرەکی بگـرین : یەکـەم ڕێـز لـە تێکۆشـانی قۆناغکـاری بگـرین لـە هەوڵدانمانـدا بـۆ گـۆڕان، دووەمـیش خۆمـان ڕزگارکـەین لـە کـورتبینی و تایەفەگەری و ئاژاوە لە کاری سیاسیدا، ئەگـەر قۆناغکـاری پێویسـتی بـە مەرجی تایبـەت بـە سـەردەمەکە هەیـە و پێویسـتە بـۆ گـۆڕان و ئەگـەر گۆڕانکاریەکان قۆناغ دوای قۆناغ دێت و تێکۆشانی هەر قۆناغێـك کەڵەکـە بووی تێکۆشانی قۆناغەکانی پێشتریشـی تیایـە ئـەوا ڕزگـار بـوونیش لـە ڕەگەز پەرەستێتی و هەلپەرستی سیاسی بە مانای خۆڕزگارکردن لە کەوتنـە ژێر کاریگەری درووشمـی دیمـاگۆگی دێـت کـە خاوەنـەکانی ئـەو دروشمانـە هەرئەوەندەیان بەسە بەرزی بکەنەوە بێئەوەی بیریان لـەوە کردبێتـەوە چـۆن ئەگـەن بـە بـەدیهینانی ئـەو درووشمانـە، واتـە مەرجـە واقیعیـەکانی بەدەستهێنانیان دەستەبەر نەکردووە، یا وەك ئەوەی کە مەبەسـتیان نـەبێت چۆن دەستەبەری بەدیهێنانی ئەکەن، بە قەدەر ئەوەی مەبەستیان وروژانـدنی

هەست وسۆزی خەڵکیە،و بەمەش گەل بەرەو ئــاژاوە و سەرکێشــی ئەبــەن و ئەنجامیش نرخێکی گران ئەکەوێت لە سەریان، ئاژاوە گێڕی و گێرە شـێوێنی هەروەك هەلبازی و شۆڤینی وایە و ناگەنە بەدیهینانی ئامانجەکانی گـۆڕین، بە لٚکو هەر هەوڵی بەرهەڵستی ونارەزایی ئەدەن بەرانبەر ئەو واقیعــەی کـە پێویستی بــە گۆڕانــە، بــیٚ ئــەوەی پرۆژەیــەکی بــەجیٚ پێشــکەش بکــەن و پرۆگرامی ئەو گۆڕانەی لەخۆ گرتبێت، یا بیٚ ئەوەی هەولٚ بــدەن شـێوازێکی ڕاستەقینە بدۆزنەوە بۆ گۆڕان، ئەم نابینایی و نابەرچاو ڕوونییەش بێگومان ئەنجامەکەی شکست و ڕووخاندنی خۆ و ئەوانی تریشە.

ئەم ڕاستییە رونانە کە ئامــاژەم پێکــردوون، وەك بناغەیــەکی ســەرەکی وایە بۆ هەر پرۆژەیەکی گۆڕان، بــە شـێوەیەکی تایبــەتی ئــەمڕۆ و هــەموو کاتێکیش ئــەبیٚ پێــداگری بکرێــت لەســەر مافــەکان و بــەهاکانی مــرۆڤ و ڕێزگرتنی و بەهای پێشکەوتن و دادپەروەری و یەکسانی، بە تایبــە تــی لــە وڵاتانی ئێمەدا کە ڕژێمــە ســەرکوتکەرەکان دەســتیان بەســەرا گرتــووە بــە هەموو شێوەیەك و هەر ئەو ڕاستیانەشە کە تێگەشتن لە هاونیشتمانی بوون و مــاف و داد دڵنیــا ئەکاتەوە،هەرئــەم مەرجانەشــە کــە ئەبنــە کۆڵەکــەی پێکهێنانی دەوڵەتێکی نویٚ، ئەم ڕاستیە بەڵگــە نەویســتانەش لــە ئێســتاو داهاتووشــدا ئەبنــە شــوێنی گرنگیپێــدانی زانســت و ڕۆشــنبیری و ئەبنــە مەڵبەندی بلاٚوکردنەوەی هەستیاری و ڕۆشنبیری لای خەڵکان بە جۆرێك کــە زانیاریان هەبێت دەربارەی مافە سرووشتی و ئاساییەکانیان لــە نیشــتماندا، و بەر لە بیروباوەڕی ڕەگەزپەرستیانە و جیاخوازیانە بگرێت و ڕێگــەش لــەو بیروباوەڕانە بگرێت کە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی بەرەو دواوە ئەبات و ئەیکاتە کۆیلەی دواکەوتوویی و نەبوونی توانــا ودەســەلاٚتی بــەڕێوەبردن و ئامــادەی ئەکات بۆ کوێرەوەری و باوەڕبوون بە جادو شوێنکەوتنی وەهم و بێهودەیی.

ئەم پێگە سەرەکی و گرنگانــە بــە گشــتی مەرجــە پێویســتەکانی هــەر پرۆژەیەکی ڕاستەقینەی گۆڕان پێکئەهێنن،بەلاّم پرۆژەی گۆڕان لــە ولاّتــانی ئێمەدا لەسەردەستی چــەپەکاندا بــە هاوکــاری هێــزە دیموکراتیخوازەکــان و پاڵپشتیان کە لە هەموو ناوەندەکانی کۆمەڵگاوە هاتوون، وێڕای ئەو پێگــە سەرەکیانە تا هەموو توخمە پێویستەکانی گۆڕان تەواو ئــەبێت، وا پێویســت ئەکات لەسەر ئەو چەپانەی کە بەرنامەڕێژی ئەو تێکۆشــانە ئەکــەن تــا بــێ کۆسپ سەربکەون پێویستە دوومەرجی سەرەکی لەبەرچاوبگرن کە ئــەویش: یەکەم ئەبێ باوەڕیان بەوە هەبێت کە تێگەشتنە گشــتیەکان لــە بیروبــاوەڕی سیاسی و کۆمەلاّیەتی قابیلی گۆڕانەو،بە گشتی لە بیروباوەڕیشدا هەنــدێك شت قابیلی گۆرانەو جێگیر نییە، بە شێوەیەکی ڕونتر بڵێین هــەر ســەردەم و زەمانەو تێگەیشتنی خۆی ئەخوازێت،مەرجە مێژووییەکانی ئــەو ســەردەمە ئامادەکاری ئەکات بۆ هەڵیەنجان و پێکهینانی ئەو بیروباوەڕ و سیاسەتە، بە واتایەکی تر بیروبــاوەڕ، هــەر بیروباوەڕێــك ڕوداوێکــی مێژووییــە، لەمــەدا جیاوازی نییە لە نێــوان بیروبــاوەڕی مارکســی و لیبراڵــی و ئاینیــدا، دووەم بریتیە لەوەی هەر گۆڕانکارییەك لــە کۆمــەڵگای عــەرەبی ئێمــەدا و هــەر کۆمەڵگایەکی سەردەمدا بەگشتی کە ڕووئەدات، پێویستە زۆر بەوردی لێی بکۆلێنەوە و ڕەچاوی فراوانبونی ئەو بنکەو پێگە کۆمەلاّیەتییە بکــەین کــە بوونەتە هۆی ئەو گۆڕانە، کە بەردەوام لە فراوانبوندایــە و ناوەنــدی تریشــی لەگەڵدایە، ئەمەش وائەخوازێت لە خەڵکانی چەپ کە ڕزگاریان ببێت لــەو بیرکردنەوەیەی کە گۆڕان تەنها بە ئەرکی چینێکی تایبەت ئەزانێت، کە بــە تایبەت چینی کرێکار بێت، ئەم چینەش بۆخۆی گۆڕانکاری بەسەردا هــاتوە و، شــــێوازەکانی بەرهــــەمهێنان گــــۆڕاوە و جەماوەرەکەشــــی گــــۆڕاوە و سروشتیشیان گۆڕاوە و ئەرکە کۆنەکەشیان وەك خۆی نــەماوە کــە مــارکس

پڕۆژەکەی خۆی لەسەر بنیات نابوو، (چینی کرێکار ئەگەر بەو تێگەیشتنە کۆنە بێت کە پرۆلیتاریا بریتیە لەوەی کە لە کارگە بەرهەمهێنەرە گەورەکاندا کار ئەکەن و بە پێی لێکدانەوەی ئابووری مارکسی هێزی بازووی ئەوان قازانج درووست ئەکات و بە پێی ئابووری سەرمایەدارییش سەرمایە قازانج درووست ئەکات و ئەچێتە گیرفانی سەرمایەدارەوە، ئەگەر بەو تێگەیشتنە بێت ئەوا زۆر وولاّت هەیە وێڕای ئەوانەی کە هەژارن و ئەچەوسێنەوە زۆرن بەلاّم کارگەی تیانییەو ئەگەر بەو پێیە بێت ئەوانە پرۆلیتاریایان نیەو یا چینی کرێکاریان نیە، لێکدانەوەی تازە ئەوەیە سەرمایەدارو بازرگانی گەورە لە جیهاندا هەن وەك بازرگانی مولّك وتاوەرە گەورەکانی نیشتەجێبون و زۆر کاری گەورەی کە سەرمایەی گەورەی تیا بەکار دێت و خەلّکانێکی زۆری تیا ئەچەوسێتەوە، مەبەستی نووسەر لەوەیە کە ئەلّی تێگەیشتن لە چینی کرێکار گۆڕاوە — وەرگێڕ) بەلاّم ئەم چینە کرێکارە بەو شێوازە جیایانەوە کە بەخۆیەوە بینیویەتی ڕۆلّی ڕاستەقینەی خۆی هەیە لە گۆڕاندا، بەلاّم ڕۆلّێك جیاواز لەوەی کە سۆشیالستی مارکسی لە سەردەمی یەکەم ئەزموونیدا لە مێژوودا دیاریکردبوو ، هەروەها ڕۆلّێك جیاواز لەوەش کە لینین دیاریکردبوو، ئەم چینە زۆری تری پێوە لکاوە لەو هێزانەی کە نزیکن لێوەی، هێزێك کە بە پێی مێژوو ڕۆژ بە ڕۆژ لە زیادبوندایە لە ژمارە و لە قەوارەشدا کە هەموویان ڕۆلیان هەیە لە گۆڕاندا، ئەمانەش ئەو هێزانەن کە دڕندایەتی سەرمایەداریی ڕۆژ لە دوای ڕۆژ پالّیان پێوە ئەنێ بۆ ئەوەی بێنە گۆڕەپانەکەی گۆڕانەوە و تێبکۆشن لە پێناوی گۆڕاندا، ئەو دڕندایەتییەی کە سەرمایەداری گلۆبالّ بەردەوام لە چەوساندنەوەدا هەولّ ئەدات و خەلّکی زیاتر ئەکاتە کەرەسەی بەرژەوەندیەکانی، خۆی بە شێوەیەکی

هەرێمایەتی و جیهـانیش پـەرە ئەسـێنی و تـا ئەگاتـە ئـەوەی چـینەکانی ناوەراستیش ڕووت ئەکاتەوە و بەرەو هەژارییان ئـەبات، دڕندایەتییـەك کـە سەرمایەداریی گلۆباڵ دەست ئەکێشێتە ناوەندەکانی ڕۆشـنبیری و ئـەوانیش ئەکاتە پێخۆری مەبەستەکانی خۆی .

بەلاّم کارێکی گرنگ هەیە کە دائەنرێت بە بەشێك لەو کۆڵەکانەی کە بە شێوەیەکی بەردەوام بنجبەست لێی تێبگەین ئەویش ئەوەیە کە لـە ولاّتـانی ئێمەدا و لە بەشێك لە ولاّتانی جیهاندا گۆڕان هەیە و گۆڕانکاری گـەورەیان بەسـەردا دێـت کـە پێویسـتە ئێمـەش دژی نەوەسـتینەوە و لـە شـێوازە باشـەکەیدا لەگـەڵیا بین،ئەوەنـدەی کـە بەرژەوەنـدی وولاّتەکـەمان و مرۆڤەکانی تیا بێت .

ئەمە ئـەو کۆڵەکانـە بـوون لـە ڕوی دیاریکردنـەوە لـە لای مـن و بـە شێوەیەکی تیوریانە کە ئەبنە بناغـەکانی پـڕۆژەی گـۆڕانێکی ڕاسـتەقینە، هەروەها ئەو بناغانەن کە پێشنیازم کـردوون بـۆ پـڕۆژەی چـەپی نـویێ لـە جیهانی عەرەبیدا، بە تایبەتی لەم سـەردەمەی ئێسـتادا، مەبەسـتم چـەپی نوێیە، کە بە ڕووی دیموکراتیەتدا کراوەبێت بە هـەموو ڕەوتەکانیـەوە، ئـەم کۆڵەکانەش لەگەڵ گرنگیشیاندا لە ڕووی جێبەجێ کردنـەوە بەسـتراونەتەوە بە سەردەم وتوانـای جێبەجێکردنیەوە،هـەروەها وەك هـەر بیروبـاوەڕێکیش ڕیژەییـەو ڕەهـا نیـە و لـە کـاتی پـێش جێبـەجێکردنی و بەدەسـتهینانی مەرجـەکانی وەك خـەیاڵ وایە،بـەلاّم لـە ڕوانگـەی خۆمـەوە و لـە ڕووی تیورییەوە بە بناغەی سەرەکی دائەنێم بۆ چەپەکان .

دەرگای سێیەم

ئەرك و بابەتە ڕاستەوخۆکانی بەرنامەی گۆڕان بە ناوی چەپەوە

کاتێك باس لە پـرۆژەی گۆڕانکارییـەکی دیموکراتیانـە ئەکـەم بـە نـاوی چەپەوە، ئەوە نییە کە من داهێنانێکی نوێم کردبێـت لـە پـرۆژەی چـەپداو پێش من چەپ پرۆژەی نەبووبێت، بەڵکو ئەمە پرۆژەیەکی نـوێی جیـاوازە، لە ڕاستیدا هەوڵێکە کە سۆشیالستیەکی وەك من قالبوو، ئێسـتا بێلایـەن ئەیـدات بـە پشتبەسـتن بـە ئـەزموونێکی مێـژوویی لـە بـواری چـەپدا و خوێندنەوەم بۆ واقیعی ئێستای جیهان و عەرەب، هـەرووەها هەوڵێکـە بـۆ هاوکاریکردنی ئەوانەی پێش من و دوای من هـەوڵی دیـاریکردنی ڕێـڕەوی چەپ ئەدەن، دوای ئەوەی تووشی هەڵوەشـاندنەوە و پەرتـەوازە بـوون بـو و پاشەکشەی کرد لە ڕۆڵی خۆی، هەروەها تەواوکردنی ئەو پرۆژانەیە کـە لـە هەلو مەرجێکی نوێدا بە ئەنجام نەگەیشتوون و پەرتـەوازەبوون، ئاساییشـە گەر ئێستا جیاوازی هەبێت لە مەرجە ئابووری و سیاسیەکانی ڕابردودا، بـە هۆی ئەو گۆڕانکاری و گەشەسـەندنانەوە کـە بەسـەر جیهـان و ناوچـەکەدا هاتوە لەم مـاوەی رابـردوەدا، ئـەو مەرجـە نوێیانـەی واقیعـی سیاسـی و ئابووری گۆرانکاری بەسەر بـارودۆخی کۆمەلآیەتیـدا هێنـاوە، کـە نـاکرێ پشتگوێی بخەین و ڕەچاوی نەکەین، کاتێك کە باس لە گۆڕان ئەکەین، ئـەو مەرجانەش کە کاریگەری هـەبوە لەسـەر چـەندی و چـۆنی بـێ هاوتـا لـە

کۆمەڵە سیاسی و کۆمەلایەتیەکاندا کە هێزی گۆرانکـاری دیموکراتیـان لـێ پێکدێت، ئەو مەرجانەش پاشەکشەی ڕۆڵی چـینی کرێکـاری تیـا دروسـت ئەبێت ، بە بەراورد لەگـەڵ ئـەو ڕۆڵـەدا کـە لـە پرۆسـەی بەرهەمهێنانـدا هەیەتی ئەو پاشەکشەیەش لە ڕۆڵـی ئەوانـدا لـە بەرهەمهێنانـدا ڕوی داوە بەهۆی ڕۆڵی ئـامێرەوە، بـە پێـی گەشەسـەندنی تەکنـەلۆژیا کـە شـوێنی کرێکـاری گرتۆتـەوە لـە پرۆسـەی بەرهەمهێنانـدا، بـەلاَم کـۆی ئـەم گۆڕانکاریانە لەم مەرجە نوێیانەدا لە ڕووی بابەتیەوە ڕۆڵـی هـیچ هێزێکـی کۆمەلاَیەتی ڕەت نەکردۆتەوە لەو هێزانەی کە سەراپای جیهـانی گرتۆتـەوە کە ئەوانیش هەژارانن، ئەوانەن کە ئەچەوسێنەوە و پەراوێز خراون و ڕۆژ لـە دوای ڕۆژ لە زیادبوندان و تا سەرمایە نابەرانبـەر بێـت لای بەشـێکی کـەم کەڵەکە ئەبێت و بەشەکەی تریش ژمارەیان زیاد ئەکات .

لەبـەر ئـەوەی ولاَتـانی ئێمـە تـا ئێسـتاش ژێردەسـتەی ڕژێمـە سەرکوتکارەکانە، بە شێوازی جـۆراو جـۆر ناوەنـدی بڕیـار قـۆرخکراوە بـۆ ئەوان، بە شێوازی جۆراو جۆر فەرمانڕەوایی کۆمەلگاو ولاَت ئەکەن، لەبـەر ئەوە ئەو پڕۆژە نوێیەی کـە پێشـنیازی ئەکـەم هەرچـەندە کـەم و کـورت و ناتەواو و ناکامڵ بێت ئەتوانم بلێم پڕۆژەیەکی تازەیە و زیاتر یەتەوە لەگەڵ مەرجەکانی سەردەمی نوێدا .

ئەو پرۆژە نوێیە چییە بۆ چەپ، لەم مەرجە مێژووییە نوێیەدا، هـەروەها ئەو بابەتە بنەڕەتیانە چییە کە پێویسـتە ببنـە بەرنامـە، یـا ڕەنگـە بـبن و ئەرکە هەستپێکراوەکانی چیە کە پەیوەنـدی هەیـە بـەو بابەتـەوە بـە پێـی لێکدانەوەی من ؟

مـن هەنـدێك بابـەت پێشـنیار ئەکـەم وەك تـەوەرێك پێکـدێت لـە بەرنامەی تازە و کۆنی چەپ، وەك پرۆگرامێکی هاوبەش لە نێوان پێکهاتـە

جیاوازەکانی چەپ لە هەر ولاّتێکی عەرەبیدا، وێـڕای ئـەوانیش هێزەکـانی تریش سەر بە هەر بنچینەیەك بن، کە یەك ئەگرن یا هەولّ ئەدەن یـەکبگرن لە نێوان خۆیاندا بە گوێرەی بەرژەوەندییان بۆ گۆڕانکاری لە ولاّتەکانیانـدا، بـەلاّم لـە پرۆسـەی پیادەکردنـدا هـەر ولاّتـەو بـە گـوێرەی تایبەتمەنـدی و بارودۆخی ولاّتەکە و هێزە ناوخۆییەکانی خۆی جیاوازی ئەبێت لە ولاّتێکـی تر، کە ئەمە ئاسـاییەو کێشـەمان لەسـەری نییـە، بـەلاّم ئـەوەی کـە تیـا هاوبەشن لەو ئەرکانەی کـە دێتـە ڕێـی پێکهاتـە جیاوازەکـانی چـەپ لـە جیهانی عەرەبیدا، ئەوەیە کە ولاّتـانی ئێمـە بـە بـێ جیـاوازی هـەموویان واقیعێکی سیاسی گشتی ئالۆزیان هەیە لە ڕوی پێکهاتەییەوە کە تائێسـتا چاوەڕوانی چارەسەرە، کێشەو دەردە سەرییەکی قولّ و ئالّوز، تا ئێستا ئـەو هێزانەی ڕێگایان گرتۆتە بەر بۆ چارەسەری نەگەیشتونەتە ئەنجام، ئایا چەپی نوێ بۆی چارەسەر ئەکرێت ؟ کە ئێمە وای دائـەنێین ڕێگایـەك بکاتـەوە بـۆ چارەسەری کێشە ئالّۆزەکان، ئەرکی سەرەکی پێش دانانی بەرنامەیـەك بـۆ چەپی نوێ پێویست بەوە ئەکات کە تیشـکێك بخرێتـە سـەر بـاری ئێسـتا، لەگەلّ وروژاندنی لێکۆلّینەوە دەربارەی خوولقاندنی هۆشیارییەکی نـوێ کـە دەستەبەری هەلّسانەوەیەکی نوێی چەپ بکات لە جیهانی عەرەبیدا .

دۆزی یەکەم : بابەتێکی پەیوەندیدارە بە بنیاتنـانی دەولّەتـەوە، کـاتی ئەوە هاتوە ولاّتەکانمان ڕزگاریان ببێت لە شـێوازی سـەرکوتکاری کـۆن لـە لایەن فەرمانڕەوا بالاّ دەستەکانەوە، بە هـەموو جۆرەکانیـەوە، جێگـرەوەی ئەم دەولّەتە کۆنانەش دامەزراندنی دەولّەتی نـوێی دیموکراتیـە، کـە ئەمـە دەولّەتی ماف و یاساو هاونیشتمانییە، دەولّەتی دامەزراوە دیموکراتیەکانـە، هـــەروەکو ئاشـــکرایە لـــە مێـــژووی ولاّتـــە نوێکانـــدا تەنانـــەت ئەگـــەر دیموکراتیـەتێکی تـەواویش نـەبێت، واتـە بـە شـێوازێکی ڕاسـت پیـادەی

دیموکراتییەتی نەکردبێت وەکو ڕێزگرتنی مافی مرۆڤ و هەڵوەشاندنەوەی هەموو ئەو یاسایانەی کە سەربەستی کەسەکان و کۆمەڵ زەوت ئەکات بۆ گوزارشت لە بیروڕاو هەڵوێستیان لە ڕێگەی حزب و ڕێکخراو و سەندیکاکانیانەوە، بەڵام پێویستە دەوڵەتێك بێت دەستورەکەی جیاوازی بکات لە نێوان دەسەڵاتەکانی یاسادانان و جێبەجێ کردن و داد دا، هەروەها پێویستە دەسگاکانی ئاسایش و سەربازی ڕۆلیان دیاریکراو بێت لە بڕیارە سیاسیەکاندا و بە هیچ جۆرێك لەو سنورەی دەسەڵاتی خۆیان دەرنەچن، هەروەها هەڵبژاردن ئازاد بێت وبە پێی یاسا دیموکراتییە ڕاستەقینەکان بێت، ئەمەش بناغەی بە دەوڵەت بوونە، لە پێناوی دروستبوونی دەوڵەتی لەوجۆرە لەوڵاتەکانی ئێمەدا واتە دیموکراتی نوێ، پێکهێنانی پێویستیەکانی درووستبوونی ئەو دام و دەسگا دیموکراتیانە و کامڵ بوونیان لە لایەك و پەیوەست بوونی کۆمەڵ بەو دام و دەسگایانە لە لایەکی تر بۆ بەرژەوەندی هاووڵاتیان، پێویست بە دەسگاکانی چاودێری ئەکات بۆ دەستەبەرکردنی جێبەجێ کردنێکی پێویست، چاودێرییەك لە لایەن دەوڵەتەوە بۆ هاووڵاتیان و چاودێریەکیش لە لایەن هاووڵاتیانەوە لەسەر دەوڵەت بۆ دڵنیابوون لەوەی کە هەر لایەو بە ڕێکی بە ئەرکەکانی خۆی هەلئەسێت و پاراستنی ئەو پەیوەندییەی نێوان هاووڵاتیان و کۆمەڵ لەگەڵ دام و دەسگا دیموکراتییەکانی دەوڵەت ئەکات، لە لایەکی تریش ئەو دەسگا چاودێریانە سنورێك بۆ بەرتیل و ساختەکاری و گەندەڵی و بەفیڕۆدانی سامانی گشتی دائەنیت و ڕێگە لە ڕوودانیان ئەگرێت،وائەکات حکومەت لە کارەکانیا ڕوون و ئاشکرا بێت، هەروەها دامەزراوەکانی کۆمەڵیش وەك دەستە هەڵبژێردراوەکانی ناوچەکان دەستەکانی شارەوانیەکان وئەحزابی سیاسی و سەندیکاکان و هەموو ئەو کۆمەڵە

ڕۆشنبیری و پیشەییانەی لە بوارە جیاوازەکاندا هەن کە ئەمانە هەموو ئــەو دەستانەن کە بە شێوەیەکی دیموکراتییانە هەڵبــژێردراون، ئەگــەر ئــەو هــەم ئاهەنگییە لە نێوان دەســگاکانی دەوڵــەت و ئــەم دەســتانەدا هــەبوو ئــەوا ئەومەرجە سەرەکیە پێکهاتوە بۆ دروستبوونی دەوڵەتێکی کامڵی دیموکراتی کە دەستەبەری ئەم ئامانجانە بکات : بناغەیەك بۆ سەربەســتی، ڕێزگرتنــی مافی تاك،پاراســتنی مافــەکانی تــاك وکۆمــەڵی هــاووڵاتی، پێشــکەوتنی ئابووری، پاراستنی ژینگــە، بــەهێزکردنی زانســت و فێربــوون لــە قۆناغــە جیاوازەکانــدا، دەســـتەبەرکردنی هۆکارەکــانی پێشــکەوتنی ڕۆشـــنبیری وکەڵەکەبوونی زانیاری،بەدەستهێنانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی لــە ڕێگــەی دەستەبەرکردنی دڵنیایی کۆمەڵایەتی وخزمەتگوزاری و چارەســەری بیمــەی بێکاری،هەروەها خســتنەگەڕی تواناکــانی نــاوخۆ بــۆ ڕێگــرتن لــە کۆچــی خەڵکانی بە توانا، بەڵام ئەم دەوڵەتە دیموکراتییە نوێیە پێویســتە عیلمــانی بێت ئینجا ئەتوانێت دیموکراتی بێت، ئەبی لە داموو دەسگاکانیا جیاکــاری هەبێت لە نێوان ئاین و سیاسەت و لە نێوان سیاسی و پیرۆزیدا، تەنانەت لە کاروباری کەسێتیشدا ئەبیّ دەسگاکانی ســەر بــە دادگاکــان بێــت و مــافی کەسەکان هەبێت چی دەربارەی کەســێتی خۆیــان هەڵئەبــژێرن، چ لــە ڕووی ئاینی و چ لە ڕووی مەدەنییەوە، و خۆیــان بڕیــار بــدەن یاســایەکی چــۆنیان دەربارەی باری کەسیتی ئەوێت، بەڵگە نەویستیشە دەوڵەتێکی دیموکراتی وا پێویستی بــەڕژێمکی دیموکراســی ئــەبێت کــە هــەموو یاســاکانی دەوڵــەت چوونیەك بێت، مەبەســت لەوەیــە سەرچــاوەی بڕیــار یــەك بخرێــت، ئەمــە دەسەڵاتی یاسایی ئاینییە و ئەمەیان مەدەنییە تیــا دەرنەکــەوێت و بــوونی نەبێت بەبی ئەوەی یاسا کەسێتی خۆی لەدەست بدات، بــبن بــە یــەکێك لــە دادگاکانی دەوڵەت، ودوربێت لە چاودێری سەرچاوە ئاینییــەکان (المرجعــات

الدينيه) وتەواو سەربەخۆ بێت،ئەوەی سودی زۆرە لە جیاکردنــەوەی ئــاین و دەوڵەتدا ئەوەیە کە ئاین بە خراپی بەکار نایــەت لــە لایــەن دەوڵەتــەوە بــۆ بەرژەوەندی هەندێك و لە لایەکی تریش ئاین خراپ ناکرێت و وای لێبکرێت کە بەها ڕۆحیەکەی خۆی لەدەست بدات و هەندێك شتی بەناوەوە بکرێت کە ئــەرکی ئەونییــە، ئــەرکی ئــاین ڕێنیشــاندەری و بانگــەوازە بــۆ چــاکەو خۆشەویستی و دادپەروەری و یەکسانی، بیٚ بەکارهێنانی زۆر و ناخۆشــی و خەڵك بــەکافر ســەیرکردن، هــەروەها بــیٚ بــەکارهێنانی دەســەڵاٚت بەســەر دەوڵەت و دەسگاکانی وزۆرەملیٚ کردن بەسەریانەوە کە زۆر لە ولاٚتانی ئێمە بــاجی زۆری ئــەم جــۆرە دەســتێوەردانەیان داوە کــە لــە لایــەن ڕێکخــراوە ئاینییەکانەوە پیادە ئەکرێت، بە ناوی ئاینەوە و بە پێی بۆچونەکانی خۆیــان یاساو ڕێسایان سەپاندووە بەسەر خــەڵکا و سەرپێچــیکارانیان(بە بۆچــوونی ئەوان سەرپێچیکار بوون) بــەگیر هێنــاوە و کــاری ناشایســتەیان بەرانبــەر کردوون، و هانی ڕسواکردن و کوشتنیان داون، زۆرجار بــە ڕێکــەوتن لەگــەڵ هەندێك لە ناو دەسەڵاٚتدا لە جیاتی دەوڵەت بەم کارانە هەستاون ، بەمــەش ڕژێمی چەوساندنەوە و سەرکوتکاری بەرهەم دێت و دێتە ئاراوە .

کاتی ئەوە هاتووە لە بیرکردنەوەماندا و لە پیادەکردندا جیاوازی بکەین لە نێوان دەوڵەت وەکو دەسگایەکی یاسایی خاوەن ســەربەخۆییەکی ڕێــژەیی سەبارەت بە چینە کۆمەلایەتیەکان و هێزە سیاســیەکان، و لــە نێــوان ئــەو دەسەڵاٚتانەی کە بە هەڵبژاردن دێنە پێشەوە بۆ ناوەندی بڕیار، کە بــەردەوام لــە گۆڕاندایــە و کــاتی ئــەوە هــاتووە ڕزگارمــان ببێــت لــە دەســەڵاٚتی سەرکوتکاری تاکە کەسی و تایەفەگەری و خێڵەکی و خێزانی، کــاتی ئــەوە هاتووە لە وولاٚتەکانماندا دەوڵەت سەروەر بێت و سەربەخۆیی تەواوی هەبێت لە دەسگا ئاینییەکان و بڕیارە کوێرانەکانیان، تا لە تایەفەگەری و مەزهەبی

دوور بکەوینەوە کە بەکار ئەهێنرێ لە لایەن هەندێك هێزی سیاسـیەوە بـۆ نەهێشتنی دروستبوونی دەوڵەتێکی دیمـوکراتی، کاتێـك دەوڵـەت ڕزگـاری ئەبێت لەم سەرکوتکارییە، کاتێك دەوڵەت سەربەخۆیی بەدەست ئـەهێنێ و ڕزگاری ئەبێت لەو دەسگا ئاینی و دابەشبوونە تایەفەگـەری و مەزهەبییـە، ئەوکاتە بنەماکانی دەوڵەتیکی دیموکراتی پێوە دیارە و ئەبێتـە دەوڵـەتێکی دیمـوکراتی نـوێ، کـە ڕێـزی ئـاینیش ئـەگرێت و سـەربەخۆییش ئـەدا بـە ئیمانـداران و مافـەکانی مـرۆڤیش ئـەپارێزی و ڕێـز لـە سەربەستیشـیان ئەگرێت.

دۆزی دووەم :پەیوەسـتە بـە کۆمەڵگـەی مـەدەنی و دامـەزراوە جیاوازەکانییەوە، کۆمەڵگـەی مـەدەنی لـە بـری کۆمەڵگـەی ئـەهلی، بـە پێچەوانەی کۆمەلگەی مەدەنیەوە کۆمەلگەی ئەهلی بریتییـە لـە خێـڵ و بنەماڵەو ڕەوتی ئاینی جیاواز لە نێوان خۆیاندا، بەڵام کۆمـەلگای مـەدەنی بریتییە لەدابەشبوونی هاووڵاتیان لـە نێـوان حـزب و ڕێکخـراوو کۆمەڵـەی کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری و پیشەیی و خاوەن کارە سەربەسـتەکان، مـن وای ئەبینم کە دەرکەوتنی ئەو کۆمەڵگە مەدەنیانە دیاردەیەکی دیموکراتیانەیـەو مرۆڤانەیە، بەڵام ئەم کۆمەلگـە مەدەنیانـە بـەردەوام پێویسـتیان بـە خـۆ نوێکردنـەوە و نوێکردنـەوەی ئـەرك و ئامرازەکـانی تێکۆشـان هەیـە و پێویسـتیان بـە گەشەسـەندنی زیـاتر هەیـە بـە ڕێـڕەوی دیموکراتیـەت و ڕووناکبینیدا و بە ڕێـڕەوی گرنگیـدانێکی تایبـەت بـە مافـەکانی مـرۆڤ و هاووڵاتیدا .

دۆزی سـێیەم : پەیوەسـتە بـە مەسـەلەی نیشـتمانپەروەرییەوە، ئەمەش لەوەدا چڕ ئەبێتەوە کە نیشتمانپەروەری لە هەر وڵاتێکـدا بریتییـە لە بەرگریکردن لە ژێر سایەی دەوڵەتدا و بە هەموو شێوازێکی بەردەسـت و

لە ئاستی توانادا لە سەربەخۆیی و سەرفرازی نیشتمان، وڕێگە گرتن لە هەردەست تێوەردانێکی دەرەکی لە کاروباری وولاّت و سەربەخۆیی و سەروەری وولاّت هەردووکی یەك مانای هەیە، لەبەر ئەوە دەست تێوەردانی ولاّتێکی عەرەبی بۆ وولاّتێکی عەرەبی تر هەر کارکردنەسەر سەربەخۆیی و سەروەری ئەو ولاّتەیە و هیچ بیانویەکی بەجێ نییە بۆ ئەو دەست وەردانە، هیچ هۆکارێك و هیچ بیانویەك و هیچ دروشمێك قەومی بێت یا ئاینی پاساوی ئەو دەست خستنە کاروبارەی ولاّتێکی تری عەرەبی ناداتەوە لە لایەن ولاّتێکی عەرەبیی ترەوە، کە ئەمە ڕوویدا ئەوا گومانی نییە کە بەرژەوەندییەك هەیە بۆیە ئەوەی کردوە، هەر لەم ڕوانگەیەشەوە پێویستە ئەوە بلّێین، هیچ ولاّتێکی گەورەی عەرەبی بۆی نیە خۆی بە پارێزەر و دەمڕاست و بەرگریکار لە وولاّتێکی تری بچووکی عەرەبی بزانێت و ئەگەر ئەمەی کرد ئەوا سەروەری و سەربەخۆیی ئەو وولاّتە بچووکە پێشێل ئەکات، بە هەمان شێوە هیچ ولاّتێکی عەرەبی بچووك یا گەورە نابێت ڕێگە بدات زەوی خۆی بەکار بێنیت بۆ پیلان دانان دژ بە وولاّتێکی تر، هەروەها هیچ حزبێکی ئاینی بۆی نییە لە ژێر پەردەی بەرگریکردن لە ئاین لە وولاّتێکی تردا پەیوەندی ببەستێت لەسەر حسابی ولاّتەکەی خۆی، ولەناو ولّاتەکەی خۆیدا نوێنەرایەتی دەولّەتێکی دەرەوە بکات، تێکۆشان لە پێناو سەربەخۆیی ولاّتدا و دژی داگیرکەرێکی دەرەکی مەسەلەیەکی بناغەیی و سەرەکییە بە هەموو شێوە و توانایەك و ئەچێتە خانەی نیشتمانپەروەری و داکۆکی لە سەربەخۆیی وولاّت،بەلاّم ئەم تێکۆشانە مەرجی نیشتمانپەروەرێتی خۆی هەیە، ئەویش ئەوەیە کە ئەبێ لەژێر سایەی دەولّەتدا بێت و بە هۆی و بە هاوکاری دەسگا سەربازی و ئاسایشەکانی دەولّەت بێت و بە یەکگرتویی گەل بێت بە هەموو

پێکهاتەکانیەوە، ئەو بەرگریکردنە لە لایەن تیپێك یا دەستەیەکەوە نەبێت وبە هەر بیانویەك بێت نابێت لە ژێر ڕکێفی دەوڵەت دەرچێت، لە کاتێکدا کە دەوڵەتەکەش دەوڵەتێکی دیموکراتی بێت ، کە ئەو دەستەیە بۆخۆی بانگەشەی شەڕ و بەرگری بکات بە تەنها بەبێ بەشداری هاووڵاتیان و گروپەکانی تر، یا بەبێ ئاگاداری و پەسەندکردنی دەوڵەت لە ڕێگەی دەسگا سەربازی و ئاسایشەکانیەوە، (نوسەر دیارە لەم ڕوەوە داخی زۆری لە دڵایە و هەموو ئەوانەی کە باسی لێوە ئەکات لە وڵاتەکەی خۆیدا ڕووی داوە، ئەوە ئەو گروپانەی کە لەگەڵ سوریا یەکیان گرتبوو سوریایان هینایە ناو لوبنانەوە، کە ئەمە پێشێلکردنی سەربەخۆیی لوبنان بوو، ئەوە گروپە ئیسلامیەکان کە لەگەڵ ئێران لەژێر سێبەری ئایندا ڕێکەوتوون و یارمەتی لێوەر ئەگرن و کێشەیان بۆ لوبنان دروستکردوە لەگەل ئیسرائیل لە دەرەوەی هاوبەشی لوبنان وەك دەوڵەت و دەیان نمونەی تر — وەرگێڕ) کە ئەمانەش ئەبێتە هۆی شلۆق کردنی سەربەخۆیی و هەستی نەتەوایەتی و ناخۆشی بارودۆخی وڵات، و ئەبیتە هۆی پەرتبوون ودابەشبوون ڕوودانی شەڕی ناوخۆی ئەهلی وئەمانەش وا ئەکات کە دەرەکی دەست بخاتە کاروباریەوە بە بیانوی هاوکاریکردن و ڕزگارکردنی لەو قەیرانە،کەواتە سەربە نیشتمان و دەوڵەت و پەیوەستبوون پێوەی بەردی بناغەی نیشتمانپەروەرییە لای هاوڵاتی، ئینتیما و سەر بوون بە هەر بیروباوەڕ وئاین و سیاسەتێك و بنەماڵەیەك مافێکی تەواوی هەموو کەسێکە بەمەرجێك نەخرێتە سەرو پابەندبوون بە نیشتمانپەروەریەوە، بەڵکو ئەبێ هەموو ئەو پابەندبوونانە لە خزمەتی پابەندبوونە سەرەکییەکەدا بێت بە نیشتمانەوە و بەو دەوڵەتەوە کە لەچوارچێوەی یاسای ئەو وڵاتەدایە، تەنها ئەو پابەندبونەیە یەکێتی نیشتمان و یەکێتی ڕۆلەکانی بەهێز ئەکات، بەڵام شێوازی بەرەنگاربونەوەی

دوژمنی دەرەکی و تێکۆشان لـە پێنـاو ڕزگـارکردنی خاکـدا کـە هێزێکـی دەرەکی داگیری کردبێت پابەندە بە هاوڕایی نیشتمانییەوە و لە ژێر سـایەی دەوڵـەت و دامـەزراوە سـەربازییەکانیدا، ئـەو تێکۆشـانە یـەك شـیوازییە سەرکەوتن بەدەست ئەهێنی بە کەمترین زیانی گیانی و مادی ، لەبەر ئەوە هەوڵدان بۆ ڕزگارکردنی خاك، ڕزگـارکردنی مرۆڤیشـە لـەو ولاّتـەدا، بۆیـە پێویستە دەربەستی گیانی خەڵك بین و خوێنیان بەفیڕۆ نەدەین، بە تایبـەتی لە کاری بێبەهای خۆکوژیدا، ئێستاش کاری دیپلۆماسی باشـترین شـێوازی تێکۆشانی سیاسیە و لە لایەن زۆر لە گەلانی جیهانەوە پێـڕەو ئـەکرێت لـە مێژووی تێکۆشانی گەلاندا بۆ ڕزگـاری وولاّت پێـڕەو کـراوە، بـەکارهێنانی چەك شـێوازێکی ڕاسـت نییـە لـە هـیچ بارودۆخێکـدا بـۆ بەدەسـتهێنانی ئامانجەکان، ئەزموونی گەلانی تریش کە سەرکەوتنیان بەدەست هێناوە ئـەو نموونانەن کە ئەهێنن سوود لە باشەکانیان و خراپەکانیان وەربگرین .

دۆزی چوارەم :پەیوەسـتە بـە بەدەسـتهێنانی مەرجـەکانی پێشـکەوتنی ئابووری و دەربازکردنی ولاّتـەکانمان لـەو دواکەوتنـەی کـە بـاڵی بەسـەردا کێشاوە، ئەگەر پلانی ئابووری زوربەی ئەو ولاّتە عەرەبیانەی کە سیسـتمی تایبەتی(کەرتی تایبەت) تیا پێڕەو ئەکرێت نشوستی هێناوە و لە گەڵێشـیا کـەرتی گشـتی (مەبەسـت دەوڵەتـە —وەرگێـڕ) بۆتـە کانگـای گەنـدەڵی وبـەفیڕۆدانی سـامانی دەوڵـەت و بۆتـە هـۆی دەوڵەمەنـدبوونی نابـەجێی ئەوانەی ئەیبەن بەڕێوە لە بـری دەوڵەمەنـد بـوونی دەوڵـەت، لەبەرانبـەردا ئەوەی بە کرانـەوەی ئـابووری لەقەڵـەم ئـەدرێت بەرانبـەر ئـەو پلانـە، بـە جۆرێکی تر داڕووخانی ئابووری نیشتمانی بەدوای خۆیدا هێناوە (ئەو بازاڕە کراوەیە زەرەرێکی زۆر لە بەرهەمی ناوخۆ ئەدات و بازاڕەکان پـڕ ئـەبن لـە کالاّی بێگانە کە بەرهەمە ناوخۆییەکان ناتوانن کێبرکێ و ڕکەبەریان بکـەن

و بەو هۆیەوە تووشی زیان ئەبن و ناچار ئەبن کارگەکانیان دائەخەن، تەنها چارەسەر بۆ ڕێگرتن لە ڕوودانی ئەو زیانە و پاراستنی بەرهەمی خۆماڵی دوو ڕێگە هەیە یەکێکیان یا ڕێگرتن لەو کالآیانەی کە هاوشێوەیان لە بەرهەمی خۆماڵی و نیشتمانی هەیە کە ئەم ڕێگەیە ڕوبەڕوی ڕەخنەی ئەوانە ئەبێتەوە کە لایەنگری بازاڕی ئازادن و بە پێی ئەمان ئەبێت هەموو کەس لە بازرگانان بۆیان هەبێت چ کالآیەك هاوردە ئەکەن ڕێگریان نەکرێت ، ڕێگەی دووەمیش ئەوەیە کە باج و گومرگ زیاد بکەن لەسەر ئەو جۆرە کالآیانە تا نەتوانن لەخوار نرخی کالآ نیشتمانیەکەوە بیفرۆشن و کالآ و بەرهەمە ناوخۆییەکان دەرەقەتی ئەو خستنە بازاڕەی ئەوان بە نرخی هەرزانتر بێن- وەرگێڕ) کەواتە ئەبێ ڕێگەیەکی ناوەڕاست لە جۆرێکی تر بگیرێتەبەر و پلانی بۆ دابنرێت لە خزمەتی ئابووری و کۆمەلآیەتیدا و پەیوەندیاندا هەبێت، ئەبێ ڕەچاوی ئەو گۆڕانکارییە گەورەیەی جیهانیش بکرێت، کە بە شێوەیەکی زۆر خێرا هەموو جیهان بەیەکەوە بەستراون و بە شێوازی جیاواز و پێوەری جیاواز بەیەکەوەن، لەبەر ئەوە قسەکردن لە سەر گەشەکردن بە شێوازە کۆنەکە بۆ ڕزگاربوون لە پاشکۆیەتی هیچ بنەمایەکی بەهێزی نییە، پێویست بە دڵنیاکردنەوە ناکات کە هەموو وزلآتێك شێوازێکی تایبەتی گونجاوی بۆخۆی هەیە بۆ گەشەکردن، گەشەکردنێك کە دەوڵەت و کۆمەڵگاو هەموو دامەزراوەکانی پارێزگاری لە سەربەخۆیی ولآت بکەن تیایدا، وەك گرنگییەکی یەکەم، گرنگترین لەو مەرجانە ئەوەیە لە بواری ئابووریدا دەوڵەت هەوڵی پاراستنی سامانی گشتی نیشتمانی بدات، وبە شێوەیەکی درووست لە پێناوی گەشەکردنی ئابووریدا بەکاری بهێنێت، چاودێریی لەسەری توند بکات و نەهێلێت گەندەڵی و بەفیڕۆدان بیگرێتەوە، هەروەها دەوڵەت لەسەرێتی چاودێری وردی ئابووری کەرتی

تایبەت و کەرتی هەرەوەزیش بکات، تـا ڕێگـە لـەو چـالاکیە ئابوورییانـە بگرێـت کـە ولاّت بـەرەو قـەیران ئەبـەن، هـەروەها دەسـتگیرۆیی کـەرتی بەرهەمهێن لە بواری کشتوکاڵ و گەشتووگوزاردا بکات، بـە شـێوەیەك کـە ڕۆڵی ئەوانە بەهێز بکات و بازاڕیـان گـەرم بکـات، چ لـە نـاوەوە و چ لـە دەرەوە، بەرژەوەندی ئەوانەش بپارێزی کە لەو بووارەدا کار ئەکەن .

دۆزی پێنجەم : پەیوەندی هەیە بە سامانی سروشـتیەوە،کە سـامانێکی گەورەی ولاّتە عەرەبیەکانە، بەرهەمهینرابێت یا نا بە سـامانێکی گـەورە و سەرچاوەیەکی گەورەی گەشەکردنی ئابووری دائـەنرێت، بـەلاّم لـە ڕاسـتیدا پێچەوانەکەی بەدەست هاتووە، بە زۆر شێواز، ئەو سامانە سروشتیانە کـە بەو زۆرییە هەن نە وەك پێویست بـەکار هێنـراون، نـە دەسـتگیرۆیی هـیچ ولاّتیکی هەژاریان پێکراوە، نە لە ولاّتیشـدا بۆتـە هـۆی خۆشـگوزەرانی و پێشخستن و گەشەسەندنی ئابووری، بەڵکو بە شێوەیەکی ناشایستە یا بۆتـە هۆی دەوڵەمەندبوونی حوکمڕانە دەسەلاّتدارەکان، یا بۆتە جێی تەماع و چاو تێبڕینی هێزە دەرەکیەکان کە زاڵن بەسەرماناو بە ئارەزوی خۆیـان بـەکاری ئەهێنن، لە لایەکی تریشەوە ئەوە بۆتە هۆی جیاوازی لـە بـارودۆخی ولاّتـە عەرەبیەکانـدا لــە ڕوی ســامانەوە،زاڵی گەنـدەڵی زوربــەی دەســەلاّتدارە حوکمڕانەکان، نەك گەندەڵیەکە کە تەنها بووبێتـە هـۆی دواکـەوتنی ولاّت، بەڵکو بۆتە هۆی دواکەوتن و هەژار بوونی زوربەی هەرە زۆری خەڵك، لەبەر ئـەوە سیاسـەتی بەگەڕخسـتنی سـامانی سروشـتی ولاّت بـۆ پێشخسـتنی ئابووری لە ولاّتەکانماندا ئەمڕۆ پێویستە لە گرنگیەکانی پێشەوە و بە پلـەی یەکەمی ئەرکی چـەپەکان بێـت بـە تایبـەتی و بەگشـتی جێگـەی گرنگـی پێـدانی هـەموو ئـەو هێزانـە بێـت کـە مەبەسـتیان گۆڕانـە بـە هـەومو ڕەوتەکانیەوە .

دۆزی شەشــەم : پەیوەســتە بــە گەشەســەندنی کۆمەڵایەتییــەوە، ئــەو گەشــەیەی ڕاســتەوخۆ پەیوەنــدی بــە مرۆڤــەوە هەیــە، بــە ژیانیــان و بــە گوزەرانیان و دڵنیایی تەندروستی و کۆمەڵایەتی لە هەموو ڕوویەکەوە، لــە پێشەوەی هەموو ئەو پێویستیانەوە دابینکردنی هەلی خوێنــدن و فێربــوون بۆ هەموو کەسێك و یارمەتیدانیان بۆ بەدەستهێنانی ڕۆشــنبیری و زانیــاری لــە هــەموو بوارەکانــدا، لەگــەڵ ڕێزگرتنــی ئارەزوەکانیــان و هەڵبــژاردنی شێوازی ژیانیان لە لایەن خۆیانەوە،و ڕێزگرتنی مافەکانیان وەك هــاووڵاتی، گرنگیدان بە گەشەســەندنی کۆمەڵایــەتی ئەتگەیەنێتــە ئــەوەی کــە تــاك و کۆمــەڵ ئــەو مرۆڤــە کۆمەڵایەتییــەن کــە بــەردی بناغــەی بنیاتنــانی نیشتمانن،ئەوەش کە بەڵگە نەویستە ئەوەیە کــە دادپــەروەری کۆمەڵایــەتی بە شێوەیەکی ڕاستەقینە و دور لەوەی کە تەنها خەیاڵ بێت، چــوار بنــەمای ســەرەکی ئاســتەکەی دیــاری ئــەکات کــە هەرچواریشــیان پەیوەســتن بــە یەکەوە،یەکەم : ئاستی پێشکەوتنی ئــابووری تــا چــەند بەدەســت هــاتووە، دووەم : دیموکراتیەت تا چەند لە وولاتدا جێگیر بوە چ لە ڕووی سیاسی و چ لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە و تاچەند کاریکردۆتە ســەر سیاســەتی حکومەتــە یەك لەدوای یەکەکان، ئەوەی پەیوەندی بــە بەرنامــەو یاســا گشــتیەکانەوە هەیە و مافەکانی هاووڵاتیان ئەپارێزێت بە تایبەتی ئەوانەی کە پەیوەنــدی بە ژیانی ڕۆژانەیانەوە هەیە، سێیەم : تا چەند پەیوەنــدی نێــوان دامــەزراوە دیموکراتیەکانی حکومەت و دامەزراوەکانی کۆمەڵەی مــەدەنی بــەدیهاتوە لە هەموو ڕوویەك و هەموو بوارێکدا، چونکە پێکهاتەی ئەو لایەنانە وا لــە هاووڵاتیان ئەکات وەك یەك پارچە بەیەکــەوە لــە وەرشــەیەکی حکومەتــدا هەوڵی دامەزراندنی بنەمای نیشتمان بدەن، چــوارەم : بریتییــە لــە ئاســتی توانای هێزە دیموکراتیەکان، بە تایبەتی دامەزراوەکانی کۆمەڵــەی مــەدەنی

وەك سەندیکای کرێکاران و کۆمەڵە کۆمەلایەتیەکانی تر هەموویان کـە تـا چەند بەرنامـەیان ئامادەیە و توانایان هەیـە بـۆ هۆشـیارکردنەوەی خـەڵکی دەربارەی ئەرك و مافەکانی خۆیان، ئەمە وەك لایەنی یەکەم، لایـەنی دووەم تا چەند ئامادەن بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانیان، لایـەنی سـێیەم ڕاکێشـانی هاوولاٌتیان بەلای خۆیاندا بۆ هاتنە ڕیزی تیکۆشانی دیموکراتیانە و بەرگری لە مافەکانی خۆیان بکەن و بەرەنگار ببنەوە بۆ هەر دەسەلاتیك کە بیـەوی لە ڕێگەی دارِشتنی هەندێك یاساوە ئەو مافانەیان لیٚ زەوت بکات یا کاری نارِەوایان لەگەلٚ بکات .

دۆزی حەوتـەم : پەیوەنـدی هەیـە بـە دەسـتەبەرە کۆمـەلایەتییەکانـەوە (الضمانات الاجتماعیـة)، لە پـێش هەموویانـەوە دلٌنیـایی تەندروسـتی کـە پێویسـتە هەمووکـەس بگرێتـەوە بـەبیٚ جیـاوازی، لەبـەر ئـەوەی ئـەو خزمەتگوزارییە لە ولاٌتانی ئێمـەدا بـە تـەواوی جیچـبەجی نـەکراوە و لـە هەندێك ولاٌتیشدا هەر نییە، نەبوونی ئەم دلٌنیاییە لە کۆمەڵگادا هـەژاریی و نەخۆشی زیاد ئەکات، ئەمیش خەڵکی بەرەو جادو شتی پروپـوچ ئـەبات، جگە لەوەی پیسبوون ئەخاتەوە بـە هـەموو جۆرەکانیـەوە، لـەم بوارەشـدا کێشەی نیشتەجیٚ بـوون هەیـە بـە تایبـەتی لـە گەرٚەکـەکانی دەوروبـەری شارەکاندا کە بۆتە کێشەیەکی گەورەی کۆمەلاٌیەتی، ترسـناکترین دیـاردەی ئەم بیٚ جێیە ئەوەیە لە زۆر شوێندا قەبرسانەکان بوونەتە شوێنی نیشـتەجیٚ بوون، کە ملیۆنـەها خـەڵکی ڕووی تێئەکـەن بـۆ نیشـتەجیٚ بـوون، بۆیـە پێویستە لەسەر دەوڵەت کە پلانی هەمەجۆری هەبێت بۆ چارەسەری کێشەی نیشتەجیٚ بوون، وەك یەکێك لە پێداویسـتیەکانی مـرۆڤ و پەیوەندیـدار بـە ژیانی خەڵك ومافی هاوولاٌتیانەوە وەك ئەرکێکی دەوڵەتی دیموکراتیش.

دۆزی هەشتەم :ئەمەیان پەیوەندی هەیە بە گرنگیدان بە ڕۆشنبیری و زانستەوە بە هەموو لقەکانیانەوە، وەك بەرهەمهێنان و بلاْوکردنەوە، بە هەموو شێوازەکان و لە هەموو بوارەکاندا، کە گرنگترین بواریش خوێندنگە و زانکۆکانە، کە پێویستە بکرێتە خوێندنێکی فەرمی (واتە دەوڵەت پێی هەستی — وەرگێڕ)بۆ هەموو قۆناغەکان کە ئەمەش دەستەبەری سەرەکییە کە پشتی پێ ببەسترێ بۆ بەرهەمهێنان و بلاْوکردنەوەی خوێندەواری و زانست، وەنەبێت لە ڕۆڵی دەسگا زانستییە تایبەتییەکان کەم بکەینەوە، گرنگ ئەوەیە بە هەموو لایەك دەستەبەری بلاْوبوونەوەی خوێندەواری و زانست بکەین بە تایبەتی لە ئاستە بەرزەکانی خوێندندا، بۆ ئامادەکردنی توانای زانستی گونجاو لەگەڵ سەردەمەکەدا، تا دواتر بتوانین ئەو خاوەن توانا بەرزانە بخەینە بازاڕی کارەوە لە دەسگاکانی دەوڵەتدا و سوودیان لێوەربگیرێت، کاتێکیش باس لە بەرهەمهێنانی ڕۆشنبیری، ئەکەین بە هەموو لقەکانیەوە ئەبێ ڕەچاوی ئەوە بکەین کەئەدەب و هونەریش لقن لەو ڕۆشنبیرییە، جگە لە جۆرەها لقی تر، ئەو بەرهەمهێنانە ئەبێت بەتاکیش و بە کۆمەڵیش بێت،ئەم فێرکردنە بە تاك و بە کۆمەل بۆ بەرهەمهێنانی ڕۆشنبیری دەسگا ڕۆشنبیریەکان و مەڵبەندەکانی لێکۆڵینەوە و هۆکارەکانی ڕاگەیاندن و دەسگاکانی بلاوکردنەوە ڕۆڵی تیا ئەبینن، بەڵام حکومەتیش ئەبێتە پاڵپشت و تەواوکەری ئەو ئەرکە، کە ئەمەیان تائێستا لە ولاْتانی ئێمەدا ونە پێویستیش بە بەڵگە ناکات کە ئەدەب و هونەر ڕۆڵێکی باشیان هەیە بۆ گوزارشت کردن لە رۆحی گەل و ئاستی ولاْتان و بنیاتنانی نیشتمان .

دۆزی نۆیەم : پەیوەندی هەیە بە لێکۆڵینەوەی زانستییەوە، زانستەکان و مەڵبەندەکانی لێکۆڵینەوەی زانستی ڕۆڵێکی گەورەیان هەیەو پێویستە

لەسەر دەوڵەت کە بەرپرسیارێتی بنیاتنان و گەشەکردنیان بگرێتە ئەستۆی خۆی، پارەی باشی بۆ تەرخان بکات بۆ دامەزراندن و بۆ لێکۆلەرەوەکانیش، لێکۆلینەوەی زانستی هۆکارێکی گەورەی پێشکەوتنی ولاّتە لە هەموو رووییەکەوە، بە داخ و پەژارەیەکی زۆرەوە لە ولاّتانی ئێمەدا دەوڵەت ئەو گرنگییەی بەم لایەنە نەداوە، کە ئەمەش کاریگەری خراپی هەیە لەسەر پێشکەوتن لە لایەك و لە لایەکی تریش ئەبێتە هۆی ئەوەی خاوەن توانا زانستیەکان کۆچ بکەن بۆ دۆزینەوەی فرسەتی کارکردن لە بوارەکەی خۆیاندا

دۆزی دەیەم : پەیوەندی هەیە بە گرنگیدان بە کلتووری ڕۆشنبیری و کۆمەلاّیەتییەوە، کە ناسنامەی گەل دیاری ئەکەن ، چ وەك تاك و چ وەك کۆمەڵ، شانازیکردن بەو ناسنامەیە و پەیوەستبون پێوەی، توخمەکانی کەسێتی نیشتمانی دیاری ئەکەن، کە بەبێ ئەوە کییانی نیشتمانیی یەکگرتو پێکنایەت و پێشناکەوێت و سەربەگەل و نیشتمان بە شێوەیەکی یەکگرتو پێك نایەت، بەلاّم شانازیکردن بە کلتوور و پەیوەست بوون بە نیشتمانەوە ئەوە ناگەیەنێت کە داخراوبین لەسەرخۆمان و ببێتە هۆی بێبەش بوونمان لە تێکەڵ بوون لەگەڵ گەلان و ڕۆشنبیری گەلانی تردا، کە ئەو تێکەلاّوبوونە توانایەکی راستەقینە ئەڕەخسێنی بۆ بەدەستهێنان و بەرهەمهێنانی زانیاری، کارکردنیش بەو ئاکارەدا هۆکارێکی سەرەکییە بۆ پێشکەوتن لە ولاّتەکانماندا، و بۆ دروستکردنی پیشکەوتن لە دنیایەکی سەردەمیانەدا بە هەموو پێکهاتەکانیەوە، پووختەی قسەکردن ئەوەیە، ناسنامەی نیشتمانی ڕۆشنبیریی لە بنەڕەتدا بەردەوام پێویستی بە تازەبوونەوە هەیە، ئەوەش بە تێکەلاّوبوونی ڕۆشنبیریەکانی گەلان دەولّەمەند ئەبێت، پێویستە ڕەچاوی ئەوەش بکەین کە ئێمە هەولّی

پێشکەوتنی ولاٌتەکەمان ئەدەین کە ئێمە بەشێکین لە جیهان، ئەو جیهانەی کە بابەتیانە یەککگرتوە لە ڕووی شارستانیەتی نوێـوە، بۆیـە پێویسـتە لـەو جیهانــە یــەککگرتوەدا ئــامرازێکی هاوبــەش بــین لــەو پینــاوەدا و ئــەو شارستانیەتە جیهانیە نوێیە کە پەیوەستە بەو یەکێتییەوە، بـە پیکهـاتن و تەبایی نێوان نەتەوە و گـەلان کامـلْ ئـەبێت بـۆ پێشکەشـکردنی خێـر و خۆشی بۆ هەموو مرۆڤایەتی و لە پێناوی ڕزگاربوون لە هەموو بەلاٌیەك کـە تووشی ئەبێت لە مێژووی کۆن و نوێیدا .

دۆزی یانزەیـــەم : گرنگیـــدان بـــە لاوان، پێگەیانـــدن و فێرکردنیـــان، دۆزینەوەی هەلی کار بۆیان و دابینکردنـی هـەموو پێداویسـتیەکانی کـات بەسـەربردن وچـالاکی جەسـتەیی و شەوچـەرە و دابینکردنـی پێداویسـتیە تایبەتیەکانی دروستبوونی کەسێتییان، بەرەنگاربونەوەی بێهیواییان و بەرەو بێهودەیی چوونیان کە زۆر دەسگای پۆخل لە دەرەوە و نـاوەوە بـە هەنـدێك پرۆگرامـی ڕێگـە بۆکێشـراو هـەولی ئـەوە ئـەدات بـەرەو بـیٌ هیـوایی وبێهودەییان ببات و هیوابڕاویان بکات ومێشکیان بیٌ ئاگـا بکـات لـە زۆر ڕێگەی نادروستەوە ، جگە لـەوە هـەولْ ئـەدەن لـە ڕێگـەی دابـین کـردن و خستنە بازاڕی مادە هۆشـبەرەکان، کـە ئەمـەیان ترسـناکترین کـاری ئـەو دەسگا پڕوپووچانەیە بۆ هاندانی لاوان بۆ بەکارهێنانی مـادە هۆشـبەرەکان و لەو ڕێگەیەشەوە بردنیان بەرەو خراپـەکاری، کـە ئەمـەش دڕندانـەترین و قێزەونترین کاری تاوانکارییە بەرانبەر لاوان .

دۆزی دوازدەیەم: پەیوەندی بە مـافی ئافرەتـەوە هەیـە، وێـڕای ئـەوەی پێشکەوتنێکی باش بەدەست هاتوە لە بواری مـافی ئافرەتـا لـە وولاٌتـانی ئێمە، بەلاٌم تائێستا کەم و نیوە ناچلّیە، ئـافرەت تائێسـتاش ئـەنالّێنیٌ بـە دەست چەوساندنەوە و زولّم و زۆرەوە، بێبەشکراوە لە بینینی ڕۆلّی ئاسـایی

خۆی له کۆمەڵدا، بەرپرسیارێتی شانبەشانی ئەمەی دەوڵەتیش لـە وڵاتـانی ئێمەدا هەندێك دامەزراوەی سیاسی و کۆمەلایەتی و بزوتنەوەی ئاینزایە کە هەندێك گووتار ئەهێننە ئاراوە کە لە ئاستی ئافرەت و ڕۆڵی ئـافرەت کـەم ئەکەنەوە، دۆزی ئافرەت لە بەرنامەی چەپ و هەموو هێزە دیموکراتیەکانـدا پێویستە جێگەیەکی تایبەتی هەبێت، کاتی ئەوە هـاتووە کـە ئـافرەت لـە هەموو دەسگاکانی دەوڵەتدا بە هەموو شێوازەکانیەوە ڕۆڵی خـۆی بـە بـێ جیاوازی ببینێ و وڵاتەکانمان دەوڵەمەنـد ببیـت بـەو توانـا بەهێزانـەی لای ئافرەت هەیە لـە هـەموو بوارەکـانی کـارو داهێنانـدا و لـە هـەموو ئـەو بوارانەشدا کە بەرپرسیارێتییەو توانای بەهێزی ئەوێت .(بەڕای من ئەم دۆزە پێداگری زیاتر و شـیکردنەوەی زیـاتری ئەویسـت و پێویسـت بـوو ئامـاژە بکرێت بەوەی تا ئێستاش ئافرەت لە زۆر وڵاتی عەرەبیـدا بێبەشـکراوە لـە زۆر لە مافە کەسێتییەکان و مافەکانی ژیانی تایبەتی و گشتی، تائێستاش لە زۆر وڵاتی عەرەبیدا ئافرەت ڕێگەی پێنـادری خـۆی کاندیـد بکـات بـۆ پۆستە بالاکانی دەوڵـەت و تائێسـتاش لـە زۆر وڵاتـی عەرەبیـدا ئـافرەت مۆڵـەتی لێخـوڕینی ئۆتـۆمبیلی پێنادرێـت و تائێسـتاش لـە زۆر وڵاتـی عەرەبیـدا ئـافرەت بـەبێ کەسـێکی مـەحرەمی نـاتوانێ سـەفەر بکـات و تائێستاش لە زۆر وڵاتی عەرەبیـدا بـە پێـی شـەریعەتی ئیسـلامی ئـەڕۆن بەڕیوە و دووئافرەت بە یەك شاهید

دائەنرێت دوو ئافرەت لە میراتدا بەقەدەر یـەك پیـاوی پـێ ئـەبردرێت و دەیان و سەدان ناهەقی تر بەرانبەر بە ئافرەت — وەرگێڕ)

دۆزی سیانزەیەم : پەیوەندی بە توندڕەوییەوە هەیە کە لە وڵاتانی ئێمەدا شێوازی تۆقێنەر(ارهاب) ی وەرگرتوە ئیرهاب ئەوانەی پێی هەڵئەسن جـۆرە دروشمێکیان بەرزکردۆتەوە لە پەنا ئایندا بەکاری ئەهێنن، کە ئاین خۆی لـە

گەوهەری ناوەرۆکەکەیدا و لە بەها ڕۆحیەکەیدا دووره لەو جۆره کردەوانە، بێگوێدانە هەرهۆو بیانویەك کە بۆتە هۆی دروستکردنی ئەو ئیرهابە، پێویستە دەولەت و کۆمەلگا بەرەنگاری ببێتەوه و بە تایبەتی دامەزراوەکانی کۆمەلگەی مەدەنی نەهێلێ نە حکومەت و نە دامەزراوەکانی و نە ئەو لایەنانەی تریش پێی هەستن، کە ئەمانە لە خۆیا دریژەدانە بە دەسەلاتی چەوساندنەوه لە ولاتەکانماندا بە هەموو شێوازەکانیەوه .

دۆزی چواردەیەم : پەیوەندی بە ژینگەو دەوروبەرەوه هەیە، هەروەها پەیوەندی بە پارێزگاریکردنەوه هەیە لە ژیانمان، پاراستنی ژینگەو ڕێگرتن لە وێرانبوونی وبەرگریکردن لە بوونە بیابان، پێویستیی بەردەوامبوونی ژیانە، ئەو مەترسیانەی کە بەرەوڕوی ژینگە ئەبێتەوه تەنها ئەوه نیە کە دەسەلات و هێزه بالادەستەکان لە ولاتانی ئێمەو هەموو جیهاندا بۆ بەرژەوەندی خۆیان بەکاری بهێنن بێگوێدانە پاشەڕۆژی گەلان، بەلکو خەلکانێکی تریش کە خۆیان بەرژەوەندییان لە پاراستنی ژینگەدایە، بەلام ئەنجامی نەفامییان و خراپ بەکارهێنانی ئەبنە هۆی مەترسی، لەبەر ئەوه ئەبێت پرسی ژینگە ببێتە یەکێك لە بابەتە ڕۆشنبیریەکانی کە لە قوتابخانەکان و زانکۆکاندا گرنگی پێبدرێت و دابنرێت بە ڕۆشنبیریەکی نیشتمانیی، داسگاکانی کۆمەلەی مەدەنیش گرنگی پێبدەن و چەپەکانیش و هەموو هێزه دیموکراتیە نیشتمانپەروەرەکانیش بیکەنە بەرنامەی خۆیان.

دۆزی پانزەیەم : بریتییە لە تێکۆشان دژی ڕژێمە سەرکوتکارەکان، دژی هەموو دەسەلاتەکانیان لە کاروباری وولاتدا و بە تایبەتی تێکۆشان بە دوو ئاقاردا : ڕێگای یەکەم :هەلوەشاندنەوەی هەموو ئەو یاسا نارێکانە و ڕزگارکردنی گەل و وولات لە هەموو هۆکارەکانی دەمکوتکردن و

بەربەستکردن لـە سەربەسـتیەکان، هـەروەها ڕزگـارکردنی گـەل و وەلاَت و هاوولاَتی لە ئامڕازەکانی سەرکوتکردن لە هەموو بوارەکاندا کـە بـە نـاوی یاسـاوە ئانجـامی ئـەدەن،ڕێگای دووەم : ڕێگرتنـە لـە گەنـدەڵی کـە لـە دامەزراوەکانی دەوڵەتدا ڕەگی داکوتاوە لە لوتکەوە تا خوارەوە، کە بوونەتە هۆی دەوڵەمەنـدکردنی نابـەجێی هەنـدێك لـە ڕێگـەی دزی و بـەفیڕۆدانی سـامانی گشـتی و برسـیکردنی زوربـەی گـەل و هێشـتنەوەی وولاَت وەك کۆیلەی دواکەوتنێکی درێژخایەن .

دۆزی شانزەیەم : پەیوەندی هەیـە بـە کێشـەی فەلەسـتینەوە، کێشـەی فەلەسـتینی مـاوەی سـەدەیەکە بەردەوامـە، مـاوەی شەسـت سـاڵە دوای دروستبوونی دەوڵەتی ئیسرائیلی تا ئێستا تەنها کێشەیە کە بـێ چارەسـەر ماوەتەوە و گەلی فەلەسـتینی بـاجێکی گرانبـەهای ئـەو چارەسـەرنەبوونە ئەدەن، بەڵگە نەویستیشە هۆکاری چارەسـەرنەبونەکەی دڕندایـەتی ڕژێمـی ئیسرائیلی و دوژمنکاری و داننەنان بە مافی گەلی فەلەستینیدایە، ئەوەش ئەگەڕێتەوە بۆ شەرمەزاری و چاوپۆشیکردن و بێ توانایی ولاَتەگـەورەکان و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی، بۆ کارکردنی ڕاسـتەقینە بـۆ چارەسـەرکردنی ئـەو کێشەیە ئەمەش ڕوداوەکانی ئـەو شـەش گرێیـە واتـە ئـەو شەسـت سـاڵە سەلماندوویەتی، تەنگوچەڵەمەی ڕاستەقینەش جگە لـەو دوو هۆکـارەی کـە باسمکرد کە ئیسرائیل و کۆمەلگەی نێونەتەوەیی بوو، ئەوەیە کە لە واقیعی فەلەستینی و عەرەبیدا حکومەتە عەرەبیەکان بەرپرسی سەرەکین لە ڕودانی کارەساتی فەلەستینیدا، لە سەرەتاوە کە بڕیاری دابەشبوون ڕویدا،حکومەتە عەرەبییـەکان کەمتەرخـەمبوون لـە بەرانبـەر ولاَتـە گەورەکانـدا بـۆ بەرەنگاربوونەوەی ئـەو بڕیـارە و دەسـتکاریکردنیا لـە بەرژەوەنـدی گـەلی فەلەستینی، یا لە شەڕە ئابڕوچوەکاندا کە لەشکرە عەرەبییەکان کردیان بـۆ

نەهێشتنی جیبەجێ کردنی بڕیارەکە لە ساڵی ١٩٤٨ دا و کۆتـایی هـاتنی بە نەگبەتی، یا ئەو جەنگانەی کە حکومەتە عەرەبییەکان بـەرپایانکرد لـە کاتی خراپدا و بەسەرخۆیاندا شکایەوە بە تێکشـانیان لـە ڕوی سـەربازی و ئابووری و سیاسیشەوە، کە تائێستاش کاریگەریە خراپەکانی بەسـەر شـانی گەلەکانمانەوە بەردەوامە، خراپترینی ئەو بەرپرسیارێتیەش لە سەر هەنـدێك لە وڵاتـە عەرەبیەکان،کـە بـە تـاوانێکی گـەورە دائـەنرێت، ئـەوەبوو کـە وەستانەوە بەرانبەر بڕیاری نیشتمانیی فەلەسـتینی دەربـارەی دامـەزرانـدنی دەوڵەتێکی فەلەستینی لەسەر خاکی فەلەستین،بە پێـی بڕیـاری دلڕەقانـەی دابەشکردن، بەتایبەتی دوای نەهامەتیەکـەی١٩٤٨ و دابەشـکردنی خـاکی فەلەستین لە نێوان بەشی رۆژئاوا- ئەردەن و بەشی غـەزە — میسـر، بـەڵام کێشەیەکی تریش کە ئەمەیان بنچینەی کێشەکەیە، ئەویش ناتەبایی نێـوان بزوتنەوە نیشتمانییە فەلەستینییەکان بـوو، کـە لـە هەنـدێك کاتـدا بـوون بەیـەك لـە ڕیـزی یەکیتیـەیکی فشـەڵدا بـەناوی ڕێکخـراوی ڕزگـاریخوازی فەلەستین (منظمة تحرير فلسطين) کە نەیتوانی ئەو یەکێتیە لـە نێـوان ڕەوتـە جیاوازەکانیدا بەڕاستی پێکبهێنێت و گەشەی پێ بدات، تا بە پێی پێویست بتـــوانێ تێبکۆشـــێت لـــە پێنـــاوی مافـــە نەتەوایەتیـــەکانی گـــەلی فەلەستینیدا،بەڵکو بە پێچەوانەوە لەتبوون و لەبەریەك هەڵوەشان و کەوتنە ناکۆکی دەربـارەی شـێوەکانی تێکۆشـان و دەربـارەی کـێ خـاوەنی ڕۆڵـی سـەرەکییە لـە بەدەسـتهێنانی چارەسـەرێکی دادپەروەرانـەی کێشـەی فەلەستیندا، ئەم تەنگووچەڵەمانە لە دوو لاوە، لە لایەك فەلەستینی و لـە لایـــەك عـــەرەبی ئـــەوەی دابەدەســـتەوە بـــۆ ئیســـرائیلیەکان و بـــۆ هاوپەیمانەکانیشـیان لـە جیهانـدا کـە گـەلی فەلەسـتینی لـە سـنوری ٤ یحوزەیرانی ١٩٦٧ دا نەتوانی مافی خۆی بەدەست بهێنێ لە دامەزراندنی

دەوڵەتێکی فەلەستینی سەربەخۆ و خاوەن قەوارەی خۆیَ لەسەر خاکی خۆی، وپایتەختەکشی قودسی ڕۆژهەلاّت بێت،ئەم واقیعە خەفەتاوییە وایکردوە کە کێشەی فەلەستین تا ئێستاش وەك کێشەیەکی عەرەبی لە وولاّتانی عەرەب و لای گەلی عەرەبی وەك کێشەیەکی سەرەکی بمێنێتەوە و هەر وولاّتە و بە گوێرەی توانای خۆی و بارودۆخی خۆی گرنگی پێبدات، ئەمەش پرسێکی دادپەروەرانەیە کە پێویستە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی هەوڵی ئەوە بدات دادپەروەرانە چارەسەری بکات وەك ڕێزیك بۆ مافە ڕەواکانی مرۆڤ و مافی ڕەوای گەلان، بۆ بڕیاردانی چارەنووسی خۆی بە سەربەستی .ئەمەش ئەوە ئەگەیەنێت کە هاوکاری گەلی فەلەستین لە کاتی ئێستادا لەو تێکۆشانە ڕەوایەیدا یەکێکە لە مەسەلە هاوبەشەکانی دۆزی عەرەبی، هیچ ئاشتیەك لەگەلَ ئیسرائیلدا نییە بەبیَ ڕزگارکردنی تەواوەتی هەموو خاکی داگیرکراوی عەرەب لە فەلەستین و سوریاو لوبنان، بەلاّم ئەم ئامانجە گەورەیە مەرجی خۆی هەیە لە سیاسەتدا، چ لەڕوی فەلەستینییەوە یا عەرەبییەوە یا نێودەوڵەتییەوە، هەروەها ئەم ئامانجە مەرجی تایبەتی هەڵبژاردنی جۆری تێکۆشانیشی پێویستە بۆ بەدەستهێنانی، لە هەموو ئەو مەرجانەش گرنگتر ئەوەیە هەموو کەرتە فەلەستینییەکان ئەبیَ یەك بگرن لە ناوخۆیاندا بۆ داڕشتنی بەرنامەیەکی نیشتمانی و واقیعی و دوور لە بڕیارو دەستێوەردانی دەرەکی بە هەرناوێکەوە و بە هەر بیانویەکەوە بێت، لەبەر ئەوەی بەردەوامبوونی ناکۆکی لە نێوان بزوتنەوە فەلەستینیەکاندا ئەنجامی خراپی نەك هەر تەنها بۆ فەلەستینیەکان ئەگەڕێتەوە،وەکو کێشەکەیان و گەلەکەیان،بەڵکو ئەکێشێتە وولاّتە عەرەبییەکانی تر، بە تایبەتی دراوسێکانی فەلەستین، بە تایبەتی لوبنان کە تائێستا بە بەردەوامی باجی قورسی ئەو قەیرانانە ئەدات،

دۆزی حەفدەیـــەم : ئەمـــەیان پەیوەســـتە بـــە کێشـــەی کەمـــە نەتەوایەتییەکانەوە لە جیهانی عەرەبیدا، لە وولاّتەکانی ئێمەدا کەمایـەتی هەیە، ئەو کەمایەتیانە یا کەمایەتی قـەومین یـا ئـاینین ، گەوهـەری ئـەم کێشەیەش ئەوەیە کە زۆرینە لە ولاّتەکانی ئێمەدا عەرەب و موسوڵمانن،بە شێوەیەکی ڕەگەزپەرستانە لەگەڵ ئەم کەمایەتییانەدا مامەڵـە ئەکـەن، بـۆ نموونە کوردەکانی عێراق و کەمە نەتەوایەتییـەکانی تـر، و ئاینزاکـانی تـر هەروەها خوارو نشینەکانی سودان، یا ئەمازیغەکان لە مەغریب و جـەزائێر ئەمانە نموونەی زەقـن لـەو کێشـەیەدا، کـاتی ئـەوە هـاتووە کـە جیهـانی عەرەبیمان ڕزگاریان ببێت لەم شەرمەزارییە کە تووشی بوە بـەهۆی ئـەوەی کە دەسەلاّتداران و گەل و ڕۆشنبیران لە گرنگی ئەم کیشەیە ناگەن و ناتوانن چارەســـــەرێکی بــــۆ بدۆزنەوە،لــــە پێنــــاوی یــــەکێتی ولاّتــــە عەرەبییەکاندا،هەمەجۆری قەومیەت و هەمـەجۆری ئـاینی و هەمـەجۆری ڕۆشنبیری لە چوار چێوەی سیستمێکی دیموکراتی فرەییدا جێی ئەبێتـەوە و مافی هەموان ئەپارێزێت و کەمایەتیەکان بەرانبـەر ئەبنـەوە لـە مامەڵـە لەگەڵ کردنیاندا لەگەڵ زۆرینەکە و ماف و سەربەستییان پارێزراو ئـەبێت و شانازی بە ڕۆشنبیرییانەوە ئەکەن .

دۆزی هەژدەیـەم : بریتییـە لـە شـەونخونیکردن بـە دیـار توندکردنی پەیوەندی لە نێوان وولاّتە عەرەبیەکاندا لە هـەموو بوارەکانـدا، ئـابووری و ڕۆشـنبیری و زانسـتی، لـە سـەر بنـەمای پەیوەندییـە مێژووییەکـە و بەرژەوەندییـە هاوبەشـەکان، کـاملّبوونی ئـەم پەیوەندییـەش دەسـتەبەری پێشـکەوتن و ڕزگـاربوونی ولاّتەکانمانـە چ بـە تـەنیا و چ بەیەکـەوە، بـە مەرجێك کاریگەری بۆ سەر سەروەری وتایبەتمەندی نیشتمانی هیچ لایـەك لـەو ولاّتانـە نەبێت،جامیعـەی عـەرەبی وەك قۆنـاغ، بـە تایبـەتی دوای

گەشەکردنی بەڵگەنامە و دەسگاکانی، چوار چێوەیەکە بۆ کـامڵبوونی ئـەو جـۆرە پەیوەندییـە تـا ئەگاتـە یەکێتییـەکی عـەرەبی لـە شـێوازی ئـەو یەکێتییانەی لە شوێنەکانی تری جیهان دروست بووە، ئەشێ ئەو یەکێتییـە لە نێوان کۆمەڵێك وڵاتدا یا هەندێکیاندا دروسـت ببێـت، وەك قۆنـاغێکی پێش دروستبوونی یەکێتییەکی گشتی لە نێوان هەموویانـدا، کـارکردن بـۆ ڕەخسـاندنی جـۆرێکی پێشـکەوتوو لـە ڕێکخسـتنی نێـوان دەوڵەتـە عەرەبییەکان لەسەر ئاستی حکومەتـەکان، و لەسـەر ئاسـتی دەسـگاکانی کۆمەڵگای مەدەنی، ئەرکێکی مێژووییە و شایەنی ئەوەیە ببێتە بەرنامـەی هێزە دیموکراتخوازەکان، و بە تایبەتی چەپەکان کە بە نیازی گۆڕانکارییـەکی دیموکراتیانەن لە وڵاتەکانماندا، پێکهینـانی بـازاڕێکی عـەرەبی هاوبەشـیش ئەگەر وردە وردەش بێـت، هۆکارێکـە بـۆ دروسـتبوون و کـامڵبوونی ئـەو یەکێتیە و دەستەبەری پێشکەوتن و ترۆقی کردن ئـەکات، بـەڵام گـرنکترین مەرجەکانی بەدەستهێنانی ئەو کامڵبوونـە لـە نیـوان وڵاتـە عەرەبیەکانـدا ئەوەیـە کـە پێویسـتە ڕزگاریـان ببێـت لـە ڕژێمـە سـەرکوتکارەکان، کـە سەرکردەکانیان بیر لە هیچ ناکەنەوە لە بەرژەوەندی تایبەتی خۆیـان نـەبێت لەسەر حسابی بەرژەوەندی گشتی وڵاتەکانیان .

دۆزی نۆزدەیەم :بریتییـە لـە پەیوەنـدی وولاتـەکانی ئێمـە بـە وڵاتـانی جیهانەوە، وڵاتانی ئێمە بە هیچ شـێوەیەك ناکرێـت بەشـێکی دابـڕاوبن لـە جیهان، ناشتوانن هەرپەیوەندییان بە وڵاتانی ناوچەکەوە هەبێت، پەیوەندییە هەرێمایەتییەکان زۆر ئالۆزن، بارودۆخی ئەمڕۆش ئەوەی سەلماندوە، ئاساییە هێزە چەپەکان و هێزە دیموکراتیەکان هەڵوێستی خۆیان هەبێت دەربارەی ئەو گۆڕانکارییانەی ئەمڕۆ لـە جیهانـدا ڕوو ئەدات،هـەروەها پێویسـتە چـەپ هەڵوێسـتی هـەبێت دەربـارەی ئـەو سیاسـەتی دەسـتێوەردانەی ئـەمریکا

ئــەیکات لــە ئیشــوکاری نــاوخۆی ولاّتەکانمانــدا، تــا ئــەوەی دەســتدرێژی سەربازییش ڕاستەوخۆ ئەکات وەك ئەوەی کە لە عێراقدا کـردی، هـەروەها هاوکــاری دوژمنــە ئیســرائیلییەکانمان ئــەکات دژی گــەلی فەلەســتینی و نەهێشــتنی بــۆ دامەزرانــدنی دەوڵــەتێکی فەلەســتینی ســەربەخۆ، و بەردەوامبوونی لە داگیرکردنی بەرزاییەکانی جۆلان وداگیرکردنی مـەزراکانی گــەلی لوبنــانی و بــەدیلگرتنی هــەزارەها عــەرەب و فەلەســتینی لــە بەندیخانەکانیــدا، هــــەروەها پێویســــە لەســــەر چـــەپەکان و هێــــزە دیموکراتخوازەکانیش کە گرنگی بدەن بە بەرەنگاربونەوەی سەرمایەی گلۆبـاڵ بەو شـێوە دڕندانەیـە و هـەوڵ بـدەن گلۆبـاڵێکی مرۆڤانـە و دیموکراتییانـە شوێنی بگرێتەوە، بە لەبەرچـاوگرتنی ئـەوەی کـە جیهـان بـەرەو یـەکبوون ئــەڕوات، شارســتانیەتێکی جیهــانی یــەکگرتو بەڕێوەیــە بــە شــێوەیەکی بابەتیانە، ئەم دوو ڕووانگەیە وا ئـەخوازێت لـە چـەپەکان کـە بـە هـەموو توانایان هەوڵ بدەن بەرەو ئەوە بچن پەیوەندی و گونجانیـان لەگـەڵ گـەلانی تردا توند و تۆڵ بێت، لـە ڕێگـەی تێکـەڵبوونی ڕۆشـنبیری و مەرجـەکانی ئاشتی لە جیهاندا، بۆ دابینکردنی مافی گەلان و مافی چارەی خـۆ نوسـین بە شێوەیەکی سەربەستانە، ئەمەش تەنها ڕێگەیـە بـۆ بـەدیهاتنی خـەونی مرۆڤایەتی، هەر ئەوەش ئـەو ئامانجـە بـوو کـە نەتـەوە یـەکگرتوەکان لـە پێناویدا دامەزرا لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە ، ئەوەش ئەکەوێتە ناو ڕۆڵی ئەوانەوە کە وەك ئەرکێك ڕێگـە لـە ولاّتـە زلهێزەکـان بگـرن دەسـت نەخەنە کاروبـاری نـاوخۆی ولاّتـە بچـوکەکانەوە و هاوکـاری ولاّتـە تـازە پێگەشتوەکان بکەن لە حەلکردنی کێشە ئابووری و کۆمەلایەتیەکانیانـدا و بە باشی کاربکەن بۆ نەهێشتنی ناکۆکی نێوان ولاّتان و دابینکردنـی مـافی گەلان و مافی چارەی خۆنوسـینیان بـە سەربەسـتی،ئەمەش ئەبێتـە هـۆی

نەهێشتنی ڕۆڵی ڕووخێنەری بزوتنەوە توندڕەوکان کە ناوی ئیرهابیان لێنراوە، لە هەموو حاڵەتێکدا ئەبێت هێزی چەپ هەڵوێستی توند وەربگرێت دەربارەی کۆنەپارێزی و ئسوڵیەت، کە بەناوی ئاینەوە دژی بەهاکانن و لەژێر ناوی بەرەنگاربونەوەی سەرمایەداریی گلۆباڵدا بە شێوەیەکی دڕندانە و ڕێکخراو ژیانی مرۆڤ وێران ئەکەن، ئەم کردارە وێرانکارییەی ئەو سەلەفی و ئسوڵییانە کە بە جۆرەها شێواز پێی هەڵئەسن، ئەوە ئەداتە دەست هێزە دەرەکییەکان کە مادام هێزە سەلەفی و ئسوڵییەکان دژیانن و بەرەنگاریان بوونەتەوە لە وڵاتەکانی ئێمەدا، کە ئەوانیش دەستبکێشنە کاروباری ناوخۆی وڵاتەکانی ئێمە بە شێوەیەکی دڕندانە،ئەوەش پێویستە لەسەر چەپەکان کە وریای ئەوەبن هەڵنەخلیسکێنە داوی ئەوەی کە بکەونە شوێن ئەو درووشمانەی کە هەستی گشتی خەڵك ڕازیبکات کە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی و بێ بەرنامە بەرزکراوەتەوە، وەك ئەو درووشمانەی کە ڕێك پێچەوانەکەی بەدیدێت، سەلمێنەری ئەم ڕایەشمان زۆر ڕوون و ئاشکرایە و نموونە لەبەردەستدایە وەك ئەو هێزە تەکفیری و سەلەفیانەی ئێستای بن لادن و قاعدە، هەموو ئەو هێزانە وایکردوە کە خەڵکانێکی زۆر بە عاتفە شوێنیان بکەوێت و وەك غەریزە وبێهودە بونەتە هۆی دروستکردنی ئاژاوە و گێرەشێوێنی لە وڵاتەکانماندا، پێویستە لەسەر چەپ بزانن کامە ڕێگەی ڕاست و دروست و مرۆڤانەیە بۆ پێکهێنانی گلۆبالیزم و کامە ڕێگەی ڕووخێنەری مرۆڤایەتی و هەسارەی زەوی و دەورو بەرێتی لە گلۆباڵی سەرمایەداریدا، هەروەها پێویستە لەسەر چەپ بچێتە ناو ئەو جولانەوە جیهانیانەوە کە بەرەو دروستکردن و بەرەو پێشبردنی یەکێتییەکی جیهانیی ئەڕوات بۆ بەدیهێنانی گلۆباڵێکی جیاتر،

گلۆبـالێکی مرۆڤانــه وەك ئــەوەی لــە دوو ســەدەی رابــردوودا لــە شــێوازی نێودەوڵەتیدا بەدیمان کرد،

دۆزی بیستەم : پەیوەستە بە گۆڕانکاری لە جیهانی عەرەبیدا بە هــەموو پێکهاتەکانیــەوە و بــە هــەموو شــێوازەکانی هاوکــاری نێوانیانــەوە و بــۆ پێکهێنانی بەرنامەیەکی هاوبەش، کە پشتگیری بکـات لــە ســەربەخۆیی و ســەروەری ولاتــە عەرەبیــەکان، چ وەك تــاك و چ بــە کۆمــەل، هــەروەها پەیوەندییەکی عەرەبی پێکبهێنێت کە لە خزمەتی پێشخســتنی ئــابووری و کۆمەلایەتیدا بێت و لە خزمەتی سەربەخۆیی گەلەکانیاندا بێــت ســوود لــە رابردوو وەربگرێت بە چاك و خراپییەوە.

ئەمە هەنــدێك بــوو لــەو دۆزانــەی کــە مــن بەســەرەکیم زانیــون و وەك پرۆژەیەکی تازەی هەڵسانەوەی چەپ پێشکەشم کــردوون، ئــەم پرۆژەیــەش تــەواو کامــڵ نابێــت بــەبێ گفتوگــۆو ســاغکردنەوەی لەســەربنەمایەکی دیموکراتیانەو پشت بەستوو بە واقیعەوە، هەموو هێــزە چــەپەکانی جیهــانی عەرەبی هێزێکی گەورە و خاوەن دەسەلات پێــك ئــەهێنن لــە نێــوان بەشــە شەعبیەکەدا و لەناو رۆشنبیران و لاواندا، بەلام هێزێکــی رێکنــەخراوون لــە چوارچێوەی حزبێکدا، بەڵکو زوربەشیان دوورن لە حزبایەتییەوە چ چــەپەکان و چ راستڕەوەکان،ئەم هێزە پەرت و بلاوانە لە چاوەڕوانی رێکخستنێکدان بە پرۆگرامێکی ڕاست تا پێشڕەوایەتی بکــرێن بــەرەو پاشــەڕۆژ، کــە مــن وای ئــەبینم ئەمــە ئــەرکی چــەپە کــە ئــەم رێکخســتنە و ئــەم پێشــڕەوایەتییە بکات،کە خاوەنی پڕۆژەیەکی نوێ بێت بۆ گۆڕان، بەلام ئــەو چــەپە کــە بــە رەوتە جیاوازەکانیەوە لەدایك ئەبێت بە تەنها نییە لەو جەنگە مێژوییــەدا، بەڵکو پێویستە یەك بگرێت لەگەڵ هەموو ئەو هێزانەدا کە لەگەڵیاندا یــەك ئامانجن، لە هەموو حاڵەتێکدا چەپی نوێ ئەبێت بە شێوازێکی نــوێ خــۆی

ڕێکبخات کە جیاواز بێت لە حزبە کۆنەکان، هەڵەیەکی گەورەشە کە سـوود وەرنەگیرێت لە ئەزموونی ڕابردوو بە چاك و خراپیـەوە، ئەوەشـی پێویسـتە بوبێتـە دەرئـەنجامی ئـەو گونجانـە لەگـەڵ مەرجـەکانی سـەردەمدا کـە بیگەیەنێتە شێوازێك یا چەند شێوازیك بۆ دروستبوونی چەپێکی نـوێ، کـە ئەو چەپەش ئامادەیە دروشمی ئەو دۆزانە هـەڵگرێت کـە بەرنامـەی گـۆڕان پێك ئەهێنن لە وڵاتانی ئیمەدا، بەرنامەیەك کە سنووری جیـاوازی هەیـە و بۆ هەر وڵاتێکیش بە پێی مەرجەکانی ئەو وڵاتە جیاوازە لە وڵاتێکـی تـر، بەڵام ئەم جیاوازییە شورای چینی درووست نەکردوە لە نێوان مەرجەکانیاندا لەسەر ئاستی عەرەبی، بەڵکو بە پێچەوانەوە چـەپ پێویسـتە بگـەڕێت بـە شوێن شێوازی ڕێکخستن و پێکهاتن لـە نێوانیانـدا، دەربـارەی ئـەوەی کـە هاوبەشن تیایدا و کـە وای ئـەبینێ ئـەرك و دۆزێکـن گـرنگن بـۆ هـەموو وڵاتەکانمان .

به دواداچوون

پێویستی بوونی چەپێکی نویێ و پێویستی بوونی بەرنامەیەکی گونجاو و هەنوکەیی بۆ گۆڕان

کتێبەکەم (بەرەو هەستانەوەیەکی سەرلەنوێی چەپ) کە لە (دار الساقی) چاپکراوە لە بێروت، گفتوگۆیەکی زۆری لەسەر کرا، لە لایەن ژمارەیەکی زۆر لە چەپە ڕۆشنبیرە عەرەبەکانەوە لە لوبنان و میسر و فەلەستین وتونس و سوریاو عێراق کە ژمارەیان گەیشتە (٣٧) کەس، ئەم گفتوگۆ و بیروڕایانەش لە کتێبێکدا کۆکرایەوە لە لایەن مەڵبەندی لێکۆلینەوەی عەرەبیی و ئەفریقیەوە (مركز البحوث العربية الأفريقية)کە چاپکراوە لە لایەن (مكتبه جزيره الورد) لە میسر بە ناونیشانی (حوارات مع اطروحات كريم مروة نحو نهوض جديد لليسار فى العالم العربى) هەر لە هەمان کتێبدا بەدوادا چونێکی منی تیایە لەسەر بیروڕاکانی ئەوان وا لێرەدا کورتەیەکی ئەخەمە بەردەستی خوینەران .

لەو گفتوگۆیەدا لە گەل هاوریێ ڕۆشنبیرە عەرەبە چەپەکاندا،دەربارەی هەڵوێستی من و بیروڕای من لە کتێبەکەمدا، ویستوومە بڵێم وپێداگریشی لەسەر ئەکەمەوە کە بیروڕا دەربارەی هەستانەوەی سەرلەنوێی چەپ تەنها هەولێکە نەك بڕیارێکی کۆتایی، ئەوەش بەخۆم ڕانابینم وەك فەرمانیك یا شتێکی لەوجۆرە بڕیار بدەم، من لەبەر ڕۆشنایی ئەزموونی دورو درێژی

خۆم له ئاستی بەرپرسیارێتی له ناوەندی چەپدا له ولاٌتەکـەی خـۆم لوبنــان، هەروەها لەپەیوەندی زۆری خۆم به هەموو شـێوازەکان و بۆنـەکان لـه گـەلٌ چەپەکانی تـری ولاٌتـانی جیهانـدا، جگـه لـه ویسـت و ئـارەزوی خـۆم بـۆ تازەبونەوەی بیروڕای چـەپ و پرۆگرامـی چـەپ وشـێوازی ئیشـکردنی لـەم وولاٌتانەی ئێمـەدا و تـا هەسـتیێتەوەو ڕۆلٌـی خـۆی ببینـیٌ، پـێش ئـەوەی مالٌئاوایی له ژیان بکەم که ئێستا تەمەنم نزیکی هەشتا سالٌه .

ئەو گفتوگۆو لەسـەردوانانه کۆمـەلێك بابـەتی گرنگـی ورژانـدوە، ئـەو مەسەلانەی که پەیوەندی به ئێستای وولاٌتی ئێمەوە هەیه و پێویستی بـەوە هەیه که چەپ دەنگ و ڕۆلٌـی خـۆی تیـا هـەبێت، نـاتوانم بچـمه قـولاٌیی لێکۆلٌینەکانەوە پێش ئەوەی بلٌێم تێبینی ئـەوەم کـردوە کـه ئـەو بـڕە زۆره گرنگـی پێدانــەی کــه بــه پاشــەڕۆژی بیروبــاوەڕی چــەپ دراوه هێشــتا نەیخستوینەته سەر ڕێگەی ئەو پاشەڕۆژه که چەپ تیایا ئامادە بێت لەگـەلٌ پەیوەست بوونی به مەرجەکانی سەردەمەوە وبه پێویستی ئـەو ڕۆلٌـەی کـه ئەبیٌ بیبینیٌ له بزوتنەوەیەکدا بۆ ئەو گۆڕینەی که ولاٌتەکانمان چـاویان تـیٌ بڕیـوە بـۆ ڕزگـاربوون لـه هـەموو ئـەو نەهامەتیـه هەمـەجۆر و هەمـه سەرچاوەیەدا، که ئەمەش شوێنی دلٌەڕاوکێیه، ئەگەر چـەپیش پاشەکشـەی کرد به هەرشێوازێك بێت و پەراویز کەوت لـه بینینـی ڕۆلٌـی خـۆی، ئـەوا هاوبەش ئەبێت له وەی که گەلەکانمان ببنه قوربانی لەبەردەمی سـیٌ کـاری ترسناکا له سەر ژیانیان :

جـۆری یەکـەم / دەسـەلاٌتێکی سـەرکوتکار کـه ڕۆلٌـی حکومـەت و دەسگاکانی پەکخستوە بەجۆریٌ که کۆمەلگای بەرەو دواوە بردوە و زولٌـم و زۆری گەیاندۆتـه ئەوپـەڕی، و دەرگـای والاٌکـردوە لەبـەردەم دەستکێشـانه

ناوەوەی وڵاتانی دەرەوە لە هەموو ڕوویەکەوە و خزمــەتی بەرژەوەندیــەکانی ئەوان ئەکات .

جۆری دووەم /ئەو سەرکوتکردنەیە لە کۆمەڵگادا کە دەسەڵاتی ئاینی بە شێوازی جۆراو جۆر ئەیسەپێنێ، لە ڕێگەی ژێردەستخستنی ئەقڵ و هەستی زۆر لەو کەسانەی کە تووشــی نائومێــدی بــوون دەربــارەی گۆڕانکــاری لــە ژیاندا، ئەم نائومێدیــەی ئەمانــەش لــەوەوە سەرچــاوەی گرتــووە کــە چــیتر باوەڕیان بە جوڵانەوەی چەپ نەماوە بۆ گۆڕانکاری لە کۆمەڵگەدا بــە هــۆی پەناگیری چەپ و پەراوێزکراوی چەپ .

جۆری سێیەم/ لە شێوەی سەرمایەی تەماعکارو گلۆباڵیزم خۆی ئەنوێنێ لە شێوازی دەوڵەت و دامەزراوەی جۆراوجۆری پیشەسازی و داراییــدا، کــە بە بێ پەروا دەست ئەکێشێتە ئیش وکارەکانمانەوە و بڕیــاردەری پاشــەڕۆژی وڵاتەکانمان و گەلەکانمانە بە تاك و بە کۆ .

لێرەدا ڕێگە بەخۆم ئەدەم کە ئاماژە بۆ ئەوە بکەم کە نەهامــەتی چــەپ لە وڵاتانی ئێمە و هەموو جیهاندا،کە لە پاشەکشەو پەراویزکەوتنــدا خــۆی ئەبینێتەوە، هۆکارەکەی خۆیی و بابەتیــە، هۆکــارە بابەتیــەکان بــریتین لــە خراپی دروستبوونی ئەزموونی سۆشیالستی هەر لەســەرەتاوە و وای لێکــرد کە شکست بهێنێ لە بەدەستهێنانی ئەو ئامانجەی کــە وایــان پیشــان ئــەدا ڕیڕەوی مارکسیان گرتۆتەبەر بۆ گۆڕینی جیهان بە نــاوی سۆشیالســتییەوە، بێگومان ئەوشکستیە ڕویدا کە بینیمان دوای سێ چارەك سەدە دروست بوو بــوە هــۆی زینەبەچــاڵ کردنــی خــەونی ملیۆنــەها هــەزارانی جیهــان،و نائارامییەکی وای خولقاند کە بێ وێنەبێت لە هەســت و فکــری مرۆڤــدا چ وەك تاك و چ وەك کۆمەڵ بە چەپەکان و ڕۆشنبیرانیشەوە.

ئاسایی بوو کە ئەو هەرەسە لـە کـاتی خۆیـا بۆشـاییەکی گـەورەی لـە جولانەوەی سیاسی و کۆمەلایەتیدا دروستکرد و سەرمایەدارییش بـە پەلـە هەولّی دڕندانە و زۆردارانەیدا بە هەموو شێوەکان بۆ قۆستنەوەی ئەو هەلەو لە پێناوی کەلّەکە کردنی زیاتری قازانجدا بۆ خـۆی، هـەروەها هاوکـار بـوو لەوەی جوولانەوە ئاینیەکان بتوانن دەست بگرن بەسەر هەست و بیروبـاوەڕی ئەو ناوەندە گەورەیەی کە توشی داچوون و نائومێدی بوبوو لە ئەنجامی ئـەو کارەساتەوە، بەلّام هۆکارە خۆییەکان بریتییە لە نەتوانینی چەپ لە جیهاندا بەولاّتەکانی ئێمەشەوە کـە بـە ئـەزموونی سۆشیالسـتیدا بچـێتەوە، دوای ڕوخـانی وبــە تێڕوانینێکــی ڕەخنەگرانــە تیشــك بخاتــە ســەر هۆکــارە ڕاستەقینەکانی شکست و هەرەسێك کە لە زەوی لەرزەیەك ئەچوو، هەروەها لەگەلّ ئەوەشا چەپ نەیتوانی بیروباوەڕی خۆی تـازە بکاتــەوە و ســەرلەنویّ دایڕێژیتەوە وشێوازی نۆیی خەبات بگرێتەبەر، چونکە نـەیتوانی دەرس لـەو هەلانە وەربگرێت لە ڕێگەی ئەزموونی خۆیەوە و هەلّەکانی چـاك بکـات و ڕاستەکانیشی پەرە پێبدا، بۆیە ئەم دوو هۆکارە بەردەوام لەگەلّیا مایــەوە و یەك تەواوکەری ئەوی تر بوو .

ڕووخان وهەرەسی ئەو ئەزموونە و دروستبوونی ئەوسڕبوونە لە مێشك و هەستی مرۆڤدا و ئەو ئالۆزییە لە بیرکردنەوەدا وای کرد چەپ دوابکەوێت لەو پیاچـونەوە ڕەخنەییــەدا بۆگــەڕان بــە دوای هۆکـارە ڕاسـتەقینەکاندا و وایکرد کە جولانەوەی چەپ لە ولاّتانی ئێمەو جیهانیشدا قورس بێـت بـۆی کە بتوانیّ لەو نەهامەتیە ڕزگاری ببێت و بڕوانێتە ئێستاو پاشەڕۆژ .

لەم پێشەکییە کورتەدا بۆ پیاچوونەوە،مەبەستم ئەوە بوو کـە ئاشـکرای بکەم کە نەهامەتی چەپ لە ولاّتی ئێمەدا بەشێکە لە نەهامەتی چـەپ لـە هەموو جیهاندا، ئەمەش ئەوەناگەیەنیّ کە من دەرگای گفتوگۆم داخسـتبیّ

و هەموو کتێبەکانم شایەتی ئەوەن کە ئــەوە کـاری مــن نییــە و دوورە لــە منەوە، هیواداریشم گفتوگۆ و لێکۆلینەوە لەسەر بیروبـاوەڕ و بۆچـونەکانی من هاریکاریەك بێت بۆ دەربازبوونی چەپ لەو نەهامەتیەی کـە تیایــەتی، تا وردەوردە بتوانێ جێی خۆی بکاتەوە و زیاتر پەیوەست بێـت بـە واقیـع و زیاتر توانای وەرگرتنی مەرجـەکانی سـەردەمی هـەبێت وبتـوانێ ڕۆڵێکـی کاریگەر ببینێ وەك چـاوەڕوانی لـێ ئـەکرێت . مــن ئەمــەوێ ئــەوە ڕوون بکەمەوە بۆ ئـەو هاوڕێیانــەم کەشــەرفمەندیان کـردم بـە گرنگیـدانیان بــە کتێبەکەم و بە وردی سەرنجەکانیانم خوێندەوە، لە ئەنجامدا سـێ تێبینــیم لا دروست بو کە ئەمانەیە:

تێبینی یەکەم/ هەندێك لەوانەی کە سەرنجیان دەربڕیوە لەوە ئەچێ هــەر ئەوبەشەیان خوێندبێتەوە کە پەیوەستە بە هەستانەوەی چەپ،لەوەش ئەچـێ دەقەکانیان نەخویندبێتەوە، چونکە ئەوەندەی لە پێشینەی بیروبـاوەڕی مــن دواون وەك بیزانن یابیستبێتیان ئەوەندە خۆیـان لەقــەرەی دەقەکـە نــەداوە، واتە پێشینەیەکیان بۆ گفتوگۆکەیان هەبووە دەربارەی من، ئــەوەش لــەوەوە سەرچاوەی گرتوە کە دوو چارەکە سەدە لەمەوبەر من ئەوەم ئاشـکرا کـردوە کە لە هەندێك بیرکردنەوەی ئێستاما جیاوازم لەگــەڵ ڕابردومــدا، بێئــەوەی واز لە چەپڕەوی بهێنم، ئێستاش هەر هەوڵی ئەوە ئەدەم کە پەیوەستی خـۆم بە چەپەوە نوێبکەمەوە، تا زیــاتر پەیوەنــدیم بــە ســەردەمەکەی خۆمــەوە هەبێت و زیاتر لەگەڵ بیروباوەڕی چەپدا یەك بگرمەوە، ئەمەش نـەك تــەنها هەر مافێکی خۆمە بەڵکو ئەرکی سەرشانیشمە، چ وەك مرۆڤێك کە مــافی سەربەستی بیرکردنەوەم هەیە و چ وەك چــەپێکیش، هەرئەمەشــم دەربڕیــوە لەم کتێبەمداو لە کتێبەکانی پێشوشمدا، سەرەتای ئــەو کتێبانــەش کتێبــی (الحوارات) بو لە سەرەتای ١٩٩٠دا کە هەندێك لەو بیروباوەڕە نوێیانــەمی

تیابوو و چل نوسەری ڕۆشنبیری عەرەبیش هاوکاری گفتوگۆکانیان کردبوو، ئاشکراشە من لەم بیروباوەڕە نوێیانەمدا کە هەوڵ ئەدەم پەرەیان پێبدەم، جیاواز ئەبم لە گەڵ زۆر لە کەسانی چەپی ولاتەکەم، تەنانەت لەگەڵ هەندێك لە بیروباوەڕەکانی مارکسیشدا جیاوازم، بە تایبەتی ئەو بیروباوەڕانەی کە لەگەڵ ئەوەشدا کە گرنگیەکی مێژوویان هەیە بەلام لەگەڵ بەرەوپێش چوونی زەمان و کاتدا بە هۆی گۆڕانی هەندێك مەرج و بارودۆخی مێژوویی،ئەوانیش بەهای خۆیان بۆ ئەم سەردەمە لەدەستداوە، ئەم جیاوازیەش ئاساییە کە هەندێك لەو بیروباوەڕانەی مارکس بەهای خۆی لەدەستدابێت چوونکە هەموو بیروباوەڕێك زادەی سەردەمە مێژوییەکەی خۆیەتی، خاوەن بیروباوەڕە زانستیەکان پێغەمبەریان درووست نەکردوە، کتێبەکانیشیان کتێبی پیرۆز نین، مارکس خۆشی بە ڕەهایی ئەوەی ڕەتکردۆتەوە کە بە دۆگماییی و عەقیدەیی سەیری بیروباوەڕەکانی بکرێت، زۆر لە زانا دیارەکانی بواری ئاینیش لەگەڵ ئەوەشا کە دەقەکان بە پیرۆز ئەزانن بەلاَم نکولی لەوە ناکەن کە بیروباوەڕەکان پەیوەستن بە سەردەمێکی مێژوییەوە، لەگەڵ ئەم یەکەم تێبینیەشدا دەربارەی خوێندنەوەی ئەوان بۆ بیروباوەڕی خۆم بڕیارمدا شوێن ڕونکردنەوەکانیان بکەوم و قسەی خۆمیان لەسەر بکەم بەبێ ئەوەی بیانرەنجێنم و بێ گوێدانە پێشینەی بیروڕام لەسەریان و جیاوازیش لە بیروڕادا درووستە و مافێکی پیرۆزیشە لەلای من تەنانەت ئەگەر جیاوازیشبین

تێبینی دووەم/ تێبینی دووەمم ئەوەیە کە هەندێك لەو گفتوگۆیانە بریندارکەر بوون، و وەك ئەوە وایە کە لێپێچینەوەم لەگەڵ بکرێت یان تاوانبارێکبم لەبەردەمی دادوەرێکدا، کە ئەمجۆرە گفتوگۆیە نە باوە و نە ئاستی گفتوگۆی نێوان چەپە، بە تایبەتی ئەگەر لەوانەبن کە بەدوای

ڕێگاچارەیەکی کێشەی چەپدا بگەڕێن، پێویستە خەڵکانی چەپ بە دوای ڕاستیدا بگەڕێن، ئەگەر کەسێك خۆی بە فەرمانڕەوایەك ودادوەرێك بزانێ، ئەوە بێگومان هەڵەیە تا ئاستی سەرکۆنەکردن، ئەو زەمانە بەسەرچوو کە هەندێك وایان ئەزانی مارکسیەکان ڕێپێدراون و ئەو مافەیان هەیە بە ناوی مارکسەوە قسە بکەن و بەرگری لە بیروباوەڕەکانی بکەن و خەڵك بە لادەر ناوببەن، ئەو سەردەمە ڕۆشت و ناگەڕێتەوە، وێڕای ئەو تێبینیانەم لە سەریان بڕیارم داوە کە بیر و بۆچونەکانیان هەڵسەنگێنم بێ ئەوەی ببمە هۆی ڕەنجاندنیان

تیبینی سێیەم / ژمارەیەکی کەم لەوانەی کە سەرنجیان هەبووە لە سەر کتێبەکەم،لەوە ئەچێت هەموو بەشەکانی کتێبەکەیان بەتەواوەتی نەخوێندبێتەوە،بە تایبەتی پێشەکی و دوو بەشەکەی دوایی، ئەمەش کێشە دروست ئەکات، بە تایبەتی بۆ کەسێك کە بیەوێ باری سەرنج لەسەر بابەتێك دەربڕێ و گفتوگۆی لەبارەوە بکات،ئەوبەشەی کەبەسەر ئامادەبوانی کۆڕەکەی قاهیرەدا دابەشکرا، دەربارەی خوێندنەوەی من بۆ هەستانەوەی چەپ، پێشەکیەکی لەگەڵدا بوو کە ئەوە بەشێکە لە کتێبەکە و بۆچونەکانم، کە تیایا سەرنجی خۆمم پێشکەش کردبوو دەربارەی ڕێڕەوی جولانەوەی شۆڕشگێڕی لە سەرەتای مێژووەوە، هەروەها ئاماژەم بۆ شکست و سەرنەکەوتنی ئەو شۆڕشانە کردبوو پەنجەشم بۆ هۆکارەکانی ئەو سەرنەکەوتنانە درێژ کردبوو، دوای ئەوە بەشێك هەیە باس لە ڕووخانی ئەزموونی سۆشیالستی ئەکات، لەگەڵ سەردەستەیی سەرمایەی جیهانگیر بە شێوازی کۆن و تازەش، ئەمەش لە خۆیا خوێندنەوەیەکی سەرەتاییە بۆ هاوکاری کردن لە گفتوگۆیەکدا دەربارەی سیمای سەردەمەکە، کە هەوڵێکی دەستەجەمعی ئەوێت بۆ دیاریکردنی بە شێوەیەکی ورد و

بابەتیانە، لەبەر ئەوەی ئەونەهامەتیەی ئێستا سەرمایەداری تێکەوتوە بێ وینەیە و هەر لە گەورەبوندایە بە شێوەیەك کە ڕژێمی سەرمایەداریی ناتوانێ ڕێگەچارەیەك بدۆزێتەوە بۆ وەستانی ئەو نەهامەتییە و بەربەستکردن و ڕزگاربوون لێی .

لەگەڵ ئەم سێ تێبینیەشدا ئەوە ناشارمەوە کە دڵخۆشم بەوەی کە بڕێکی دیار و جیاواز لە هەڵگرانی بیروباوەڕی چەپ لە وڵاتەکەماندا هەیە گرنگی بە پاشەڕۆژی چەپ ئەدەن، وەك لەو گفتوگۆیانەدا دەرکەوتوە دەربارەی کتێبەکەی من، ڕێزی تایبەتیم هەیە بۆیان و بۆ بیروڕاکانیان وبە هەند وەریئەگرم، مافی خۆیانە لەگەڵما بن یا دژم بن لە هەندێك حاڵەتدا .

ئەوەی بەدەستم هێناوە لە خوێندنەوەمدا بۆ باری سەرنجەکانی ئەوان، ئەوەیە کە گفتوگۆکانیان لەم تەوەرانەی خوارەوەدا خۆی ئەگرێتەوە

١-دەربارەی پیاچوونەوەیەکی ڕەخنەگرانە بۆ ئەزموونی چەپ، پەیوەست بە هەرەسی ئەزموونی سۆشیالستی، پێش ڕوخان و دوای ڕوخان

٢-دەربارەی تێگەشتن لە چەپ لە جیهانی سەردەمدا، پێناسەی و چۆنیەتی پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکانی بیروباوەریان و ڕۆڵیان و پەیوەندیان بە هەستانەوەی .

٣- دەربارەی جۆری ئەرکەکانی چەپ لەم سەردە مێژوییەدا لە وڵاتی ئێمەو وڵاتانی جیهاندا، قۆناغی تێکۆشانی و گرنگیەکانی هەر قۆناغێك لە قۆناغەکان و لە کام قۆناغەدا تێکۆشانەکەی بەرهەم دێت .

٤- دەربارەی تێگەشتن لە دەوڵەت و ئەو ڕۆڵەی کە لە جیهانی ئەمڕۆدا هەیەتی، کام دەوڵەتە و چۆن دەوڵەتێکمان ئەوێت وئەرکەکانی چییە و، چی لەو ئەرکانە گرنگن بۆ ئەمڕۆ .؟

٥- دەربارەی ووشەی عەرەبی کە پەیوەنـدە بـە ناونیشـانی کتێبەکـەوە (چەپ لە ولاّتانی عەرەبیدا)، (تێبینی : ناونیشانی کتێبەکەی کەریم مـروە لە دەقە عەرەبیەکەدا بەم جۆرەیە : بەرەو هەستانەوەی سەرلەنوێی چەپ لـە جیهـانی عەربیـدا بـەلاّم لـە نامەیەکیـدا بـۆ مـن داوای لێکـردم کـە لەوەرگێرانەکەمدا بەم جۆرە بیت : بەرەو هەسـتانەوەی سـەرلەنوێی چـەپ، واتە لە جیهانی عەرەبی لێبکەمەوە — وەرگێڕ)

٦- دەربارەی سروشت و جـۆر و ئـامرازی خوێندنـەوە وەك چـەپێك بـۆ ڕژێمی سەرمایەداریی و جولاّنەوە و گەشـەکردن و دواتـر نەهامەتیـە یـەك لەدوای یەکەکانی لە سەردەمی جیهانگیری و گلۆبالێزمدا وەك دیاردەیـەکی سەردەم لە جیهانی ئەمڕۆدا.

با بە تەوەری یەکەم دەست پێبکەین/ کە پەیوەندی بـە پیاچـونەوەیەکی ڕەخنەگرانەوە هەیە لەگەڵ مەرجەکانی سەردەمدا، کە پەیوەندی بـە مـن و هەڵوێستی منەوە هەیە، لە ڕاسـتیدا ئـەم پیاچـونەوەیە دوولای هەیـە کـە هەریەکەیان تەواوکەری ئەوی ترە و پێویستیەکی گرنگـە بـەلای چـەپەکانی ولاّتەکەمانەوە ، ئەوەی کە پێویستە هاوڕێیـانم گرنگـی پێبدەن،ئەوبەشـەیە کە پەیوەندی بە ئەزموونی سۆشیالستییەوە هەیە لە یەکێتی سۆڤیت و ئـەو سیستمە جیهانییەی کـە نـاوی سۆشیالسـتی پەیوەسـتکرد بـە چـەپەوە،بە هەموو باڵە جیاوازەکانیەوە لە ناو حزبەکان و لە دەرەوەی دەسەلاّتیشـدا،جا ئەوپەیوەستییەی ئەو حزبانە پەیوەندی بە ئـەزموونی سـۆڤێتیەوە بێـت یـا چینی، یا بە ڕێژەیەکی دیاریکراو لێیان جیاواز بێت، لەبەر ئەوە من هـاوڕام لەگەڵ ئەوانەی کە لایان وایە لەو پیاچونەوە ڕەخنەییەدا ئەو دوو ئەزموونـە بەیەکەوە گرێبدەین، دەربارەی ئەو تێبینیەش کە وتراوە لەسەرم کـە گوایـە کتێبەکەم ڕەخنەو ڕەخنە لەخۆگرتنی تیانیە، ئەمـەوێ ئـەوە بـە هاوڕێیـانم

بڵـێم کەبەشـی یەکـەم ئـەو هـەردوو لایـەی گرتۆتـە خـۆی، بـەڵام دیـارە ڕەخنەیەکی پەرت و بڵاوبوە و کەم بـوە و ڕازیکـەر نـەبووە، مـن خـۆم دان بەوەدا ئەنێم، بەڵام لەهەمان کاتدا حەز ئەکـەم ئـەوە بـەبیری هاوڕێکـانم بهێنمەوە، من لە حەفتاکانی سـەدەی ڕابـردووەوە زیـاتر لـە بیسـت کتێـبم بەچاپ گەیاندوە و تیایاندا ڕەخنـەو ڕەخنـەی خـۆییم گرتـوە، بـەڵام سـەیر لەوەدایە بەشێکی تری هاوڕێیان کە بەشداری ئەو گفتوگۆیەیان کـردوە بـە پێچەوانەی ئەوانی ترەوە وای ئەبینن کە ئەو ڕەخنە گرتنەی من زیـادەڕۆیی تیابوە و تا سەر ئێسقان داچووە،ئەو هاوڕێیانە ئەوە ئەخەنەوە بەرچاوم کـە تاچەند ئەزموونی سۆشیالستی دەسکەوتی کۆمەڵایەتی هـەبووە، هـەروەها ئەو هاوڕێیانە ئـەوەم یـاد ئەخەنـەوە کـە چـەند هێمـای گـەورە بـە نـاوی سۆشیالستیەوە لە وڵاتانی ئێمەو وڵاتانی عەرەبی دەرکەوتن، چ لە ئەدەب و چ لە هونەرو،چ لە فکرو زانستدا و شوێن پەنجەیان بـە سـەردەمەکەوە دیـار بووە، لە هەمان کاتدا کە ڕێزی ئەو تێبینیانە ئەگرم کە دەریانبڕیوە، دانیش بەوەدا ئەنێم کە لە کتێبەکەمدا لەو ڕووەوە کەم وکورتی هەیە، لە بەرانبەری ئەوەشدا لـەوە ئەترسـم ئەوەنـدە بـەو دەسـتکەوتانەدا هەڵبـدەین و کـەم و کورتیەکان و ڕەخنەکان لە یاد بکەین کە لە ئەزموونەکـەدا هـەبووە و ئـەو هەڵانە بکەین بە ژێرەوە کـە بوونـە هـۆی هەرەسـی شۆڕشـەکە دوای سـێ چارەکە سەدە لە هەڵگیرسانی.

گفتوگۆ لەسەر تەوەری دووەم / دەربارەی تێگەشتن لە چەپ و پێناسـەی چەپە، کە ئەمە گرنگترین بابـەتی گفتوگۆکەیـە، چـونکە ناکۆکییـەکی زۆر هەیە دەربارەی ناوەڕۆکی چەپ لـە نـاو چـەپەکاندا، دەربـارەی بیروبـاوەڕی چەپ، دەربارەی پێناسەی چەپ و ئەرکە هەنوکەییـەکانی چـەپ و پانتـایی جەماوەرەکەی و بەردی بناغەی، لە ڕاستیدا ئەم بەشە لە کتێبەکـەی منـدا

سەرەکیە کە گفتوگۆیەکی تێروتەسەل و قورسم لەسەری کردوە، لەبەر ئەوە لاریم لەوە نیە کە ڕەنگە بۆچونەکانی من شلەژانی پێوە دیار بێت، لاریشم لەوە نیە کە بە ڕاڕا ناوبراوم، مرۆڤی ڕاڕا مرۆڤێکی ڕاستەقینەیە،وەك یەکێك لە هاوڕێکانم ووتویەتی (فیصل دراج)، مرۆڤ بەردەوام ئەگەڕێ و هەوڵ ئەدات و تاقیکردنەوە ئەنجام ئەدات، بێ ئەوەی ماندوو ببێت یا کۆڵ بدات یا لە ناو وەهما نقوم ببێت، لەبەر ئەوە من دانی پیا ئەنێم کە مرۆڤێکی ڕاڕاو شپرزەم و نوقمم لە ناو هەوڵی گەڕان بەدوای پاشەڕۆژی چەپدا لە ولاتەکەماندا و وێلم بەدوای ئەوەی کە ڕۆڵی دیاریکراوی خۆی ببینێ لە گۆڕاندا لە ولاتەکەمدا، بەلام تێبینیەکی گشتی لە لام دروست بوە لەو گفتوگۆیانەوە کە دەربارەی هەڵوێستی من وجێ دەستی من کراوە،لە بارەی لێکۆلینەوە لە پاشەڕۆژی چەپ، ئەویش ئەوەیە زۆر لە و گفتوگۆیانە وەك سوڕانەوە وایە لە بازنەیەکی بەتاڵدا، یەك لەوانە ئەوەیە کە هەندێك لە هاوڕێیان تاوانبارم ئەکەن بەوەی کە من لە بزوتنەوەی چەپدا ئاماژەم نەکردووە بە ڕۆڵی گرنگی چینی کرێکار لە گۆڕینی کۆمەڵدا بەو پێیەی کە بەتایبەتی هەڵگری بیروباوەڕی گۆڕانە، هەروەها من لە دیاریکردنی پانتایی جەماوەری چەپی نوێدا ئاماژەم بە مەسەلەی چینایەتی نەکردوە و دژایەتی چینایەتیم پشتگوێ خستوە،ئەمەش تاوانبارکردنێکی ناوردبینانەیە، من ئەپرسم، هیواداریشم لە دەربڕینەکەمدا ڕەق نەبم، ئایا ئەو هاوڕێیانە لە دیاریکردنی چەپ و ڕۆڵی چینی کرێکاردا ئەوگۆڕانکاریە گەورانەیان بە هەند وەرگرتوە کە جیهانی سەردەم بەخۆیەوە بینیوە دوای تێپەڕبونی سەد ساڵ بەسەر کۆچی دوایی مارکسدا ، و تێپەڕبوونی ئەوماوەیە بەسەر بیروباوەڕ و تێگەیشتنی و دیاریکردنی لایەنە دژ بەیەکەکانی کۆمەڵگەی سەردەم ؟ لێرەدا واز لەوەش ئەهێنم کە

پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا و تەکنیك و زانستەکان چەند کاریگەری هەبووە لەسەر پرۆسەی بەرهەمهێنان و هەروەها کاریگەری لەسەر پەیوەندی نێوان خاوەنەکانی هۆکارەکانی بەرهەمهێنان وبگرە هەموو بەشە کۆمەلآیەتییەکانی تر لە ئاستە جیاوازەکاندا، مەبەستم بەشە خاوەندارییەکان و ئەوانی تریشە، لە بەر ئەوە قسەکردن بەزۆری لەسەر چینی کرێکار و ڕۆڵی لە دژایەتی چینایەتیدا، بەبێ ئەوەی لە مەسەلەی چینایەتی گەشتبێتی لە سەردەمی نوێدا، بەبێ ڕوانینێکی بابەتیانە بۆ ئەو گۆڕانکاریە گەورانەی بەسەر چینەکان و بەشە کۆمەلآیەتییەکاندا هاتووە لە هەر شوینێکدا، نامانگەیەنێتە تێگەیشتنێکی ڕاست دەربارەی حاڵی وولآتەکەمان،و هیچیشمان دەربارەی باری ئێستای جیهان دەست ناکەوێت، لێرەشدا بە هیچ جۆرێك مەبەستم ئەوەنیە بڵێم کە ئەو گۆڕانکارییە گەورانەی کە جیهان لە سەدەو نیوێکدا بە خۆیەوە بینیوێتی هیچ ڕۆڵێکی چینی کرێکاری تیا نەبوە و هیچ ئامادەباشییەکی نەبوە وەك تێکۆشان بەناوی چەپەوە و لە پێناوی گۆڕینی جیهاندا، بۆ تەواو کردنی پڕۆژەکەی مارکس،بەلآم ئەمەوێ ئاماژە بۆ ئەوە بکەم کە دیاریکردنی چینی کرێکار پێویستی بە لێکدانەوەیەکی تر و بەشێوەیەکی وردتر و پەیوەست بە سەردەمەکەوە هەیە، بەلای منەوە وایە بەپێی خوێندنەوەی خۆم بۆ سەردەمەکە و ئەو گۆڕانکاریانەی کە زانست و تەکنەلۆژیا هێناویێتیە کایەوە، تێگەشتن لە چینی کرێکار بەو شێوە کۆنەی مارکس نیە،بەو وردیەو بەو ڕۆڵەی کە بۆی ئەچوین لە ئەدەبیاتی کۆنماندا، ئەوان بەتەنها خاوەنی پڕۆژەی گۆڕان نین بەوجۆرەی کە چەپی هاوچەرخ هەوڵی بۆ ئەدات بۆ بەدەستهێنانی لە وولآتانی ئێمە و هەمو ولآتانی جیهاندا، بە پێی بارودۆخی هەر وولآتە و تایبەتمەندیەکانی، سەردەمەکە سەلماندی کە ئەو

بەشە کۆمەلاّیەتیەی ئەچەوسێتەوە و هەولّی ڕزگـاربوون گـۆڕان ئـەدات زۆر لەوە فراوانترە و ئەوانەی بەرژەوەندیان لە گۆڕاندایـە هەمـەجۆرن و فـراوانن، بەرانبەر ئەوەش ئەوانـەی بەرژەوەنـدیان نیـە لـە گۆڕانـداو زەرەرمەنـد ئـەبن بەرتەسـکتر بونەتەوە،دەسـەلاّتگیری گەشـتۆتە ئاسـتێکی دواقۆنـاغ ، ئـەو ڕونکردنەوانـەم ئەمگەیەنێتـە ئـەوەی کـە بلّـێم چـینی کریکـار بـە پێـی تێگەشتنی مارکس، ئەوانەی لە کارگەکان و دامـەزراوە بەرهەمهێنەرەکانـدا بەکرێ کار ئەکەن بە هەمو شێوازەکانیانەوە، ڕۆڵیان کەمبۆتەوە بـە حـوکمی کەمبونەوەی ژمارەیان، بەرانبـەر ئەمـە ئـەوەی ڕەچـاو ئـەکرێت زیـادبونی ژمـارەی بێکـاران و ژمـارەی ئـەو هێـزە جەماوەریەیـە کـە بەرهەلّسـتی سەرمایەداری ئەکەن وهـەولّی گـۆڕان ئـەدەن بـەرەو ئاڕاسـتەی دابینکردنـی یەکسانی کۆمەلاّیەتی بە پێی ویستی مارکس وبە شـیوازێکی چـاککراو کـە بگونجێ لەگەلّ سەردەمەکەدا، بەمجۆرە پێکهەلپـژانی چـینایەتی بـەو شـێوازە نەماوە کە مارکس بـەوردی دیـاری کـردوە، لـە نێـوان چـینی کرێکـار بـەو وردەکاریە کۆنانەی کە دیاریکردوە لەگەلّ چینی بۆرژوا.

بەلّکو شێوازێکی فراوانتری وەرگرتوە و بووە بە پێکهەلّپژانی دەسـتەیەکی کۆمەلاّیـەتی گـەورە کـە زولّـم و زۆری کۆمەلاّیـەتیان لەسـەرە بەرانبـەر دەستەیەکی سەرمایەداری جیهانگیری گەورە کـە دەسـتیان بەسـەر بەشـێکی گەورەی ساماندا گرتوە و یـاری بـە پاشـەڕۆژی هـەمو گـەلانی سـەرزەویەوە ئەکەن ، ئەمەشی کە ئەیلّێم لـە قەناعـەتێکی زۆری خۆمەوەیـە بـێ ئـەوەی بەلّگە بهێنمەوە، بەلّکو هەولّێکی خۆمە بۆ تێگەیشتن لەو گۆڕانکاریانەی کـە دنیای سەردەم بەخۆیەوە ئەیبینێ لە سەر هەموو ئاستەکان، وەك دیاریکردنی تێگەیشـتن لـە چـەپ و دیـاریکردنی ناسـنامەی و دیـاریکردنی بنکـەی کۆمەلاّیەتی و گرنگییەکان و ئەرکەکانی لە گۆڕینی کۆەمەلّگەدا، لەبەر ئەوە

ئەو پەنجەی تاوانەی کـە بـۆمن دریـژکراوە بـە شـێوازی جیاجیـا دەربـارەی چۆنیەتی بۆچوونم و تێگەیشتنم لە چـەپ، لـەو ڕوەشـەوە تاوانبـارکردنم بـە لیبراڵـی، بـەلای منــەوە ئــەو گرنگییــەی نیــە کــە ببێتــە جێگــەی بــاس و لێکۆلینــەوە و مشــت ومــڕ، دەربــارەی گەوهــەری ئــەو بیروباوەڕانــەی مــن دەربارەی چەپ پێشکەشم کردوە و باسی نوێبونەوەی تێگەیشتن لە چـەپم تیـا دیـاری کـردوە، ئەمــەش لای مــن بۆچــونێکی دروســتکردوە کــە هیــوادارم وانەبێت و من هەڵەبم، ئەویش ئەوەیە ئەمانە خۆیان هەست بـەوە ناکـەن کـە وەك چەپێك لە نەهامەتییـەکا ئـەژین کـە هەسـت بـەبوونی کیـانی خۆیـان ناکەن، ئەمانە تەنها گرنگیان بەم مەسەلەیە داوە لە ئاسـتی جێگـەو پێگـەو بەرپرسیارێتی خۆیانەوە، و هەرئەوەندەش بە هەوڵدانێکی تیوری و پراکتیکـی لەو ئاستەوە هەوڵی خوێندنەوەی ئەو هەرەسانە و ئەو گۆڕانکاریانە ئەدەن لـە جیهانی هاوچەرخدا کە بوونەتە نەهامەتی لە ولأتەکانیاندا، ئـەم پرۆسـەیەش پیشڕەوی ئەکات بۆ گرتنەبەری ڕێگەیەکی ڕاسـتبینانە بـە پێـی مەرجـەکانی سەردەم و بۆ دەرچوونیان لەو نەهامەتیەی کە تیایـدان،بۆ هاوبەشـیکردن لـە پرۆسەی گۆڕان کە گەلان لە کـۆن و نوێـدا هــەوڵی بـۆ ئـەدەن وشۆڕشـەکانی ئەمڕۆشیان بـۆ قـاو ئـەدەن، ئـەم گفتوگۆیـە دەربـارەی تێگەیشـتن لەچـەپ ڕامئەکێشی بۆ تەوەرێکی تایبەت بەو ئەرکە گرنگانەی کە لە ئەستۆی چـەپە لە وولأتانی ئێمەدا بەتایبەتی لەم ماوە مێژووییەی کە ئێمەی تیا ئـەژین کـە ئەمەش تەوەری سێیەمە.

تەوەری سێیەم :لە ڕاستیدا باسکردنی چەپ و دیاریکردنی ئەرکـەکانی بـە بیٚ گوێدانە شوێن و سەردەمەکەی، گفتوگۆیەکی بۆش و بیٚ مانا دەرئەچـێت، ئەرکێك نییە بلێـی ئەمــە گشـتییەو پەیوەنـدی بــە شــوێن و کاتــەوە نییــە، سەبارەت بە هەر هێزێکی کۆمەلأیەتی و سیاسی بـە تایبـەت چـەپ کـە لـە

هەموو ئەدەبیاتیا باس لە قۆناغ و قۆناغکاری وئاڵوگۆڕی قۆناغەکان ئەکات و هەوڵ بۆ گۆڕانی قۆناغەکان ئەدات و لە پێناویا تێئەکۆشێت، لەسەر چەپ پێویستە، ئەو چەپەی کە من لە کۆن و نوێشدا هەوڵم داوە ناسنامەی دیاری بکەم و پەیوەندی خۆشمی پێوە دیاری بکەم،پێویستە هەڵگری بیروباوەڕی ئەوپڕۆژەیە بێت کە دروست بێت بۆ ئەو گەل و نیشتمانەی کە پەیوەستە پێوەی وەك ئێستاش و وەك داهاتوش، لەبەر ئەوە کە من لە ڕوانگەی پێویستیەکانی ئێستای وولاتەکەمەوە لە کتێبەکەمدا بیست ئەرکم دیاریکردوە، یەکەم وەك ئەرکی هەنوکەیی چەپ، بەبێ ڕێکخستنی بەپێی کامیان پێش کامیانە، دوەمیش هەر لە ڕوانگەی ئەو ئەرکانەوە ڕۆڵی چەپم دیاری کردوە، سێیەمیش پڕۆژەی چەپ بۆ گۆڕین، ناسنامەکەی لە ڕوانگەی دیاریکردنی ئەو ئەرکە هەستیارانەوە دیاری ئەکرێت کە ڕێگەی پاشەڕۆژی لە بەردەمدا ئەکاتەوە، ئەو بیست خاڵەی لە کتێبەکەمدا وەك ئەرکەکانی چەپ دیاریم کردە و بە بەرژەوەندیە سەرەکییەکانی کۆمەڵگەم زانیوە، بە چاکسازی دەوڵەت دەستم پێکردوە تا ببێتە دەوڵەتی ماف و یاساو نیشتمانی وپارێزەری دادپەروەری و یەکسانی، لە سایەی ڕژێمێکی دیموکراتی و دوور لە هەموو جۆرەکانی چەوساندنەوە کە لەم وولاتانەی ئێمەدا بۆ ماوەیەکی دور و درێژە پێڕەو ئەکرێت، هەر لەو ڕوانگەیەوە دەربارەی دەوڵەت و ڕژێم و ئەرك و سروشتی، ئەو ٢٠ خاڵە ڕیزبەند کراوە کە هەموویان پەیوەستن بە بەرژەوەندییەکانی کۆمەڵگەوە بە هەمو توێژەکانیەوە بۆ بەدەستهێنانی دادپەروەریی کۆمەڵایەتی کە بەم ٣ مەرجە نەبێت نایەتە دی :

پێشکەوتنی ئابووری لە هەموو بوارەکاندا، یەکسانی لە نێوان خەڵکاندا لە ئەرك و مافدا بەبێ جیاوازی،ئازادی بە هەموو شێوازەکانیەوە، کە بۆ هەموو مرۆڤێك چ وەك تاك و چ بە کۆمەڵ دابینی مافەکانی ئەکات و

کەرامەتی ئـەپارێزێ ومەرجـەکانی گـۆڕانیش دابـین ئـەکات، بـە پێـی ئـەو پرۆگرامەی کە من لەو خالاٌنەدا دەستنیشانم کـردوە و پێشـنیارم کـردون بـۆ چەپ لەم وولاٌتانەی خۆماندا، ئەوەم ڕەچاوکردوە کە خۆمان بەدور بگـرین لـە بازدان بە سەر قۆناغەکاندا، وەکتر بلٌێم بـازدان بەسـەر واقیعـدا، بـۆ ئـەوەی نەمانکاتە بەندی کەوتنەناو خەیاڵ و دواتر وامان لێبیت خۆزگـە بـە ڕابـردوو بخوازین، بە پێی ئەزموونی خۆم کە هەموو درێژایی تەمـەنمی گرتۆتـەوە، لـە ناو حزبی شیوعی لوبنانیدا،ئەتوانم بلٌێم هەولٌی ئـەوەمان داوە خوێندنـەوە بـۆ وولاٌتی خۆمان،لوبنان،و وولاٌتانی هاوڕێشمان بکەین .

ناکۆکیەك نابینم لە نێوان خەونەکانی خۆمان بۆ گەیشـتن بـەو ئامانجانـەی کە بەرەو سۆشیالستی دیاریمان کردوە و لە نێوان تێکۆشـان بـۆ نوێکردنـەوەی یاسا گشتییەکانی دەولٌەت بۆ ئەوەی بیکەینە دەولٌەتێکی زیاتر دیموکراتی، یا بلٌێم کاردانەوەیەکی باشتر بۆ مافەکانی کرێکاران و جوتیاران و منالاٌن و ژنان و گەنجان و ڕۆشنبیران، لە یەکێك لەبەشەکانی کتێبەکەمدا ئاماژەم کردوە بـۆ ڕاپۆرتەکانی سەرکردەی شەهیدمان فرج الله الحلو کە کاتێـك لـە ئەرکـەکانی سەرشانی شیوعییەکان ئەدوێت، بە هیچ جۆرێك تیایدا باسی لە سۆشیالسـتی نەکردوە، بێگومان کە باسی ئەزموونی خۆم و ئەزموونی حزبەکەشـم ئەکـەم مەبەستم ئەوە نیە بلٌێم ئیمە لە هەلٌوێستی سیاسی و فکـری خۆمانـدا دایمـە لەسەر هەق بوین و هیچ هەلٌەیـەکی گـەورەمان نـەکردووە، بـە تایبـەتی لـە کتێبەکەمدا (كريم مروة يتذكر فيما يشبه السيرة) باسم لەوە کردوە کە گەورەترین هەلٌە ئەوەبووە کە بەشداری شەڕی ناوخۆمان کردووە، یا پەیوەندیمان بەو ولاٌتە عەرەبیانەوە هەبووە کە حکومەتەکانیان سەرکوتکەری گەلەکانیان بوون و بە تایبـەتی شـیوعییەکانیان چەوسـاندۆتەوە، بـە دلٌنیاییـەوە ئـەوەی ئێمـە بەلامانەوە گرنگـە ئەوەیـە کـە ئەرکـە مێژووییـەکان بـۆ خـەلٌکانی چـەپ

دیاریکردنی بنکە کۆمەلاٌیەتییەکەی چەپە لەسەردەمەکەدا، ئەمە مانای سەردەمیانە و هاوچەرخانە ئەگەیەنێت، هەروەها هەربەمەش ڕۆڵی خۆی دیاری ئەکات وەك چەپ بەرانبەر کێشەی گەل و نیشتمان، ئەوەی پەیوەندی بە منەوە هەیە وەك چەپێکی قالبٌبوو، ئەوەیە کە ناتوانین ناسنامەی فکری چەپ بە شێوەیەکی ڕەها دیاری بکەین (واتە بۆ هەموو سەردەمەکان و کات و شوێنەکان بەدەر لە دراسەکردنی سەردەم و بارە کۆمەلاٌیەتییەکان هەریەك پێناسەمان هەبێت بۆ دیاریکردنی ئەرك و ناسنامەکەی — وەرگێڕ) بەلاٌم ئەمەش ئەوە ناگەیەنیٌ کە ڕۆڵی بیروباوەڕ ڕەتبکەینەوە لە دیاریکردنی رۆڵی چەپ لە تیکۆشانیا بۆ گۆڕان، بەمەرجیٌ ئەو بیروباوەرە بە شێوەیەکی چەقبەستو نەبێتە ئایدولۆژیایەکی نەگۆڕ، هەروەها پێویستە لەسەرمان وەك چەپ بە بیٌ ترس و دوودڵی لە پێگەو ڕۆڵی خۆمان، کە هەندێك کاتی مێژویی هەیە بە شێوەیەکی ناجێگیر و کاتی،هەندێك بەرژەوەند لە نێوان چەپ و ڕاستدا بەریەك ئەکەون بۆ بەدەستهێنانی هەندێك ئەرك، لێرەدا بێگومان مەبەستم لە ڕاست دەسەلاٌت نیە بەلٌکو مەبەستم هێزە کۆمەلاٌیەتییەکان و سیاسییەکانە لە هەندێك لە وولاٌتە عەرەبییەکاندا کە ڕێڕەوێکی لیبرالیان هەیە و تا ڕادەیەك ڕوناکن، لێرەوە قسەکردن دێتە سەر دەولٌەت و ڕۆڵی دەولٌەت کە ئەمەشیان تەوەری چوارەمە

تەوەری چوارەم :

لە ڕاستیدا سەرم سوڕ ئەمێنێ لەوەی کە هەندێك لە هاوڕێیان ڕەخنەی ئەوەم لێئەگرن کە ئەڵێم پێویستە ئەرکەکانی بنیاتنانی دەوڵەتێکی دیموکراتی لە ولاٌتانی ئێمەدا یەکێکە لە ئەرکە سەرەتاییەکانی چەپ، دان بەوەدا ئەنێم کە تێناگەم ڕەخنەگرە چەپەکان چی ئەڵێن دەربارەی دەوڵەت، من بە پێی تێگەیشتنی خۆم کە لە ئەزموونی حزبی وخویندنەوەم بۆ مارکسیەت و مارکسیەتی کلاسیکی و گەورە مارکسیە هاوچەرخەکانەوە وەرمگرتوە کە باس لە دەوڵەت و کۆمەڵگای مرۆڤایەتی ئەکەن، بە تایبەتی لە سێبەری سەرمایەداریدا، کە تێکۆشانی ئێمە هەوڵدانە بەرەو داهێنانی یاسای نوێ لە شوێنی یاسا کۆن و کۆنەپەرستیەکان و گۆڕینیان بۆ یاسای دیموکراسیبانە کە خزمەتی مرۆڤایەتی بکات و بە تایبەتی خزمەتی چەوساوەکان بکات . وەکتر بڵێین ئێمە بە ئەرکی خۆمانی ئەزانین کە گۆڕانکاریە پێویستەکان لە ئەرکەکانی دەوڵەت و دامودەسگاکانیا ئەنجام بدەین بە شێوەیەك کە زیاتر ڕێز لە مافەکانی مرۆڤ بگیرێت و بەرژەوەندی بەشە هەژارەکەی تیا پارێزراو بێت و دادپەروەرانە بێت، ئەوەش ئەزانین کە ئەو گۆڕانکارییانە لە سروشتی چینایەتی دەوڵەت ناگۆڕێ و باش ئەزانین کە دەوڵەت دەوڵەتی سەرمایەدارییە و داکۆکی لە بەرژەوەندی سەرمایەداران ئەکات لە سنورێکی دیاریکراودا،و بە تێکۆشان ئەتوانرێ کە شێوازێکی سەربەخۆ وەربگرێت لەو چینەی کە ئەو نوێنەرایەتی ئەکات، قسەکردنیش لەسەر سەربەخۆیی دەوڵەت بە شێوەیەکی ڕێژەیی لە کۆمەڵگای فرەچیندا قسەی مارکسە، مادەم وابێت ئەرکی نوێکردنەوەی دەوڵەت و یاساکانی و کارکردن بۆ ڕزگارکردنی لە شێوازی سەرکوتکاری و چەوساندنەوە و زۆرداری پێش هەرکەسێکی تر ئەرکی چەپەکانە، بەم

تێکۆشانە ئەتوانین بگەینە ئەوەی کە سەربەخۆیی دەوڵەت بسەپێنین لە ئەرکەکانیا و جیای بکەینەوە لەو چینەی کە ئەو نوێنەرایەتیان ئەکات،ئەگەر وانیە ئەی چی پێویستە ؟ ئەی ئەبێ چەپ یەکسەر دەوڵەتێکی پرۆلیتاری ڕابگەیەنێ و دەوڵەتی سەرمایەداریی ڕەتبکاتەوە و هەموو هەڵسوکەوتێك لەگەڵ دەوڵەتی سەرمایەداریدا ڕابگرێت تا ئەو دەوڵەتە پرۆلیتاریە دروست ئەکات ؟ لەوە سەیرتر ئەوەیە کە هەندێك لە هاورێیانم وای بۆئەچن کە من باس لە دەوڵەت و نوێکاری و ئاڵوگۆڕ لە ئەرکەکانی دەوڵەتدا ئەکەم و باس لە دورخستنەوەی لە سەرکوتکاری ئەکەم مەبەستم تەنها لە لوبنانە، وەك ئەوەی ئەو کێشەیە لە هەموو ولاَتانی تری عەرەبیدا جێبەجێ بوبێت و هیچ کێشەیەك نەمابێت ! لە گەڵ ئەوەدا کە لە لوبنان زیاتر لە هەر دەوڵەتێکی تر دیموکراسیەت بەرقەرارە و بەردەوام ئاڵوگۆڕی دەسەلاَت هەیە و هەڵبژاردن بەردەوامە لە دەسگاکانیا،هەرچەندە لە هەندێك حاڵەتدا ئەو دیموکراتییە شێوێندراوە، سەرنجی هاورێیانم ڕائەکێشم بۆ ئەو شۆڕشانەی کە لە جیهانی عرەبیدا بەرپا بوون و هەمویانی گرتۆتەوە و داوای گۆڕان ئەکەن، گۆڕانی ڕژێمە سەرکوتکارەکان بۆ ڕژێمی دیموکراتی و مەدەنی کە ئەو ئەرك و ڕۆڵە وەربگرێت لە یەك کاتدا خزمەتی گەل و نیشتمان بکات و ڕێزی سەربەستییەکانی تاك و کۆمەڵ بگرێت و مافی مرۆڤ بپارێزێت

باسکردن دەربارەی دەوڵەت ڕامئەکێشێ بۆ تەوەریکی هاوبەش لە نێوان وولاَتانی ناوچەکەدا کە ئەمەش تەوەری پێنجەمە .

تەوەری پێنجەم :

ئەگەر پرسیارێك دروست بوە لای هاوڕێیان دەربارەی بۆچی ئەڵێم (چەپ لە جیهانی عەرەبیدا) و ناڵێم (چەپی عەرەبی) ئەوە پرسیارێکە پەیوەستە بە هەڵوێستی خۆمەوە دەربارەی گەلی عەرەب و نەتەوەی عەرەب، هەندێك بۆ ئەوە چوون کە من هەندێك لە ڕۆڵی ئەمریکاو ئیسرائیلم کەمکردۆتەوە و یارمەتیم داون لەوەی کە زۆر تاوانبارم نەکردوون لە دروستبونی ئەو بارە ناهەموارەی کە گەلی فەلەستینی تیایە و ئەو ناکۆکییانەی کە لە نیوان بەشەکانی ناویاندا هەیە، هەروەها کە بەشێوەیەکی گاڵتە ئامێز ئاماژەم بۆ دروشمی (هیچ دەنگێگ لەسەرو دەنگی شۆڕشەوە نییە) کردووە، هەروەها لە باسکردنما دەربارەی ئەو نشوستی و تێکشکاندنە سەربازیانەی کە رژێمە عەرەبیەکان تێی کەوتوون لە شەڕەکاندا لەگەڵ ئیسرائیلدا لە کتێبەکەمدا باسمکردون، کە بۆتە هۆی ئەوەی لە باتی فەلەستین رزگار بکەن بەڵکو بوونە هۆی داگیرکردنی هەموو خاکەکەی و بەشێکیش لە خاکی وولاٌتانی تر، کە هەندێك لەو ڕەخنانە ئەگاتە ئاستی ئەوەی وەك خیانەتکارێك لێم بدوێن، یا وەکو ئەوە وایە بەلای هەندێك لە چەپەکانەوە بەرگری لەو ڕژێمە سەرکوتکارانە بکرێت کە لەشکرەکانیان لە بری ئەوەی لەشکری بەرگرین لە نیشتمان کە ئەوە ئەرکی سەرەکییانە، بونەتە لەشکری سەرکوتکردنی هاوولاٌتیان بۆ پاراستنی دەسکەوتەکانی دەسەلاٌتداران و دەستگرتنی زیاتر بە سەر هەموو دامەزراوەکاندا و بۆ چاوبەستیش دروشمی جەنگی گەلپارێزیان بەرزکردۆتەوە، ئایا ئەمانە جێگەی تیاڕامان نین ؟! بەلاٌم ئەوەی پەیوەندی بە بەکارهێنانی دەستەواژەی (جیهانی عەرەبی) یەوە هەیە لە جێگەی (نەتەوەی عەرەب) لە لایەن منەوە ئەوەناگەیەنێ کە من ئینکاری لە عەرب بوونی خۆم بکەم، من لەم ڕووەوە پێویستیم بە شایەتیی

کەس نییەو تێکۆشانی خۆم و حزبەکەم بە درێژایی ماوەیەکی دورو درێژ لە پێناوی کێشە عەرەبیەکاندا بەتایبەتی لە لوبنان و لە بۆنە نێودەوڵەتیەکانیشدا شایەتی ئەو مەسەلەیەن، عەرەب بونیشم کە شانازی پێوە ئەکەم ئەوە ناسەپێنێ بەسەرما کە تیورو هەڵوێست و دروشمێك پیادە بکەم کە بەلامەوە ڕەگەزپەرستانەن و هیچ مانایەکیان نییە، کە زۆرێك لەو ڕێکخراو و حزب و جولاَنەوە گەلییانە زیاتر لە نیو سەدەیە پیادەی ئەکەن، لە ڕاستیدا ویستومە ئاماژە بەوە بکەم کە کۆمەڵگای جیهانی عەرەبی هەمەجۆرە لە قەومیەت و ئاین و ڕۆشنبیریا، هەڵەیەکی گەورەیە کە وا نەڕوانینە کۆمەڵگای عەرەبی و ئەکەوینە ئەو سیاسەتە هەلاَنەوە کە ڕژێمە سەرکوتکارەکانی ناوچەکە پیادەیان کردوە، کە لە ڕاستیدا مەسەلەکە ئەوە نییە کە دان بە بونیاندا نەنێین بەڵکو لە ڕوانگەی خۆ بە نەتەوەی گەورەتر زانینەوە مامەڵەیان لەگەڵدا ئەکەین و ئەیانچەوسێنیتەوە و سەرکوتیان ئەکەین، لێرەوە ئەڵێم پێویست بەوە ئەکات بە ئاگاوە ئەو دەستەواژانە بەکاربهێنین بەمەرجێ ئەو هەمەجۆرییەی کۆمەڵگای تیا پشتگوێ نەخرێت، بەڵام ئەوەی پەیوەندی بە ئاماژە کردنەوە هەیە بۆ بەرەنگاربونەوە لە فەلەستین و لوبنان بە شێوەیەکی تایبەتی، ئەمەوێ بەوانە بڵێم کە نایزانن یا لە بیریان چۆتەوە کە بەرەنگاربونەوە مێژوویەکی پڕشکۆ و دورو درێژی هەیە لە لوبنان کە شیوعیەکان پێشڕەو و سەردەستەی بوون، بەرەنگاربونەوەیەك کە مێژووەکەی ئەگەڕێتەوە بۆ بیستەکان و سیەکانی سەدەی ڕابردوو کە شیوعیە لوبنانیەکان بە شێوازی جیا جیا هاوبەشبوون تیا، لە قۆناغی یەکەمدا لەگەڵ برا سوریەکانییان ساڵانی ١٩٢٥-١٩٢٧ و لە قۆناغی دووەمدا لەگەڵ برا فەلەستینیەکانییاندا ساڵانی ١٩٢٩ تا ١٩٣٩، ئەم هاوبەشییەی شیوعییەکان نموونەیەکی دیاری بەرەنگاربونەوە

بوون، بەلاّم مێژووی تازەی بەرەنگاربوونەوە لە لوبنــان ســالّی ١٩٤٨ ە کــە شیوعیەکان لە لەشکری ڕزگاریخوازدا لە گەلّ سوریەکان و فەلەستینیەکان و لوبنانیە نیشتمانپەروەرکاندا بەشدار بوون، کە قوربــانی زۆریــان پێشــکەش کرد لەو قەسابخانانەدا کــە زایۆنیزمــەکان دروســتیان کردبــوو لــە خــواروی لوبنان، کوشتارخانەی (حولا)ی خوارو لە هــەمویان خوێنــاویتر و دڕندانــەتر بوو، کە چل کەسی تیا شەهید بوو لە ناویاندا هەندێکیان لــە شــیوعییەکان بوون، لە قۆناغــەکانی دواتریشــدا بەرەنگاربونــەوە ی دوژمنــی ئیســرائیلی هەربەردەوام بوو،شیوعییە لوبنانیــەکانیش ڕۆلّــی ســەرەکیان تیــا ئــەبینی، سەرەتا شانبەشانی بــەرەنگاری فەلەســتینی لــە ســەرەتای درووســتبونیا و دواتریش (حەرەسی شەعبی) کە شــیوعیە لوبنانیــەکان لەســالّی ١٩٦٩ دا دایانمەزراندبوو، تا ئەگاتە (بــەرگری نیشــتمانی لوبنــانی) کــە شــیوعیەکان ڕایانپەڕاند بەرەوڕوی داگیرکەرە ئیسرائیلیەکان لە لوبنان لە ســالّی ١٩٨٢ دا، کە پالّەوانێتی و دەسکەوتە مێژوییەکانیان بە ناوی ئەو جەبهەیەوە لــە یاد ناکرێت، ئەمەوێ بە هاوڕێ چەپەکانم بلّێم کە بەرەنگاری حــزب اللە بــۆ ڕزگارکردنی خاك لەسالّی ٢٠٠٠ دا ڕۆلّێــك بــو ئینکــاری لــێ نــاکرێ کــە شێوازی لەشکرکێشی وەرگرتبوو بە پێچــەوانەی شــەڕی لایــەنگران کــە لــە ئەوروپا ناسراوە لە کاتی جــەنگی جیهــانی دووەمــدا لــە بەرەنگاربونــەوەی نازیەکاندا، حــزب اللە پالّــەوانێتیان نوانــد وزۆریــش کــەوت لەســەر گــەلی لوبنانی،بەتایبەتی لە خــواروی خــۆراگردا، ئەمــەوێ ئــەوە بلّــێم دەربــارەی بەرەنگاربونــەوە، بەرەنگاربونــەوەی هــەموو گــەلان بــۆ ڕزگــاری نیشــتمان کۆتاییەکەی بەوە دێت (ئەگــەر ڕزگاریــان بەدەســت هێنــا — وەرگێــڕ) کــە دەولّەتێك دائەمەزرێنن بە هەموو دامەزراوە سەربازی و سیاسیەکانیەوە کە ئەرکیان بەرگری کردن ئەبێت لەو نیشتمانە، من ئەمە لە ســالّی ٢٠٠٠ وە

دووباره ئەکەمەوە لە هەموو نوسینەکانم و کتێبەکانمدا، کـە داوای ئـەوە ئەکەم با بەرەنگاربونەوەی حزب الله بۆ ئەو مەبەسـتە بێت،واتـە پاراسـتنی نیشـتمان و شانبەشـانی هـەموو هێـزە نیشـتمانپەروەرەکانی تـر بێـت و بەرەنگاربونەوە بۆ پاراستنی نیشتمان بکاتە ئەرکی سەرەکی خـۆی، کاتێـك کە نیشتمان بەرەو ڕوی دوژمنێکی سەرەکی ئەبێتەوە، بەرەنگاربونەوەیەکی شەعبی شانبەشانی سوپاو لە ژێر ڕکێفی دەوڵەتدا، ئەمەش وا ئـەکات کـە لە ئەرکە نیشتمانییەکە دوا نەکەوێت، پێداگرتن لە سەر ئـەم خاڵـە هەسـت کردنە بە ترسناکی بوونی بەرەنگاری بە شـێوازی تایەفەگـەری و مەزهـەبی لەدەرەوەی دەوڵەت،ئەمەش وایکردوە کە ببێتە هۆی دابەشبوونی لوبنـان ، بە پێچەوانەی ئەوەی کە وەك ڕۆڵی مێژوویی لە ڕزگاریخوازیدا کە پێویسـتە ببێتە سەرچاوەیەك بۆ یەکێتی لوبنانیەکان و حکومەتەکـەی و شانبەشـانی هەموو لوبنانیەکان پارێزگاری دەوڵەت و یاساو مافی هاونیشـتمانی و وەك یـەکی و دادپـەروەری بـێن، بـە جیـا لەمانـەش مەسـەلەی بـەرەنگاری و بەرەوڕوبونەوە ئەرکێکی بنەڕەتی و زانستی تایبەتـە بـە لوبنـان لـە حـاڵی ئێستایدا کە پێویستی بە ئەقڵێکی گەورەو کراوە هەیە و بەرپرسـیارێتیەکی نیشتمانییە بە تایبە تی کە شێوازێکی تەحەداو ڕکەبەرایەتی لە خۆ گرتـوە، کە پێویستە ناوەڕۆکی بەرەنگاری لەخۆ بگرێت بە پێـی ئـەو مانایـەی کـە هەیەتی و ڕێز لە پاڵەوانەکانی بگیرێت و بیانپارێزێ و وەك بیروباوەڕ و وەك پرۆسە لەو پیاهەڵپژانە ناوخۆییە دەرچێت و دەرچێت لە بازنەی یـەکتری بـە خائن سەیرکردن .

تـەوەری شەشـەم : لـە گفتوگۆکانـدا هەنـدێك دەربـارەی دیـاریکردنی خەسڵەتەکانی ئەم سەردەمە قسـەکراوە، لەگـەڵ چـۆنیەتی تێگەیشـتن لـە ڕژێمی سەرمایەداریی گلۆبـاڵ وسـەقامگیر، باوەڕناکـەم ئێمـە پێویسـتمان

بەوەبێت هەوڵ بدەین قەناعەت بەیەکتر بکەین کە سەرمایەداریی گلۆبـاڵ و دەست ڕۆشتوو بە هەموو پێکهاتەکانییەوە ئەمڕۆ دەسـتی بەسـەر جیهانـدا گرتووە و یاری بە پاشەڕۆژی مرۆڤایەتییەوە ئـەکات، هـەروەها پێویسـتمان بەوەش نییە بۆ یەکتری بسەلمێنین کە ئەو سەرمایەدارییە گلۆبالـە ئـەنجامی تێکشکانە بەردەوامـەکانی خـۆی ئـەدا بـە کـۆڵی زوربـەی خەڵکانـدا لـە سەرانسەری جیهاندا، بە تایبەتی لە وولاٌتە هەژارەکان، ئـەو تێکشـکانانەی کە هەمووومان ئـەیزانین و لێـی شـارەزا بـووین و بـە بـەردەوامی دووپـات ئەبێتـــەوە وەك ئـــەوەی کـــە لـــە کتێبـــەکانی مـــارکس و مارکســـیە کلاسیکییەکاندا خوێندومانەتەوە، ئەم قسانە ڕامانئەکێشێت کە بڵێین ئێمە لە ئاستی خۆمانەوە وەك چـەپ لـە لێکۆڵینەوەمانـدا دەربـارەی ڕاپـەڕینی چەپ و دەربازبوون لە و نەهامەتیانـەی کەچـەپ و ڕۆڵـی چـەپی پـەراوێز خستوە، بەوردی و زانستیانەو واقیـع بینانـە بڕوانینـە خەسـڵەتەکانی ئـەم سـەردەمەی کـە سـەرمایەداریی زۆر دڕندانـە دەسـتی بەسـەردا کێشـاوە، هەروەها زانستیانە و واقیع بینانە ورد بڕوانینە چۆنیەتی ئـەوەی کـە چـەپ ڕۆڵـی خـۆی لـەم سـەردەمەدا وەربگرێتـەوە، لـەناو سـەردەمەکەدا نـەك لەدەرەوەی، لەبەر ئەوە هەرخویندنەوەیەك بۆ ئـەم سـەردەمە واقیـع بینانـە نەبێت و پشتی بە خەیاڵ ودالٌغە بەستبێت ئەوا زۆر بـە ئاسـانی خاوەنـەکی بەرەو ئەوە ئەبات کە وابیر بکاتەوە کە سەرمایەداریی فشەڵەو بە هۆی ئـەو نەهامەتیانەوە کە دێنە ڕێی هـەر لەخۆیـەوە ئـەڕوخێت، ئـیتر ئـەم خـەیاڵ پلاٌوانـە وا تێئەگـەن یەکسـەر ئـەمان دێـن وشـوێنی ئەگرنـەوە، بـەمجۆرە سۆشیالستیی ڕۆڵی خۆی لە مێژوودا وەرئەگرێتەوە، ئەم جۆرە بیرکردنەوەیـە نەك تەنها هەڵەیە بەڵکو ترسناکیشە بۆسەر ڕۆڵی چەپ و پێگەی چەپ لـە تێکۆشانیدا بۆ گـۆڕین، جـا لەبـەر ئـەوەی کـە بیرکردنـەوەکانیان دورە لـە

ڕاستیەوە و ئەبێتە هۆی کەوتنیان بە خێرایی و لە ئەنجامیشدا ئەبێتە هـۆی بێهیوایی و ڕوخانیـانی بەدەمـەوە ئـەبێت، مـن لـە خویندنەوەکەمـدا بـۆ جیهـانی سـەردەم و گۆڕانکاریـەکانی و ئاڕاسـتە جیاوازەکـانی لـەو گۆڕانکاریانەدا بانگی چەپەکان ئەکەم بۆ گەڕان بەدوای هەڵسانەوەیەکدا بە پێی ئەو مەرجە مێژووییانەی کە سەردەمەکە ئەیخوازێت،لـەدەرەوەی ئـەو وەهم و درووشمانەی کە ناوی چەپی شێواندوە و باوەڕپێکردنی لـە دەسـتداوە لە لای گەلان.

ئەمە هەندێك لەو بیروڕایانەبوو کە لەلام دروست بوو لـە ئـەنجامی ئـەو گفتوگۆیانەی کە لەسەر کتێبەکەم کرابوو دەربارەی هەڵوێستی من، جـەختم لەسەر ئەو لایەنانە کردبوو کە جیاوازییان هەبوو لە گەڵ بۆچونەکانی مندا، هەروەها سوپاسی ئەوانەش ئەکەم کە لەگەڵما هاوڕا بوون لە زۆر ڕووەوە،کـە هەندێکیان لە منیش باشتر بۆ مەسەلەکان چـوبوون، بـە تایبـەتی ئەوانـەی لەگەڵمدا وەستابونەوە بۆ گرنگیدان بە داڕشـتنەوەی سیاسـەتێك پەیوەسـت بەڕۆشنبیریی و ڕەوشتەوە و دەربـازبوون لـە ڕەگەزپەرسـتی و هەلپەرسـتی، بۆزیاتر ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ و وزیاتر پێداگرتن لەسەر ڕزگاربوون لـە کۆیلایەتی بە شێوازە نوێکەی .

من وای دائەنێم ئێمە لەسـەرەتای ڕێگـەداین بـۆ هەڵسـانەوەی چـەپ و ڕزگـارکردنی لـەو نەهامەتیانـەی کـە تیایـەتی، ئێمـە پێویسـتمان بـە تازەکردنەوەی ڕێچکەیەك و ئەو مەرجانەیە کە ئامادەمان ئەکات بۆ ئەوەی لەدەرگایـەکی فراوانـەوە بچـینەوە ژورەوە نـەك لـە ڕێگـەی تەسـك و تەنگەبەرەوە، بۆ گەشتن بەو ئامانجانەی کە پڕۆژەی چەپ ئەیخوازێ بۆ گۆڕان لە وولاّتەکانمانـدا، ئەمـەش وا ئـەخوازێت کـە بـەردەوامبین لـە گفتوگـۆدا دەربارەی پێکهاتەکانی چـەپ بـە هـەمو شـێوازەکانیەوە، هـەروەها هـەوڵ

بدەین پاشەڕۆژی چەپ دیاری بکەین بیٚ ئـەوەی بکەوینـە ئـەوەی لەسـەر بیروڕای ڕابردوو دادگایی یەکتری بکەین، سەبارەت بـە هـەمووومان گـرنگ ئەوەیە ئێمە چەپ ڕزگار بکەین لـەو ڕووخانـەی کـە تیایـەتی تـا شـوێنی شیاوی خۆی بگرێتەوە و پێشکەوتن بۆ ولآتـەکانمان و سەربەسـتی و مـافی مرۆڤ بـۆ گەلـەکانمان بەرجەسـتە بکـەین، ئەمـەش پێویسـتیەکی گرنگـی هەنوکەییە کە جوولآنەوە و خرۆشانێکی گەورە بۆتە هەوێنی ئەو شۆرشانەی ئێستا هەموو جیهانی عەرەبی گرتۆتەوە .

ویڕای بەرهەمە ئەدەبیەکانم لە بواری بیروباوەڕی چەپ و مارکسیەتدا ئەم بەرهەمانەی خوارەوەشم وەرگێڕاوەو بە چاپ گەیاندوە:

١- نامەیەك بۆ هاوڕێ نوسینی لینین
٢- ڕۆڵی ئافرەت لە کۆمەڵدا نوسینی لینین
٣- ئەلف و بێی کۆمۆنیستی نوسینی

وەرگێڕ

نوسەر و وەرگێڕ لە قاوەخانەیەکی لوبنان